

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS PREKYBOS IR MUITŲ KATEDRA

ERIKA MERFELYTĖ

LIETUVOS PREKYBOS ŠAKOS VIDUJE ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Doc. dr. Vladas Rimkus

VILNIUS, 2011

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS PREKYBOS IR MUITŲ KATEDRA

LIETUVOS PREKYBOS ŠAKOS VIDUJE ANALIZĖ

Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 621N1000

Vadovas

..... Doc. dr. V. Rimkus

2011 12

Recenzentė

..... Doc. dr. D. Adomavičiūtė

2011 12

Atliko

TPRmns 0-01 gr. stud.

.....Erika Merfelytė

2011 12 20

VILNIUS, 2011

TURINYS

Priedai	4
Lentelės.....	5
Paveikslai.....	6
Įvadas.....	7
1. Tarptautinė prekyba globalizacijos procese.....	9
1.1. Tarptautinės prekybos reikšmė ekonomikos plėtrai	9
1.2. Prekybos šakos viduje esmė ir reikšmė	13
1.3. Lietuvos užsienio prekybos tendencijų analizė	18
2. Prekybos šakos viduje metodologiniai pagrindai.....	28
2.1 Prekybos šakos viduje modeliai	28
2.2 Horizontalioji ir vertikalioji prekyba šakos viduje	30
2.3 Prekybos šakos viduje analizės metodika.....	35
3. Lietuvos prekybos šakos viduje analizė	44
3.1 Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmingumo matavimas	44
3.2 Lietuvos horizontalios ir vertikalios prekybos šakos viduje analizė	57
3.3 Ekonominių veiksnių įtaka Lietuvos prekybai šakos viduje	59
Išvados.....	67
Literatūra.....	69
Anotacija	74
Annotation.....	75
Santrauka.....	76
Summary	77
Priedai	78

PRIEDAI

1 Priedas. Tyrimo instrumentarijus	79
2 Priedas.Lietuvos eksportas pagal prekių grupes (SITC dviženklė klasifikacija)	80
3 Priedas.Lietuvos importas pagal prekių grupes (SITC dviženklė klasifikacija)	81
4 Priedas.Lietuvos prekyba su Rusija, USD	82
5 Priedas.Lietuvos prekyba su Latvija, USD	83
6 Priedas.Lietuvos prekyba su Estija, USD.....	84
7 Priedas.Lietuvos prekyba su Lenkija, USD	85
8 Priedas.Lietuvos prekyba su Vokietija, USD.....	86
9 Priedas.Lietuvos prekyba su Nyderlandai, USD	87
10 Priedas.Bergstrando indeksas pagal šalis ir prekių grupes, SITC dviženklė klasifikacija.....	88
11 Priedas.Aquino indeksas pagal šalis ir prekių grupes, SITC dviženklė klasifikacija	90

LENTELĖS

1 lentelė. Grubelio-Loido indeksas prekyboje su Rusija.....	45
2 lentelė. Grubelio-Loido indeksas prekyboje su Latvija	45
3 lentelė. Grubelio-Loido indeksas prekyboje su Estija.....	46
4 lentelė. Grubelio-Loido indeksas prekyboje su Lenkija.....	47
5 lentelė. Grubelio-Loido indeksas prekyboje su Vokietija.....	47
6 lentelė. Grubelio-Loido indeksas prekyboje su Nyderlandais	48
7 lentelė. Bergstrando indeksas prekyboje su Rusija	52
8 lentelė. Prekybos šakos viduje dalis bendrojoje prekyboje, pagal SITC vienaženklę klasifikaciją.....	53
9 lentelė. Lietuvos horizontali ir vertikali prekyba šakos viduje	57
10 lentelė. BVP vienam gyventojui pagal šalis.....	60
11 lentelė. Ekonominio išsivystymo nelygybės tarp šalių indeksas.....	61
12 lentelė. Lietuvos BVP dalis bendrojoje Lietuvos prekybos partnerių rinkoje	62
13 lentelė. Lietuvos prekybos partnerių BVP dalis bendrojoje Lietuvos rinkoje	62

PAVEIKSLAI

1 pav. Tarptautinės prekybos naudos šaltiniai	11
2 pav. Priežastys, kodėl vykdoma prekyba šakos viduje	15
3 pav. Lietuvos BVP dinamika	19
4 pav. Nedarbo lygio Lietuvoje kitimas	20
5 pav. Lietuvos vartojimo prekių kainų pokyčiai.....	21
6 pav. Lietuvos užsienio prekybos dinamika	21
7 pav. Lietuvos užsienio prekybos balansai, mln. Lt	22
8 pav. Lietuvos eksportas pagal valstybes, 2006 - 2010 m., proc.....	23
9 pav. Lietuvos eksportas pagal valstybes, 2006 - 2010 m., mln. Lt	23
10 pav. Lietuvos importas pagal valstybes, 2006 - 2010 m., proc.....	24
11 pav. Lietuvos importas pagal valstybes, 2006 - 2010 m., mln. Lt	24
12 pav. Lietuvos eksportas pagal prekių grupes, 2010 m.	25
13 pav. Lietuvos eksportas pagal prekių grupes, 2010 m.	26
14 pav. Prekybos teorijų apibendrinimas	34
15 pav. Integruotas prekybos šakos viduje matavimo modelis.....	36
16 pav. Grubelio-Loido indeksas pagal šalis ir metus	49
17 pav. Aquino indeksas pagal šalis ir metus.....	50
18 pav. Bergstrando indeksas pagal šalis ir metus	51
19 pav. Prekybos šakos viduje dalis bendrojoje prekyboje, pagal SITC dviženklę klaisifikaciją.....	54
20 pav. Vokietijos PŠV indeksas su pagrindinėmis prekybos partnerėmis	55
21 pav. Svarbiausių Lietuvos partnerių pasiskirstymas pagal BVP vienam gyventojui.....	60

IVADAS

Aktualumas. Per pastaruosius 4 – 5 dešimtmečius prekybos liberalizacija ir vis didėjanti ekonominė integracija Europos ekonominėje erdvėje paskatino Europos prekybos šakos viduje (PŠV) plėtrą. Auganti prekybos šakos viduje ekspansija pasaulinėje prekyboje turi svarbią reikšmę atskirų šalių ekonomikos, eksporto ir importo struktūros pokyčiams. Dėl to kinta tarptautinės prekybos pobūdis ir prekinė struktūra. Prekyba šakos viduje sudaro apie ketvirtadalį tarptautinės prekybos. Šie dvipusiai prekių mainai labiausiai pasireiškia tarp panašiai išsivysčiusių tiek technologiniu, tiek kapitalo ir darbo aspektu, pramoninių šalių, kurios būtent ir sudaro didžiąją dalį pasaulio prekyboje.

Nuo to laiko, kai šalys - tarptautinės prekybos dalyvės, tapo panašios savo technologijomis bei ištekliais, nebėra visiškai aiškus lyginamojo pranašumo veikimo principas aiškinant prekybą šakos viduje. Kadangi PŠV negalima paaiškinti neoklasikinėmis teorijomis, tokiomis kaip D. Rikardo lyginamojo pranašumo ir Hechsherio-Ohlino gamybos veiksnių santykio teorijomis, yra remiamasi alternatyviosiomis tarptautinės prekybos teorijomis. Monopolinė konkurencija ir gamybos masto ekonomija skatina mainus šakos viduje tarp panašių šalių su vienodomis galimybėmis, vartotojų skoniais ir prioritetais, kadangi sukuria papildomus gamybos specializacijos stimulus. Gamybos masto efektas padeda paaiškinti prekybą panašiomis prekėmis, kurių lyginamoji dalis bendrojoje prekyboje yra labai reikšminga.

Problema. Prekybos šakos viduje fenomenas buvo pradėtas plačiau nagrinėti, kai Europos valstybės suformavo Europos Ekonominę Bendriją. Taigi, nagrinėjant prekybą šakos viduje vakarų ir rytų Europos, bei Europos ir pasaulio mastu, svarbu išnagrinėti ir Lietuvos atvejį. Kadangi Lietuvos integracija į Europos Sąjungą atvėrė didžiules galimybes Lietuvos tarptautinei prekybai, tuo pačiu buvo atverti ir visi keliai prekybai šakos viduje. Mokslinėje literatūroje daugelis autorių (Marrewijk, 2002; Batiz et al., 2003; Salvadore 2004; Wieslander, 2006; Bernatonytė ir Normantienė, 2007) savo darbuose nagrinėja prekybos šakos viduje reikšmingumą tarptautinės prekybos kontekste, analizuoja priežastis įtakojančias mainus toje pačioje šakoje. Kita vertus, pasigendama lietuvių autorių darbų, nagrinėjančių Lietuvos situaciją. Kadangi prekyba šakos viduje sudaro vis didesnę dalį bendrojoje tarptautinėje prekyboje, todėl svarbu išnagrinėti kaip kinta ir Lietuvos prekybos šakos viduje apimtys, bei kokią reikšmę šis prekybos tipas sudaro būtent Lietuvos ekonomikai.

Tyrimo reikšmingumas ir naujumas. Šiame darbe nagrinėjama Lietuvos prekybos šakos viduje situacija nuo 2006 metų. Sparčios globalizacijos ir integracijos laikotarpiu, kiekvienas Europos Sąjungos ribų praplėtimas turi neginčijamos įtakos Lietuvos prekybos šakos viduje kitimo tendencijoms. Globalizacijos veikiama tarptautinė pasaulio ir Lietuvos prekyba kinta ir sudaro vis didesnę šalies ekonomikos augimo dalį. Todėl šio tyrimo reikšmingumas grindžiamas naujausių

statistinių duomenų analizės reikalingumu, įvertinant Lietuvos galimybes konkuruoti atviros rinkos sąlygomis.

Hipotezė – Globalizacijos procese gilėja gamybos specializacija ir kooperacija, o viso to pasėkoje plečiasi prekyba šakos viduje.

Darbo objektas – Lietuvos prekyba šakos viduje.

Darbo tikslas – atlikti Lietuvos prekybos šakos viduje analizę.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti prekybos šakos viduje koncepciją, išryškinant jos svarbą tarptautinei prekybai.
2. Išanalizuoti veiksnius, įtakančius prekybą šakos viduje.
3. Parengti prekybos šakos viduje reikšmingumo matavimo modelį.
4. Atlikti Lietuvos prekybos šakos viduje analizę.

Darbo metodai: mokslinės literatūros analizė ir apibūdinimas; aprašomasis; lyginamasis; sintezė - medžiagos nagrinėjimas ir tinkamos medžiagos naudojamos darbui; statistinis - lentelių sudarymas, sisteminė Europos Sąjungos ir Lietuvos tarptautinės prekybos statistinių duomenų analizė.

Darbo struktūra: teorinėje dalyje pristatomas globalizacijos poveikis tarptautinei prekybai ir Lietuvos ekonomikai, analizuojama prekybos šakos viduje reikšmė, išryškinant veiksnius, įtakančius PŠV plėtrą ir svarbą tarptautinei prekybai. Metodologinėje dalyje išnagrinėjami prekybos šakos viduje modeliai bei reikšmingumo matavimo metodai, skirti tyrimo problemai spręsti. Galiausiai pateikiami tyrimo rezultatai ir jų analizė, po kurios seka darbo išvados.

1. TARPTAUTINĖ PREKYBA GLOBALIZACIJOS PROCESĖ

Globalizacijos ir integracijos procesai atveria papildomų galimybių tarptautinei prekybai vystytis. Užsienio prekyba yra esminis kiekvienos šalies ekonomikos augimo, užimtumo didinimo ir jos gerovės veiksnys. Tai neatskiriama kasdienio gyvenimo dalis, nes šalys prekiauja viena su kita, stengdamosi gauti kuo didesnės ekonominės naudos. Kuo didesnė nauda pasiekama, tuo labiau gerėja ir socialinis šalies gyvenimas. Tarptautinė prekyba – labai sudėtingas procesas, įtakojamas įvairiausių veiksnių: ekonominės šalies situacijos, politikos ir teisės aspektų, ekonominės integracijos lygio, monetarinės politikos, taip ir nuo pačios šalies sugebėjimo tikslingai vykdyti prekybą: gamybos, logistikos, tiekimo kanalų efektyvaus darbo, rinkodaros ir reklamos. Viskas yra susiję ir veikia tarptautinę prekybą. Tarptautinė prekyba ypač svarbi toms šalims, kurios pačios nesugeba pasigaminti kai kurių produktų, kadangi neturi pakankamai išteklių, todėl yra priverstos importuoti jas iš kitų šalių. Šiandien visos šalys prekiauja tarptautiniu mastu, todėl svarbu ir Lietuvai aktyviai dalyvauti tarptautinėje prekyboje, juolab, kad Lietuvos narystė Europos Sąjungoje atveria platesnes rinkas ir suteikia galimybę gerinti šalies ekonomiką.

Šalys prekybą vykdo dviem būdais: prekybą tarp pramonės šakų (kai viena šalis parduoda kitai šaliai vienos pramonės šakos produkciją ir nusiperka iš jos kitos pramonės šakos produkciją) bei prekybą šakos viduje. Prekyba šakos viduje sudaro apie ketvirtadalį tarptautinės prekybos apimčių. yra vykdoma būtent pramonės šakos viduje (angliškai: „intra-industry trade“, (IIT)). Ekonomistų (Balassa B. (1966); Ruffin R.J. (1999); Batiz R.L.A., Olivia M.A. (2003); Bernatonytė D. (2007); Carbaugh R.J. (2008); Krugman P.R., Obstfeld M. (2009); ir kt.) šis procesas apibrėžiamas kaip prekyba (mainai) tarp šalių vienos šakos diferencijuotais produktais, kai šalys importuoja ir eksportuoja tos pačios prekių grupės produkciją toje pačioje pramonės šakoje. Prieš keturis dešimtmečius suaktyvėjo ši tarptautinės prekybos rūšis, tik nebuvo aiškios šio fenomeno priežastys. Buvo keista, kodėl šalys gamindamos vienos rūšies prekę eksportuoja į kitą šalį, o vėliau tokios pat rūšies prekes iš jos importuoja. Fundamentalūs tyrinėjimai (Helpman(1981), Krugman (1979), Dixit, Norman (1980), Dixit, Stiglitz (1977), Balassa (1966)) padėjo atskleisti šias priežastis bei sukurti prekybos šakos viduje modelius.

1.1. Tarptautinės prekybos reikšmė ekonomikos plėtrai

Ekonomikos globalizacija yra pasaulio valstybių ūkių ir visuomenių integravimasis, intensyvėjantys tarpusavio, t.y. tarptautiniai ryšiai. Tarptautiniai ryšiai gali būti labai įvairūs, pradedant prekyba, investicijomis ir baigiant žmonių, pinigų ir informacijos srautais. Rinkos ekonomikos

išplitimas pasaulyje bei su tuo susijusi technologijų pažanga sukūrė palankias sąlygas nuolatiniam tarpusavio ryšių tarp pasaulio valstybių augimui (Vilpišauskas, 2000). Iš šių tarptautinių ryšių vienas svarbiausių ir dinamiškiausių pasaulinio ūkio globalizacijos veiksnių yra tarptautinė prekyba. Pasak Bernatonytės (2010), dabartinėmis sąlygomis nė viena šalis negali pasiekti ekonominio augimo, aktyviai nedalyvaujama tarptautinėje prekyboje.

Prekyba – tai viena iš seniausių tarptautinių santykių formų. Iš jos gaunamos pajamos ir mokesčiai šimtmečiais buvo svarbiausias šalies elito ir aukščiausios valdžios turto šaltinis. Tarptautinės prekybos sąvoka atsirado beveik tuo pačiu metu kaip ir pati prekyba (Ginevičius, 2005). Pastarųjų šimtmečių prekybą apibūdina šie bruožai (sudaryta remiantis Ginevičiumi ir kt. (2005):

- a) spartus prekybos augimas (kai kurių valstybių prekyba augo greitai ar net greičiau už gamybą);
- b) prekybos augimo netolygumas;
- c) prekių ir paslaugų diferenciacija (iš esmės pasikeitė prekės ir paslaugos, kuriomis prekiaujama);
- d) pagrindinių dalyvių pasikeitimas (kai kurių šalių nacionalinė ekonomika išitraukė į pasaulinę prekybą kur kas intensyviau nei kitos);
- e) nacionalinės ir tarptautinės rinkos skirtumai (valdžios ir rinkos santykis);
- f) prekių ir paslaugų prekybos sąlygų skirtumai.

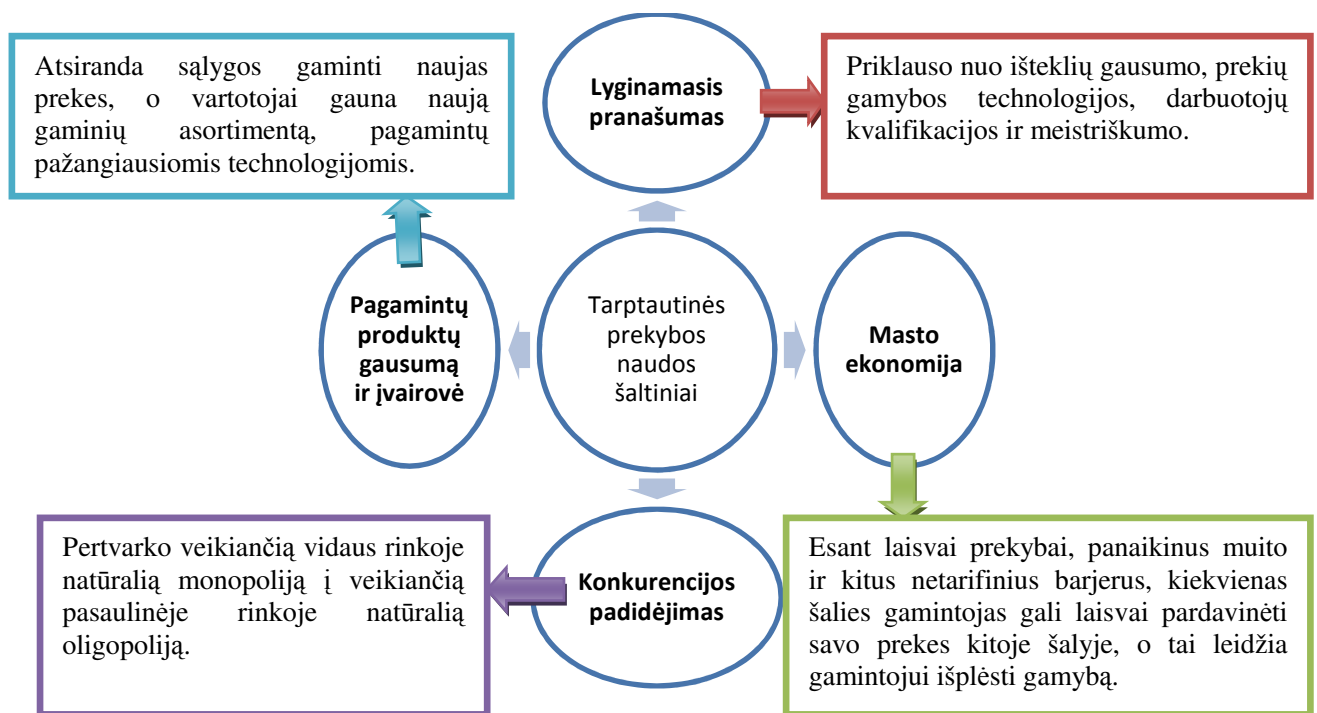
Iš šių bruožų matyti, kad tarptautinė prekyba nuo jos atsiradimo pradžios pastoviai keitėsi ir plėtėsi. Globalizacija, ekonominių bendrijų, muitų sąjungų bei organizacijų steigimas, jų plėtra įtakojo ir vis dar įtakoja ir tarptautinės prekybos plėtrą bei kaitą. Yra dvi skirtingos globalizacijos pusės, tai geroji – kuri paskatino tarptautinės prekybos plėtrą, atvėrė šalims platesnes rinkas ir suteikė vartotojams didesnę prekių ir paslaugų pasirinkimą, bei blogoji – kuri naikina šalių nacionalinius bruožus ir suverenitetą, kuri užgožia nacionalinių prekių ir paslaugų reikšmingumą. Tačiau viena yra aišku, kad be globalizacijos nevyktų ir tarptautinė prekyba, nekiltų šalių ekonomikos, negerėtų gyvenimo lygis ir nebūtų tenkinami vartotojų poreikiai. Ekonomistas Ginevičius (2005) bendru požiūriu tarptautinės prekybos reikšmę nusako šiais aspektais:

- a) perteklinių vidaus rinkos prekių išvežimas ir prekių, kurių šalis negali pasigaminti įvežimas;
- b) šalyje gaminamos ir išvežamos absoliutų arba lyginamąjį pranašumą turinčios prekės ir taip pasisavinamas pelnas;
- c) nacionalinio ūkio veiklos efektyvumo kilimas dėl pažangių technologijų plėtros užsienio prekyboje;
- d) šalies prekių ir paslaugų vartotojai įgyja daugiau galimybių rinktis ir geriau tenkinti savo poreikius;

- e) plėtojamos eksporto prekes gaminančios ūkio šakos, mažinamos darbo ir kapitalo sąnaudos prekėms gaminti.

Tarptautinė prekyba yra reikšminga tuo, jog yra visiškai patenkinami vartotojų poreikiai: jie gali gauti prekę ar paslaugą, kuri nėra gaminama šalies viduje, įgyja galimybę rinktis prekę pagal savo poreikius, suteikiama galimybė rinktis pigesnę importuotą prekę. Tarptautinė prekyba reikšminga pardavėjams, kadangi ji padeda gauti didesnę pelną. Ji naudinga ir reikšminga visai šalies ekonomikai. Pavyzdžiui, Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą, pasak Jatuliavičienės ir kt. (2007), turėjo teigiamą įtaką užsienio prekybos apimtims didėti. 2006 m. eksportas išaugo 18,43 proc., o importas per metus 22,98 proc. Narystė ES išplėtė Lietuvos realizacijos rinkas, sudarė prielaidas užsienio prekybai didėti bei ekonomikai plėtotis.

Remiantis Perminiene ir Vengrausku (2002), tarptautinės prekybos naudos šaltiniais galima būtų įvardinti lyginamąjį pranašumą, masto ekonomiją, konkurencijos padidėjimą bei pagamintų produktų gausumą ir įvairovę (žr. 1 pav.)

Šaltinis: Vengrauskas, Perminienė, 2002, p. 39

1 pav. Tarptautinės prekybos naudos šaltiniai

Tarptautinės prekybos nauda skatina šalių tarptautinius mainus. Kiekviena šalis specializuojasi gaminti tą produktą, kurio gamyboje turi absoliutų pranašumą. Šių naudos šaltinių pasireiškimo pasekmės pavaizduotos pirmame paveiksle. Tarptautinė prekyba suteikia sąlygas masto ekonomijai vystytis, o pastaroji didina gamybos apimtį, plečia gamybą bei prekybą. Lyginamasis pranašumas

pasižymi išteklių (gamybos išteklių, darbuotojų, kvalifikacijos, sugebėjimų) turėjimu ir jų panaudojimu siekiant būti pranašesniems tarptautinėje prekyboje. Šis faktorius tarptautinėje prekyboje yra labai svarbus, kadangi šalies lyginamasis pranašumas padeda būti rinkos lyderiu. Kitas tarptautinės prekybos naudos šaltinis „konkurencijos padidėjimas“, išstumia iš tarptautinės prekybos monopolijas, o tai yra naudinga tiek pirkėjui, tiek pardavėjui. Pirkėjas gauna didesnę prekių ir paslaugų pasirinkimą žemesne kaina, o pardavėjas vietą rinkoje, nors ir pakankamai konkurencingoje. Tarptautinės prekybos nauda pirkėjams pasireiškia ne tik konkurencijos padidėjimu, bet ir prekių įvairovės gausumu. Platesnė rinka, kurioje veikia daugiau pardavėjų, siūlančių vis daugiau įvairių, geresnės kokybės bei aukštųjų technologijų produkciją, suteikia galimybę pirkėjui įsigyti prekes gaminamas ne vietinėje rinkoje.

„Užsienio prekyba yra esminis kiekvienos šalies ekonomikos augimo, užimtumo didinimo ir jos gerovės veiksnys“ (Radžiukynas, 2011, 7 psl.) Prekyba ne tik savo šalies ribose yra itin svarbus veiksnys kiekvienai šaliai. Kadangi kiekvienos valstybės likimas priklauso nuo tarptautinės prekybos, ji turi būti aiški ir paprastai vykdoma kiekvienai šaliai. Todėl, siekiant liberalizuoti prekybą ir įgyvendinti bendrą prekybos politiką buvo įsteigta Europos Bendrija (šiandien tai Europos Sąjunga). Europos Sąjunga – tai unikali ekonominė ir politinė 27 Europos šalių partnerystė. ES pusę amžiaus vyravo taika, buvo užtikrinamas stabilumas ir gerovė; ES padėjo gerinti gyvenimo lygį, joje įvesta bendra Europos valiuta ir šiuo metu laipsniškai kuriama bendroji Europos masto rinka, kurioje žmonės, prekės, paslaugos ir kapitalas iš vienos valstybės narės į kitą judėtų taip pat laisvai, kaip tos pačios šalies viduje (Pagrindinė informacija apie Europos Sąjungą, 2011). Prekių ir kapitalo laisvas judėjimas itin sustiprino tarptautinę prekybą bei padidino jos apimtį. Europos Sąjungos narės privalo laikytis tos pačios prekybos politikos, taisyklių, laikytis vienodų muitinės procedūrų ir t.t. Dėl globalizacijos vis daugiau turtingų ir neturtingų šalių patenka į pasaulinę ekonomikos sistemą ir patiria didesnę konkurenciją. Dėl šio proceso keičiasi mūsų prekybos būdai ir kasdienis gyvenimas. Tinkamai valdoma prekybos plėtra suteikia ir galimybę ekonomikai augti. Svarbiausia, kad ES ekonomika būtų konkurencinga, taip pat reikia bendrai nustatyti tarptautines taisykles (Europos Sąjungos portalas. Politikos sritys, 2011). Europos Sąjungoje siekiama, kad prekyba būtų laisvai vykdoma ir prieinama visoms šalims: turtingų ir neturtingų šalių naudai.

Europos Sąjungos bendrai prekybos politikai kurti ir palaikyti yra išskiriami šie instrumentai:

- Tarifinės reguliavimo priemonės. Tai ES tarptautinės prekybos su trečiosiomis šalimis reguliavimo priemonės, apimančios muitų ir muitų tarifų rūšis, tarifines kvotas ir muitų suspendavimą.
- Prekybos apsaugos instrumentai. Tai apsaugos nuo nesąžiningos prekybos priemonių taikymo teisinis reglamentavimas, apimantis tyrimo procedūras ir taikytinas priemones, tokias kaip antidempingas, kompensacinių ir protekcinų muitų nustatymas ir jų taikymas.

- Netarifiniai prekybos reguliavimo instrumentai. Jie apima technines prekybos kliūtis ir sanitarines - fitosanitarines priemones, prekių eksporto ir importo muitinės procedūras, prekių kilmės taisyklių nustatymą, eksporto ir importo licencijavimą bei kitus prekių importui ir eksportui taikomus apribojimus, draudimus ir specialius reikalavimus (Radžiukynas, 2011).

Narystė Europos Sąjungoje suteikia daugybę privalumų prekiaujant tarptautiniu mastu. Laisvas prekių judėjimas, muitų atsisakymas, trečiųjų šalių prekybos apribojimai, skatina tarptautinę prekybą ir gerina šalies ekonomiką. Lietuva siekdama tapti pasaulio ir Europos Sąjungos rinkos dalimi, siekdama užsiimti savo nišą šiose rinkose bei priartėti prie Europos Sąjungos šalių ekonominiu ir socialiniu lygiu, privalo skatinti ekonomikos augimą ir gyvenimo gerovės kilimą, prekiauti tarptautiniu mastu.

Taigi, tarptautinė prekyba – tai pardavimo ir pirkimo procesas, pastoviai kintantis ir besiplečiantis, kurio metu keičiantis prekėmis ir pinigais yra tenkinami pardavėjų ir pirkėjų poreikiai, veikiama šalies bei pasaulio ekonomika. Viena su kita prekiaudamos šalys gali įsigyti užsienio prekių žemesnėmis kainomis negu gamindamos tokias pat prekes šalies viduje. Vadinasi kiekviena šalis stengiasi patirti naudą. Taip pat šalys prekiauja dėl to, kad negali pačios pagaminti prekių arba teikti paslaugų, dėl išteklių neturėjimo, arba pagamina nepakankamai produkcijos, kad galėtų ją eksportuoti. Ši prekybos priežastis yra labai aiškiai suprantama, tačiau yra ir kitas prekybos tipas. Šalys, turinčios galimybę (išteklius, žinias ir sugebėjimus), gamina prekes ir teikia tam tikras paslaugas šalies viduje, ir vis tiek importuoja jas. Šis tipas, vadinamas prekyba šakos viduje (PŠV), pasak, Sherlocko ir Reuvido (2008) yra labai įdomus ir vertas gilesnių tyrinėjimų dėl to, kad sudaro didžiąją dalį visos pasaulio prekybos. Yra išskiriama keletas priežasčių, kodėl šalis turėdama išteklius ir galimybes vis tiek importuoja automobilius, kurą, buitinę techniką, informacinių technologijų įrangą, drabužius ir maistą. Iš vienos pusės tai atrodo išteklių ir pinigų švaistymas prekių importui, o iš kitos pusės šis fenomenas vyksta dėl prekių įvairovės trūkumo, kainos ar pardavėjų siekio gauti didesnę pelną naudojant masto ekonomiją.

1.2. Prekybos šakos viduje esmė ir reikšmė

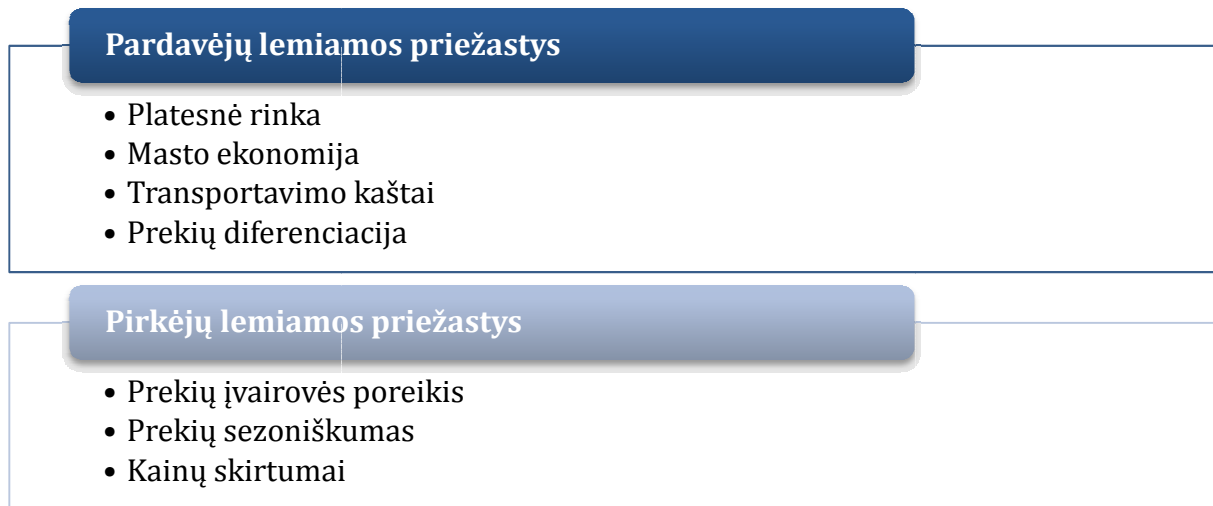
Susidomėjimas prekyba šakos viduje išaugo apie 1960-1970 m., kuomet mokslininkai pastebėjo šį fenomeną ir nebegalėjo jo paaiškinti tradicinėmis prekybos teorijomis. Iki tol tarptautinė prekyba ir mokslas apie ją buvo aiškus ir nesudėtingas. Šalys prekiaavo viena su kita produktais, kurių pagamindavo daugiau nei kitos dėl išteklių turėjimo, dėl konkurencinio pranašumo ir t.t. Specializacija padidino gamybos apimtį, o perteklius būdavo eksportuojamas ir taip augo tarptautinės prekybos vaidmuo. Prekyba vyko skirtingomis prekėmis iš skirtingų pramonų, kitaip dar vadinama prekyba tarp pramonės šakų (ang. Inter-industry trade). Ši prekyba charakterizuojama homogeninių prekių prekyba

ir tobula konkurencija. Prekybą tarp pramonės šakų geriausiai paaiškina tradicinės prekybos teorijos, viena iš jų Heckerscherio – Ohlino modelis.

Tačiau atsirado ir kita prekybos rūšis - prekyba šakos viduje (ang. Intra-industry trade), kuri nebegalėjo būti paaiškinta tradicinėmis prekybos teorijomis. Grubelis ir Loidas (1975 m., p.86) prekybą šakos viduje įvardijo, kaip „prekybą diferencijuotais produktais, kurie yra puikūs pakaitalai vieni kitiems“ (Brülhartas, 2002). Taip pat vėliau buvo išnagrinėta, kad šis prekybos tipas vyrauja tarp tokių šalių, kurių gyventojų vidutinės pajamos yra panašios bei kurių paklausos modeliai yra labai artimi (Wielanderis, 2006). Kitais žodžiais tariant, vyko prekyba tarp labai panašių (artimų) šalių labai panašiomis prekėmis (tos pačios pramonės šakos). Šis prekybos tipas yra pastoviai augantis ir sudaro šiuo metu apie vieną ketvirtadalį visos tarptautinės prekybos apimtys (Krugmanas ir Ostfeldas, 2009).

Bernatonytė (2007) pritaria, kad prekyba šakos viduje vyrauja tarp šalių, kurios yra panašios kapitalo ir darbo santykiu bei prideda dar vieną aspektą: prekyba šakos viduje vyksta tarp šalių panašiu kvalifikacijos lygiu (arba kaip teigia, autoriai Krugmanas ir Ostfeldas (2009) panašiais sugebėjimais ir įgūdžiais). Taigi, šis prekybos tipas yra dominuojantis tarp šalių su panašiu bendru išsivystymo lygiu. Jei šalies pramonė panaši kapitalo, darbo lygiu su užsienio šalies pramone, tai vyks smulki prekyba tarp pramonės šakų ir prekyba šakos viduje. Pastaroji bus dominuojanti, nes dar ir paremta masto ekonomija. O jei kapitalo ir darbo lygiai labai skirsis, negalės vykti prekyba šakos viduje. Tada prekyba bus paremta lyginamuoju pranašumu (Krugmanas ir Ostfeldas (2009)). Nauda iš prekybos gaunama didelė, kai vyrauja gamybos masto ekonomija, o produktai labai diferencijuoti. Gamindama nedaug įvairių rūšių prekių, šalis gali gaminti kiekvienos didesnę apimtį su mažesniais kaštais ir aukštesniu darbo našumu. Tuo metu yra patenkinami visų tarptautinės prekybos dalyvių poreikiai: vartotojai gauna didesnę pasirinkimą prekių, iš šalies viduje gaminamų ir importuojamų prekių; pardavėjai praplečia rinkos ribas, sumažina gamybos kaštus ir gauna didesnę pelną; šalies ekonomika kyla dėl eksporto didėjimo ir bendro vidaus produkto augimo.

Daugelis autorių (Krugmanas ir Ostfeldas (2009); Marreewijkas (2002); Markusenas ir kt. (1995)) prieš pradėdami nagrinėti prekybos šakos viduje modelius ir teorijas, išskiria priežastis, kodėl apskritai šis prekybos tipas išsivystė, kodėl jis vyksta. Priežastys (žr. 2 pav.), dėl ko yra vykdoma prekyba šakos viduje:

2 pav. Priežastys, kodėl vykdoma prekyba šakos viduje

Pirmiausia prekyba yra vykdoma dėl didesnio pelno siekimo. Tarptautinė rinka pardavėjams yra patraukli tuo, jog joje daugiau potencialių pirkėjų, nei vietinėje rinkoje. Įmonė gamindama vienos pramonės šakos produkciją ir pardavinėdama ją vietinėje rinkoje negali sulaukti tokio didelio pelno, kaip tarptautinės kompanijos. Žinant jog klientai turi įvairių poreikių, norų, skirtingus skonius, sunku yra aptarnauti visą dominančią rinką. Todėl prekyba šakos viduje pasižymi masto ekonomijos efektu. Užuoat gaminusi mažai kiekvienos rūšies prekių įvairiose šakose, kiekvienai šaliai naudingiau specializuotis gaminti tam tikras prekes. Taip yra sutaupomi kaštai prekių gamybai, o prekyba šakos viduje praplečia rinkos ribas, surasdama daugiau potencialių pirkėjų.

Dar viena priežastis, įtakojusi prekybą šakos viduje – prekių diferenciacija. Prekės diferencijavimo koncepcija - suteikimas prekei skirtingų ypatumų, patenkinant kuo įvairesnius vartotojų norus. Pasak Krugmano (2000), kuo mažiau yra diferencijuota prekių grupė, tuo turi būti panašesnės šalys (savo gamybos veiksniais), norint, kad tarptautinė pramonės šakos vidinė prekyba būtų pelninga ir naudinga. Vadinasi, prekių diferenciacija prekybai šakos viduje yra labai svarbi. Prekybos šakos viduje dėka vartotojas norėdamas gauti kuo įvairesnes tos pačios šakos prekes, su įvairiomis tos prekės savybėmis, jas laisvai gaus, nes vyks prekyba tarp dviejų šalių skirtingomis, diferencijuotomis prekėmis.

Kita priežastis, dėl ko vyksta prekyba šakos viduje yra transportavimo kaštų taupymas. Daugelio produktų kaina yra glaudžiai susijusi su gabenimo išlaidomis. Kaip pavyzdį galime naudoti ypač sunkių ir didelių gabaritų prekes. Tai pat ne išimtis ir prekių gabenimas, kuris yra įtakotas nepatogios geografinės padėties. Todėl dvi geografiškai artimos šalys, arba priklausančios tai pačiai ekonominei bendrijai patirs mažiau transportavimo kaštų ir dėl to turės didesnę prekybos intensyvumą. Taigi, žvelgiant į prekybos šakos viduje išsivystymo priežastis iš pardavėjo pusės, akivaizdu, jog pelno ir

naudos siekimas pasinaudojant masto ekonomija, transportavimo kaštų taupymu, rinkos praplėtimu ir produktų diferenciacija, skatina prekybos šakos viduje vystimąsi ir augimą.

Prekyba šakos viduje svarbi ne tik pardavėjams ar visai šalies ekonomikai bet ir pirkėjams. Be jų apskritai jokia prekyba negalėtų vykti. Taigi atsižvelgiant į priežastis, kurias išskėlė pirkėjai, matyti, kad kliento poreikių tenkinimas viena iš svarbiausių priežasčių, įtakojusių prekybos šakos viduje vystimąsi. Pasak, Markusen (1995) pirkėjo poreikiai yra įvairūs, jie pasireiškia noru turėti kuo įvairesnių tos pačios pramonės šakos prekių, jam svarbu atrasti idealią prekę. Jeigu pirkėjai neranda jam reikiamos prekės vietinėje rinkoje, jis jos ieško užsienyje. Šių priežasčių įtakota suaktyvėjo prekyba šakos viduje. Globalizacija keičia ne tik pasaulį ir jo ekonomines, bet ir socialines sritis, šiuo atveju pirkėją. Kasdien keičiasi pirkėjų požiūris, skonis, norai. Jeigu anksčiau buvo vertinama nacionalinė produkcija, dabar klientas dairosi į platesnes rinkas. Pirkėjas renkasi kitos šalies prekę (tos pačios pramonės šakos) dėl kelių priežasčių: pirmiausia, dėl savybių, kurių nacionalinė prekė neturi: techninės savybės, stilius, naujausios technologijos; taip pat dėl prekinio ženklo, kuris kartais žymi aukštos kokybės gaminį, o kartais yra tiesiog prestižas. Pirkėjui taip pat visada yra svarbi ir kaina. Prekė, pagaminta užsienyje gali būti pigesnė, todėl ir patrauklesnė pirkėjui. O prekės kainą įtakoja, kaip jau minėta aukščiau šiame skyriuje, masto ekonomija, specializavimasis vienoje srityje, transporto kaštų taupymas, taip pat ir išteklių turėjimas.

Kita priežastis, įtakojusi prekybą šakos viduje, prekių sezoniškumas. Ši prekyba pasireiškia tarp dviejų, geografiškai nutolusių, bet artimų ekonomiškai (PŠV vyksta tarp glaudžiai susijusių tiek ekonominiu, tiek kapitalo-darbo lygiu) šalių (Bernatonytė, 2007). Sezoniškumas pasireiškia tik specifinėse pramonės šakose, labiausiai maisto. Pavyzdžiui, šalyje A ruduo ir nuimtas mandarinų derlius, o šalyje B – vasara ir mandarinai dar neprinokę. Taigi šalis A eksportuoja savo gaminius šaliai B, o po kelių mėnesių, kai jau šalyje A nebebus produkcijos importuos ją iš šalies B. Abipusė dviejų krypčių prekyba pasiteisins, tik ji vyks ne tuo pačiu metu. Tačiau tai vis tiek bus prekyba šakos viduje. Taip bus patenkinti vartotojo poreikiai, gauti tokia prekę, kurios negali suteikti vietiniai šalies pardavėjai.

Tačiau prekybą šakos viduje lemia ne tik pardavėjų ar pirkėjų norų ir poreikių tenkinimas, pelno siekimas ir t.t. Prekybą veikia ir pačios šalies prekybininkės ekonominiai veiksniai, tokie kaip ekonominis išsivystymo lygis, ekonominė integracija, prekybos barjerai.

Ekonominis išsivystymas. Jis lemia prekybą dviem būdais: ekonominio išsivystymo lygiu ir ekonominio išsivystymo skirtumu tarp šalių. Aukštas ekonominis išsivystymo lygis lemia aukštą PŠV indeksą, o tai reiškia intensyviai vykstančią prekybą šakos viduje. Ekonomiškai išsivysčiusios šalys turi daugiau pajėgumų vystyti ir gaminti diferencijuotus produktus. Taip ir vartotojai, gyvendami aukšto ekonomiškai išsivystymo lygio šalyje, gali ir nori pirkti daugiau diferencijuotų produktų. Dažniausiai naudojamas kintamasis, padedantis nustatyti ekonominį išsivystymo lygį – bendras vidaus

produktas vienam gyventojui (BVP/ 1 gyventojui). Kraštutiniu atveju, prekybos pramonės viduje intensyvumas bus didžiausias, kai dvi prekybos šalys yra identiškios ir ekonomine plėtra ir rinkos dydžiu. Dėl to, šie ekonominės plėtros veiksniai gali būti naudojami fiksuoti kiekvienos šalies ekonominio išsivystymo lygį, arba nustatyti dviejų šalių ekonominio išsivystymo lygio vidurkį (Andresenas, 2003). Kuo didesnis BVP vienam gyventojui, tuo prekyba šakos viduje bus didesnė.

Rinkos dydis. Jis taip pat labai susijęs su prekybos šakos viduje vystimusi. Kadangi prekyba šakos viduje siejama su meile prekių įvairovei, vadinasi didesnės rinkos turi daugiau potencialo didinti prekių diferenciaciją. Pasak Stone ir Lee (1995), kuo didesnė šalis ir jos rinka, tuo didesnės galimybės pasiekti gamybos masto efektą, o tuo pačiu ir padidinti prekybos šakos viduje apimtį. Norint išmatuoti šalies ekonominį išsivystymo lygį, naudojamas BVP rodiklis. Jis yra naudojamas nustatant daugelį veiksnių. Šiuo atveju, naudojamas Balassa (1986) modifikuotas indeksas, padedantis nustatyti rinkos dydį.

Geografinis artumas. Pasak Andreseno (2003) geografinį artumą galima įvertinti trimis veiksniais:

- ❖ Transportavimo išlaidos. Pasak Stone ir Lee (1995), prekyba šakos viduje yra neigiamai koreliuota su vidutiniu geografiniu atstumu tarp prekiaujančių šalių. Tai reikia, kad geografinis atstumas yra natūralus prekybos barjeras, kuris be išimties įtakoja ir prekybą šakos viduje. Taigi, dvi geografiškai artimos šalys prekiaudamos patiria mažesnes transportavimo išlaidas, dėl to prekyba vyksta aktyviau būtent tarp šių dviejų šalių.

- ❖ Kultūriniai panašumai. Dviejų panašių šalių gyventojai turi dažniausiai panašius įpročius, skonius ir vertybes. Pavyzdžiui Lietuvos ir Latvijos gyventojų kultūriniai skirtumai beveik nepastebimi, o Lietuvos ir Kinijos piliečių - akivaizdūs.

- ❖ Dvi geografiškai artimos šalys turės panašius resursus, todėl daugiau veiks panašiose pramonės šakose, kas, savo ruožtu skatins prekybą vienodais produktais.

Geografinis, kultūrinis, istorinis ir kalbinis artumas itin skatina ekonominę ir socialinę bendradarbiavimą bei sėkmingą regiono plėtrą.

Ekonominė integracija. Tai ekonominio gyvenimo internacionalizacijos forma, valstybių ekonominis bendradarbiavimas pagal suderintą tarpvalstybinę ekonominę politiką (Navickas, 2005). Šie santykiai tam tikrais klausimais pranoksta sutartinius, dvišalius išsipareigojimus. Dažniausiai integraciją sąlygoja priežastys, susijusios su gamybinių jėgų raida: didėja naujų rinkų poreikis, įmonės perauga nacionalinių rinkų ribas, prekybos politikos liberalizavimas (dirbtinių barjerų prekybai ir investicijų judėjimui pašalinimas). Analizuojant ekonominę integraciją, mėginama įvertinti jos poveikį valstybių narių ir trečiųjų šalių gerovei. Nuo pasiekto integracijos lygio priklauso gerovės efektai, kurie gali būti: vartojimo, prekybos, konkurencijos, augimo. Pasak Andreseno (2003), Kikucki et al (2005), kadangi ekonominė integracija dažniausiai, nors ir ne visada, apjungia kultūriškai panašias šalis, tai lemia ir didesnę prekybą šakos viduje.

Prekybos barjerai. Prekybos kliūtys, pavyzdžiui, vidutinis tarifų lygis, tarifų nelygybė trukdo apskritai tarptautinei prekybai vystytis, o prekybai šakos viduje ypatingai. Netarifiniai prekybos barjerai – tai įvairios priemonės, kurios draudžia arba riboja prekių importą arba eksportą. Pagal Pasaulio Prekybos Organizacijos (toliau tekste PPO) siūlymus sąvoka „draudimas“ reiškia nacionalinius teisės aktus, kuriais nustatomas absoliutus draudimas importuoti, eksportuoti arba gabenti tranzitu tam tikras prekes. Sąvoka „apribojimai“ reiškia nacionalinius teisės aktus, kuriais nustatomas reikalavimas pateikti ir sankcionuoti prašymą ar kitą nei muitinės tikslams skirtą dokumentą kaip išankstinę tam tikrų prekių importo, eksporto ar tranzito sąlygą. Ekonominiai draudimai ir apribojimai taikomi tik ekonominiu pagrindu. Minėti draudimai ir apribojimai visų pirma apima priežiūros arba apsaugos priemones ir kiekybinius apribojimus (Lietuvos muitinė, 2011). Šie apribojimai stabdo ne tik visą tarptautinę prekybą, bet ir prekybą šakos viduje. Kuo mažesni prekybos barjerai, tokie kaip muitai, importo eksporto kvotos, abipusis dempingas, tuo pramonės šakos vidinė prekyba yra linkusi didėti.

Prekybos rūšis, kai prekyba vyksta tarp dviejų šalių tos pačios pramonės šakos produktais, vadinama prekyba šakos viduje. Visada buvo aišku, kodėl vyksta prekyba tarp pramonės šakų: čia vyrauja lyginamasis pranašumas, kuris pasireiškia išteklių turėjimu ir gamybos didinimu dėl šio pranašumo. O kadangi viena šalis negali pagaminti vienos ar kitos prekės savo viduje dėl išteklių neturėjimo, todėl ji yra priversta importuoti. Tačiau, kodėl vyksta prekyba šakos viduje lyginamojo pranašumo teorija nebegali paaiškinti šio fenomeno. Šis prekybos tipas pagrįstas prekių diferenciacija ir masto ekonomijos efektu apima net ketvirtadalį visos pasaulio prekybos. Prekyba šakos viduje vyrauja tarp panašių šalių ekonominiu išsivystymu, dydžiu, geografiniu artumu, vartojimo kultūra. Prekyba tarp panašių šalių vyksta kaip draugystė, kuri padeda šalims tenkinti vietinių rinkos dalyvių norus: prekių įvairovės didinimas, sezoniškų prekių gavimas, pelno gavimas dėl prekių diferenciacijos ir masto ekonomijos.

1.3. Lietuvos užsienio prekybos tendencijų analizė

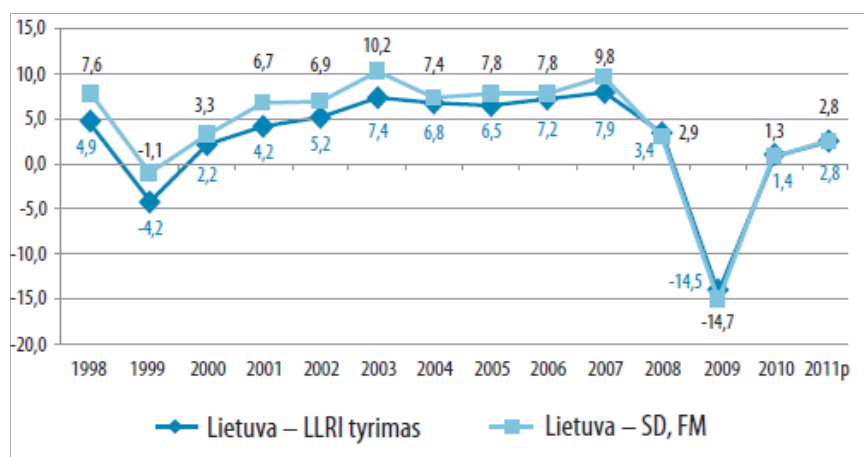
Lietuva šiandien yra Europos Sąjungos narė. Prieš įstojimą į ES buvo daug nerimo, ar Lietuvos verslas atlaikys konkurencinį didžiulės ES vidaus rinkos spaudimą. Atlikti tyrimai parodė, kad 2004-2006 metais Lietuvos dalyvavimo ES vidaus rinkoje nauda net viršijo struktūrinės paramos naudą ir siekė beveik 2 papildomus BVP augimo procentinius punktus kasmet. Lietuvai tapus ES nare, kuomet buvo atverta bei išplėta europinė prekių rinka, išaugo eksportas, padidėjo ir žemės ūkio subjektų pajamų lygis ir stabilumas, investicinis potencialas bei konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkose, paspartėjo ūkių modernizacijos, kooperacijos procesai. Žemės ūkio sektorius įgijo galimybių

konkuruoti tarptautiniu mastu (Internetinė svetainė euro.lt). Taigi narystė Europos Sąjungoje Lietuvai atnešė daug naudos, tokios kaip: laisvas prekių judėjimas, išaugęs eksportas, užsienio investicijos.

Lietuva taip pat priklauso Pasaulio prekybos organizacijai. Narystė PPO Lietuvos prekybai teikia stabilumo ir patikimumo, o tai itin svarbu Lietuvos prekybos partneriams bei investuotojams, taip pat skatina eksporto plėtrą – stiprina konkurenciją bei gerina verslo sąlygas. Narystė PPO turi didelės įtakos Lietuvos prekybos politikai, nes būtina užtikrinti tik tokias prekybos priemones, kurios atitinka organizacijos reikalavimus, bei teikia galimybę derėtis dėl palankesnių prekybos sąlygų su kitomis šalimis, taip pat sudaro prielaidas Lietuvai dalyvauti darant įtaką pasaulinės prekybos procesams. Taip šalis sparčiau integruojasi į pasaulio ekonomiką. PPO prekybos taisyklės taikomos užsienio, vidaus prekybai ir su ja susijusioms kitoms ūkio sritims. Jų tikslas – gerinti ir skaidrinti verslo sąlygas. PPO taip pat nustatė principus, koks turi būti muitinis įvertinimas, licencijavimo procedūros, prekių kilmės įvertinimas, sanitarijos ir fitosanitarijos priemonių, standartų, techninių reglamentų taikymas, kaip turi būti taikomi mokesčiai, ypač netiesioginiai, taip pat intelektinės nuosavybės teisių apsaugos reikalavimus (Grigaitytė, 2003). Pasaulio prekybos organizacijos nubrėžtas tikslas – liberalizuoti pasaulinę prekybą, įgyvendinamas ir Lietuvoje.

Lietuvos narystė šiose organizacijose itin veikia šalies ekonomiką, importo ir eksporto rodiklius. Remiantis 27 –uoju Lietuvos ekonomikos tyrimu, atliktu Lietuvos laisvosios rinkos instituto 2011 vasario mėn., Lietuvos ekonominė situacija atrodo sekančiai.

Statistikos departamento duomenimis, 2009 m. Lietuvos BVP kritęs beveik 15 proc., 2010 m. paaugo 1,4 proc. Statistikos departamentas skelbia panašią rodiklio reikšmę, jo duomenimis, Lietuvos BVP 2010 m. augo 1,3 proc.

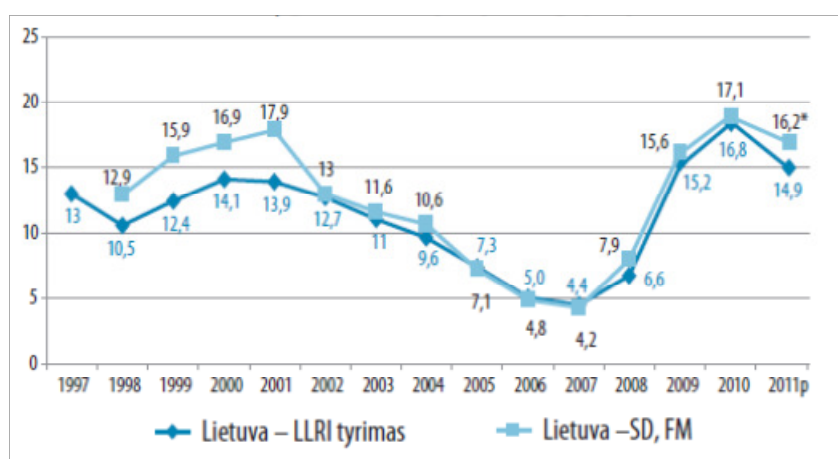

Šaltinis: LR Statistikos departamentas, 2011

3 pav. Lietuvos BVP dinamika

Iš trečiojo paveikslo matyti, kad BVP po įstojimo į Europos Sąjungą (t.y. nuo 2004 metų) augo tačiau tik iki 2007 m. Prasidėjusi pasaulio ekonominė recesija sudavė stiprų smūgį šalių ekonomikoms, o šiuo atveju ir Lietuvos BVP rodikliui. 2009 metais metais buvo užregistruotas rekordinis BVP kritimas per pastarąjį dešimtmetį, net 12 procentinių punktų. Pasak, Lapėnienės (2009), didžiausią įtaką BVP kritimui turėjo dukart pakelti pridėtinės vertės mokesčiai ir triskart didinti akcizai. Prie infliacijos didėjimo Lietuvoje, pasak Statistikos departamento, labiausiai prisidėjo alkoholio ir tabako prekių bei transporto paslaugų akivaizdus pabrangimas. Tačiau jau nuo 2009 iki 2010 m. BVP rodiklis po truputį kilo.

2010 m. Lietuvos ekonomika augo, tačiau nedarbo lygis Lietuvoje nemažėjo. Statistikos departamento duomenimis, 2010 m. pabaigoje nedarbo lygis šalyje siekė 16,8 proc. Paskutinį kartą Lietuvoje toks aukštas nedarbo lygis buvo užfiksuotas 2001 m.

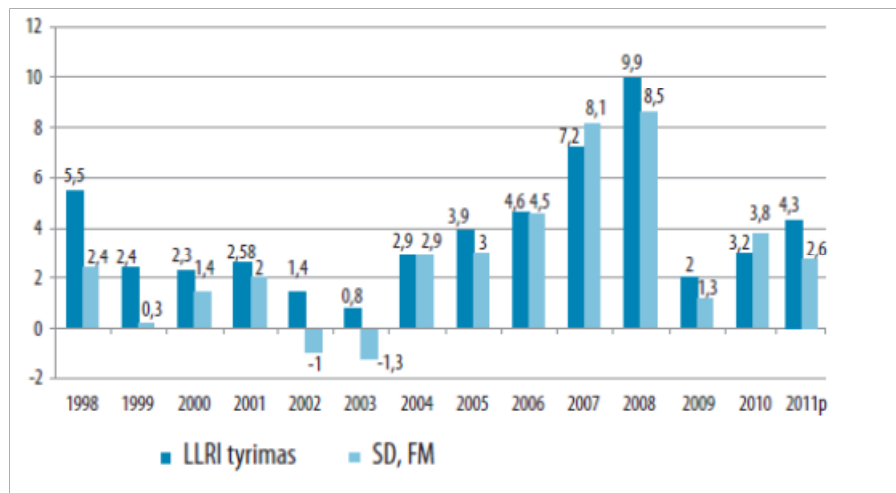

Šaltinis: LR Statistikos departamentas, 2011

4 pav. Nedarbo lygio Lietuvoje kitimas

Prognozuojama, jog 2011 m. nedarbo lygis šalyje sumažės beveik 2 proc. punktais, tačiau išliks aukštas. 2011 m. pabaigoje darbo neturės apie 15 proc. jo ieškančių darbingo amžiaus asmenų.

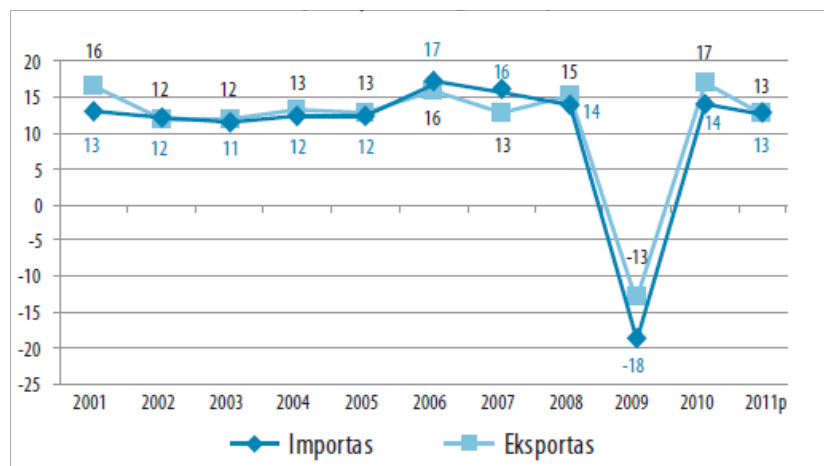
Rinkos dalyvių vertinimais, vartojimo prekių ir paslaugų kainos 2010 m. vidutiniškai augo 3,2 proc. Prognozuojama, jog kainų augimas spartės 2011 m. Tyrimo duomenimis, vartojimo prekių ir paslaugų kainos 2011 m. pabaigoje bus paaukusios 4,3 proc.

Šaltinis: LR Statistikos departamentas, 2011

5 pav. Lietuvos vartojimo prekių kainų pokyčiai

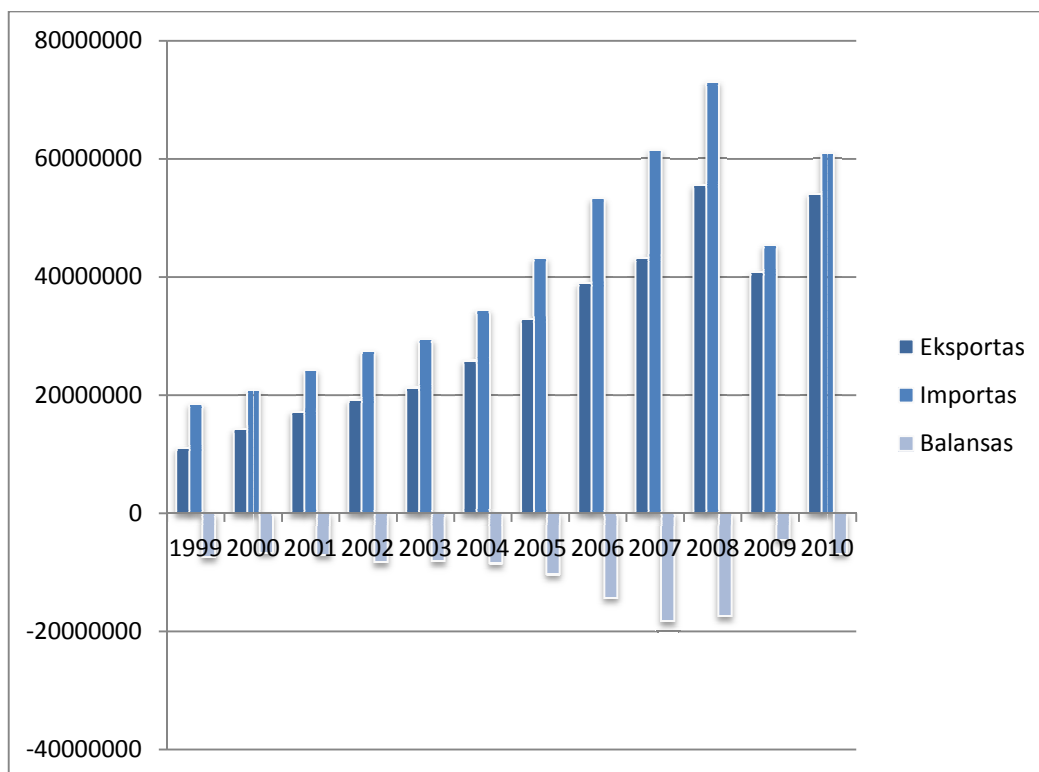
Importas ir eksportas. Lietuva 2010 m. jautė didžiųjų eksporto rinkų atsigavimą, augantis eksportas bent iš dalies atsvėrė sumažėjusią vidaus rinkos paklausą. Spartus eksporto augimas prognozuojamas ir 2011 m. Rinkos dalyvių vertinimais eksportas 2010 m. augo net 17 proc. Kiek lėčiau augo importas – apie 14 proc.

Šaltinis: LR Statistikos departamentas, 2011

6 pav. Lietuvos užsienio prekybos dinamika

Remiantis Lietuvos ekonomikos tyrimo rezultatais, užsienio prekybos augimas Lietuvoje bus spartus ir 2011 m. Prognozuojama, jog tiek importas, tiek eksportas Lietuvoje 2011 m. augs apie 13 proc. Rinkos dalyviai kiek kilstelėjo užsienio prekybos augimo prognozė 2011-iems metams. Praeitų metų rugsėjo mėnesio duomenimis, importo ir eksporto augimo prognozė siekė 11 proc.

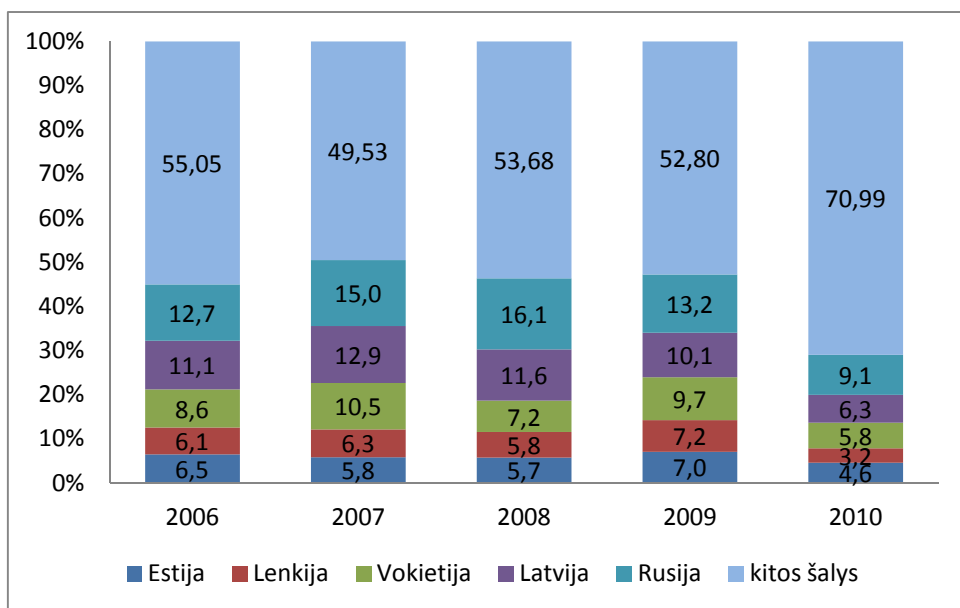
Šaltinis: LR Statistikos departamentas

7 pav. Lietuvos užsienio prekybos balansai, tūkst. Lt

Tolimesniam užsienio rinkų, į kurias orientuojamas Lietuvos eksportas, augimui įtakos turi keletas veiksnių. Iki šiol didelį poveikį Lietuvos eksporto rinkoms daro valstybių vykdoma ekonomikos skatinimo politika. Jai nustojus veikti, šių šalių paklausa gali vėl sumažėti, o tai turėtų neigiamas pasekmes ir Lietuvos eksportui bei ekonomikos augimui. Lietuvos eksportui į Europos valstybes ateityje įtakos turės tolimesnė bendrosios žemės ūkio politikos kryptis bei tai, kaip Europos šalims pavyks išspręsti valstybės skolos problemas (LR Statistikos departamentas, 27 –oji Lietuvos ekonomikos analizė).

Nagrinėjant Lietuvos prekybą šakos viduje svarbu išanalizuoti pagrindines Lietuvos užsienio prekybos partneres šalis bei prekybos apimtis su jomis. Skaičiavimams ir analizei bus naudojami 2006 m. - 2010 m. duomenys. Šie metai puikiai parodo šalies dabartinę prekybos situaciją: po įstojimo į Europos Sąjungą buvo praėję 2 metai (Lietuva ES nuo 2004 m.), ekonominės krizės, kuri prasidėjo 2008 m., išgyvenimas bei atsigavimas, praėjus 2 metams po jos.

Lietuvos užsienio prekybos svarbiausios partnerės (LR statistikos departamentas, 2006-2010 m.). Diagrama parengta pagal LR Statistikos departamento pateiktus duomenis (žr. 1 priedą).

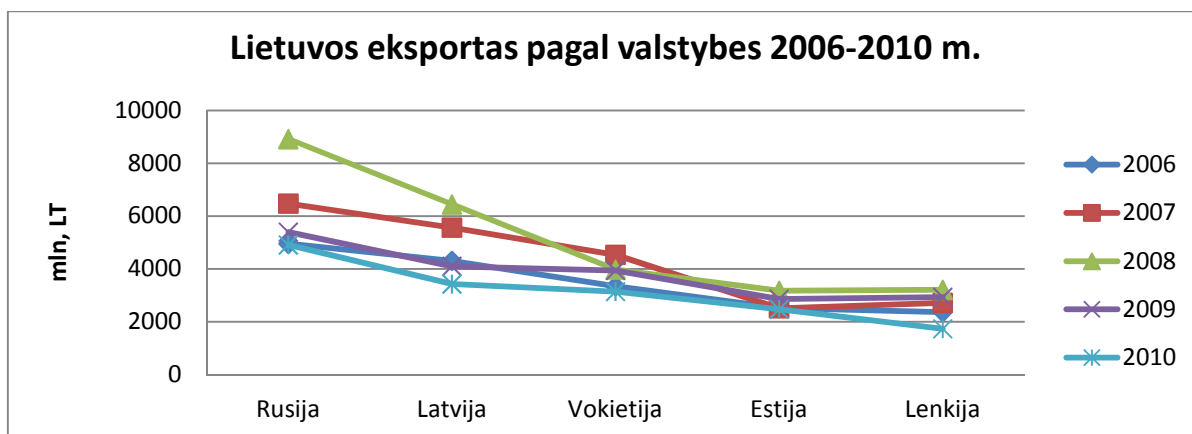

Šaltinis: sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis

8 pav. Lietuvos eksportas pagal valstybes, 2006 - 2010 m., proc.

Iš pateiktos diagramos matyti, kad Lietuva daugiausiai eksportuoja į Rusiją. Eksportas į šią šalį sudaro apie 13 proc. viso Lietuvos eksporto. Kitos šalys sudaro po mažesnę dalį viso Lietuvos eksporto. Penkerius metus Lietuva daugiausiai eksportavo į Rusiją, Latviją, Vokietiją, Estiją ir Lenkiją. Estija ir Lenkija kelis metus keitėsi 4 ir 5 vietose.

Iš 9 pav. matyti, kad kasmet eksporto apimtys mažėjo (žr. 9 pav.). Didžiausios eksporto apimtys į Rusiją, bei į kitas šalis buvo 2008 metais.

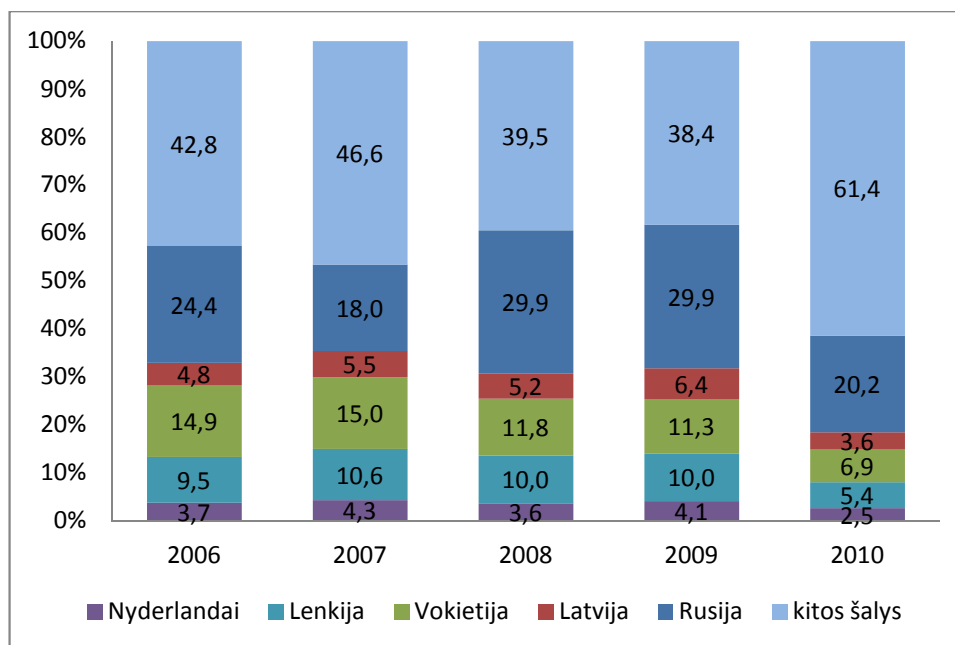
Šaltinis: sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis

9 pav. Lietuvos eksportas pagal valstybes, 2006 - 2010 m., mln. Lt

Matuojant eksporto apimtis į bendrijas, pagal 2010 m. sausio–rugpjūčio mėn., didžiausią Lietuvos eksporto dalį sudaro eksportas į Europos Sąjungos dalis (61,6 proc.), tada NVS šalys (25,6) ir

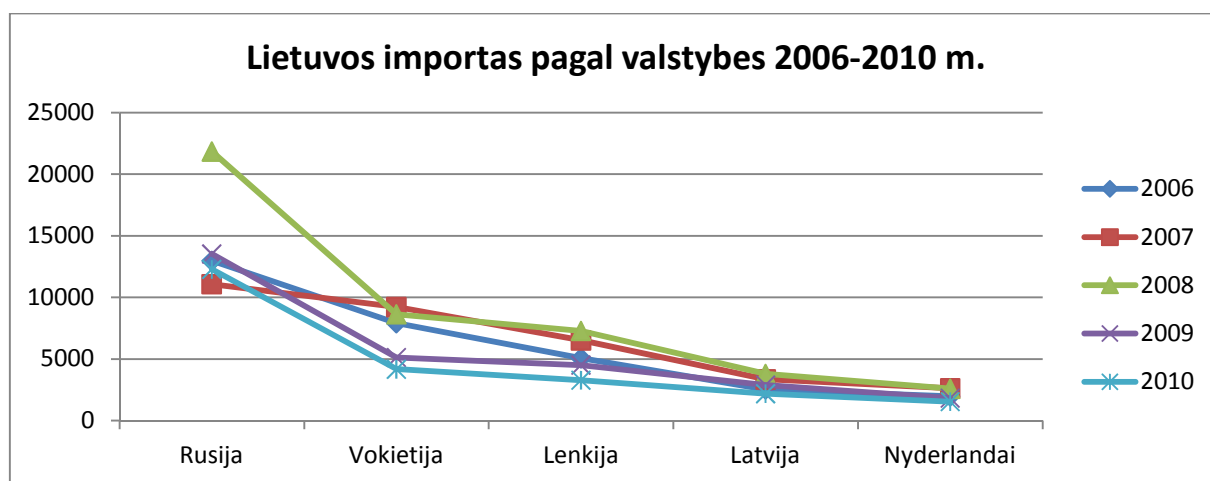
ELPA (3,0). Nors ir Lietuva priklauso Europos Sąjungai, vis tiek jos didžiausias eksportas vykdomas į Rusiją, o ne į kurią nors Europos Sąjungos šalį. Nors visos kitos, didžiausios Lietuvos eksporto partnerės yra kaip tik iš ES.

Lietuva daugiausiai importuoja iš Rusijos, Vokietijos, Lenkijos, Latvijos ir Nyderlandų. Iš pateiktos diagramos matyti, kad Rusija Lietuvai yra svarbiausia importo partnerė, importas iš Rusijos sudaro apie ketvirtadalį viso Lietuvos importo.

Šaltinis: sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis

10 pav. Lietuvos importas pagal valstybes, 2006 - 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis

11 pav. Lietuvos importas pagal valstybes, 2006 - 2010 m., mln. Lt

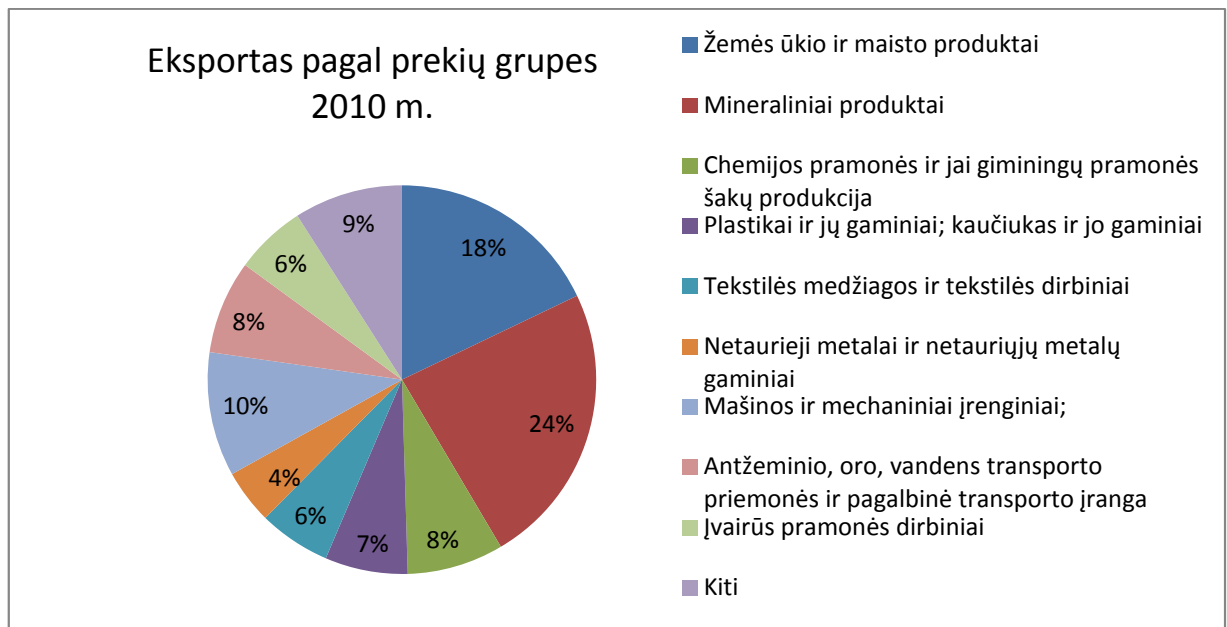
Lyginant šalis ir pagal metus, Lietuva daugiausiai importavo iš Rusijos 2008 metais. 2009 ir 2010 metais importas iš Rusijos sumažėjo. O kaip matyti iš 10 pav. (žr. 10 pav.), tais pačiais metais truputį daugiau Lietuva importavo iš Latvijos ir Nyderlandų, nei anksčiau.

Pagal šalių bendrijas, daugiausiai Lietuva importuoja iš Europos Sąjungos valstybių (2010 m. sausio–rugpjūčio mėn. duomenimis *56,0 proc.*), iš NVS narių (*36,0 proc.*), iš ELPA valstybių Lietuva importuoja labai nedaug – bendrą importą sudaro tik apie 0,6 proc.

Taigi, Lietuvos užsienio prekybos partnerės yra beveik tos pačios tiek importe tiek eksporte. Todėl toliau tyrime bus naudojama 6 svarbiausių prekybos partnerių duomenyse Rusijos, Vokietijos, Lenkijos, Latvijos, Estijos ir Nyderlandų.

Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, produktai yra klasifikuojami pagal tam tikrą kombinuotąją nomenklatūrą. Kombinuotoji nomenklatūra buvo sukurta vadovaujantis Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo. Ji yra kasmet atnaujinama ir paskelbiama Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje. 2011 m. ES taikoma Kombinuotosios nomenklatūros versija, patvirtinta 2010 m. spalio 5 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 861/2010. Kombinuotąją nomenklatūrą remiamasi apskaičiuojant importo (eksporto) muitų bei mokesčių dydį ir kaupiant Bendrijos prekybos statistikai naudojamus duomenis apie prekes (LR Muitinė).

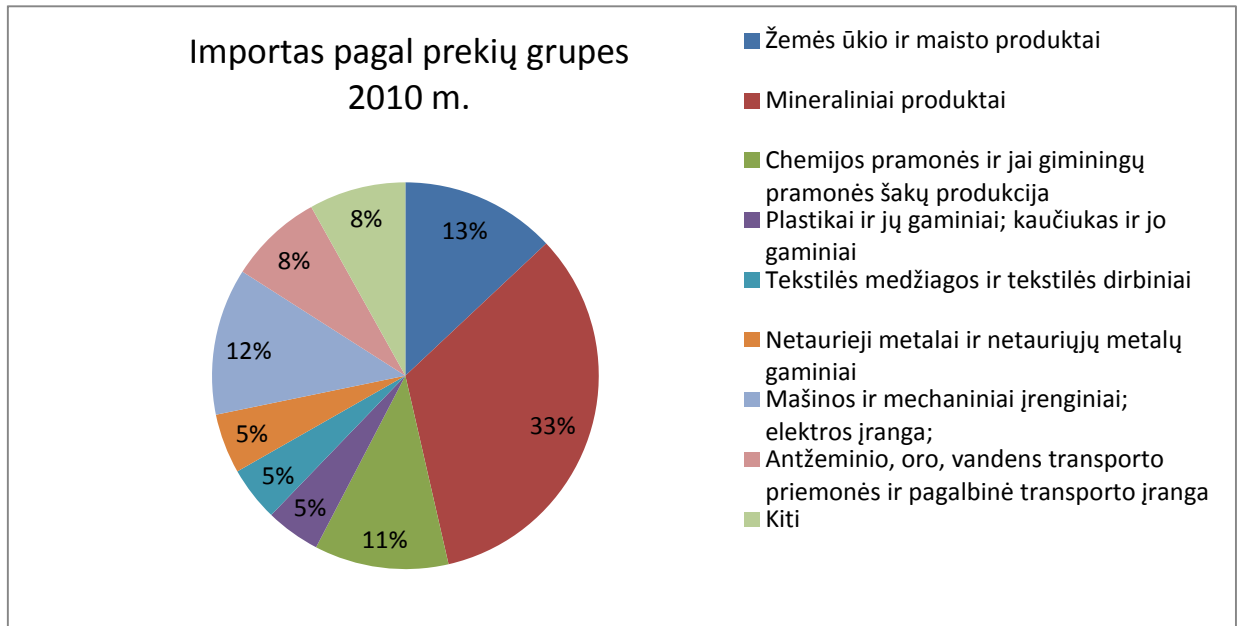
2010 m. Lietuva daugiausiai eksportavo šių pramonės šakų produkciją:

Šaltinis: sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis

12 pav. Lietuvos eksportas pagal prekių grupes, 2010 m.

Didžiausią Lietuvos eksporto dalį sudaro mineraliniai produktai, į kuriuos įeina mineralinis kuras, mineralinės alyvos ir jų distiliavimo produktai; bituminės medžiagos; mineraliniai vaškai. Antroje vietoje - žemės ūkio ir maisto produktai. Į šią produktų grupę įeina pienas ir pieno produktai; paukščių kiaušiniai; natūralus medus; gyvūninės kilmės maisto produktai, nenurodyti kitoje vietoje, augalinės kilmės produktai, maisto pramonės liekanos ir atliekos; paruošti pašarai gyvūnams.

Šaltinis: sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis

13 pav. Lietuvos eksportas pagal prekių grupes, 2010 m.

Lietuva daugiausiai importuoja kaip ir eksportuoja mineralinių produktų bei žemės ūkio ir maisto produktų. Mineralinių produktų Lietuva importuoja daugiau nei importuoja, žemės ūkio ir maisto – atvirkščiai – importuoja mažiau, nei eksportuoja.

Lietuvos narystė Europos Sąjungoje turėjo ir turi daug įtakos šalies ekonomikai. BVP augimas nuo 2004 m. iki 2008 m. 2 procentiniais punktais (žr. 3 pav.). Nedarbo lygio kritimas tuo pačiu laikotarpiu 6 procentiniais punktais. Pasaulinė ekonomikos krizė sustabdė Lietuvos ekonomikos rodiklių gerėjimą. Nagrinėjant tarptautinės prekybos naudą Lietuvai, matyti, kad narystė Europos Sąjungoje suaktyvino Lietuvos užsienio prekybą, kuri turėjo įtakos BVP augimui.

Tarptautinės prekybos reikšmė šalies ekonomikai akivaizdi. Šiandien šalis negali gyvuoti nevykdama tarptautinės prekybos. Bendro vidaus produkto augimas tiesiogiai priklauso nuo šalies eksporto mastų. Tarptautinė prekyba, kuri yra skirstoma į dvi rūšis: prekyba tarp pramonės šakų ir prekyba šakos viduje, yra būtina šalies gyvavimo priemonė. Apie ketvirtadalį visos pasaulio prekybos vyksta šakos viduje (kai šalys prekiauja tarpusavyje tos pačios pramonės šakos produkcija). Prekybai

šakos viduje vystytis turi įtakos šalių panašumas, kuris pasireiškia: panašiu ekonominiu išsivystymo lygiu; kultūriniais panašumais; ekonomine integracija arba kitaip priklausymu tai pačiai ekonominei bendrijai, muitų sąjungai ar kitai tarptautinei organizacijai; geografiniu artumu; rinkos dydžiu. Kuo šalys panašesnės, tuo aktyviau vyksta prekyba šakos viduje. Todėl ir svarbiausios Lietuvos prekybos partnerės yra būtent Latvija, Estija, Lenkija, Vokietija ir Nyderlandai-kurios visos priklauso Europos Sąjungai. Joms nėra taikomi maito mokesčiai, Baltijos šalys panašios savo ekonominiu išsivystymo lygiu ir kultūra. Prekyba su Rusija – vykdoma nuo seno, kurią lemia prekyba naftos produktais, be to ES 1994 m. pasirašė ES ir Rusijos „Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimą“, kuris įsigaliojo 1997 metų gruodžio mėnesį.

2. PREKYBOS ŠAKOS VIDUJE METODOLOGINIAI PAGRINDAI

Prekybos šakos viduje teorinė analizė atskleidė, kad šis prekybos tipas vyrauja tarp panašių šalių savo ekonominiu ir kultūriniu lygmeniu, dėl ekonominės integracijos. Šis prekybos tipas yra svarbus Lietuvai, o ir visai pasaulio ekonomikai. Prekybos šakos viduje reikšmingumą galima nustatyti atlikus įvairių indeksų, tokių kaip Grubelio-Loido, Aquino ar Bergstrando indeksų, skaičiavimus, kurie parodo kaip prekyba šakos viduje veikia, kaip stipriai, kokia pramonės šaka yra aktyviausia. Tačiau pirmiausia, svarbu išnagrinėti įvairių ekonomistų siūlomus prekybą šakos viduje aiškinančius modelius. Kad būtų galima geriau išsiaiškinti Lietuvos atvejį, siekiama pirmiausia išnagrinėti prekybos šakos viduje veikimo principus: kokiomis sąlygomis vyksta prekyba, kaip yra diferencijuojama prekyba, kas skatina ir kas slopina šį prekybos tipą vystytis.

2.1 Prekybos šakos viduje modeliai

1960 – 1970 m. atlikti įvairūs tyrimai bei empiriniai skaičiavimai parodė, kad egzistuoja dar viena prekybos rūšis – prekyba šakos viduje, kuri turi potencialų augimą pasaulio mastu. Pirmieji šią rūšį pradėjo nagrinėti Verdoono (1960) ir Balassa (1966). O po 15 metų, šie tyrinėjimai ir analizė jau buvo paminėti mokslinėje literatūroje, kuomet Grubelis ir Loidas (1975) paskelbė savo tyrinėjimų medžiagą, priežastis, paaiškinančias, kodėl išsivystė ši prekyba bei prekybos šakos viduje indekso (PŠVI) skaičiavimus. Ekonomistas Marrewijkas (2002) pažymi, kad šis naujas prekybos tipas netgi stipriai sutrikdė ekonomistus bei mokslininkus, kadangi, iki tol tarptautinės prekybos sistemą buvo galima aiškinti lyginamojo pranašumo teorija (paremta Ricardiano technologijų pranašumo ar Hescherio - Ohlino gamybos veiksnų santykio teorijomis), tačiau dabar prekybos šakos viduje atvejo ši teorija nebepaaiškina. Ricardiano ir Hescherio - Ohlino modeliuose šalis tuo pačiu metu tikrai neimportuotų ir neeksportuotų tos pačios pramonės šakos produkto (Carbaughas, 2008).

Davidas Ricardo (1817) pateikė standartinę prekybos teoriją - dabar vadinamąją *lyginamojo pranašumo teoriją*. Lyginamojo pranašumo teorijos dėsnis teigia, „kad jeigu šalys specializuojasi gaminti tokias prekes, kurių jos gali pagaminti palyginti mažesniais kaštais negu kitos šalys, tai prekyba naudinga abiem šalims, neatsižvelgiant į tai, kad vienoje iš jų gamyba yra absoliučiai efektyvesnė negu kitoje“ (Bernatonytė, 2010, p. 34). Pagal lyginamojo pranašumo teoriją, tarptautinė specializacija ir laisvoji prekyba leidžia šalims vartoti daugiau negu jos pagamina. Šalys, negaminančios tam tikrų prekių dėl gamtinių ir kitų išteklių stokos, gali jų įsigyti kitose šalyse. Pagal šią teoriją, Rikardo teigimu, prekyba yra naudinga kiekvienai iš dviejų prekiaujančių tarpusavyje šalių, net jeigu nei viena iš jų neturi absoliučiojo konkrečių prekių pranašumo.

Heckscherio–Ohlino modelis (švedų ekonomistų Eli Heckscherio ir Bertilo Ohlino) aiškina prekybos principus tarp tokių šalių, kurios turi tas pačias technologijas ir turi tos pačios kokybės produktyvius gamybos veiksnius (Ruffinas, 1999). Jų modelis rodo, kad kiekviena šalis eksportuoja tas prekes, kurių gamyba suvartoja palyginti gausių toje šalyje išteklių, ir importuoja tas prekes, kurių gamybai daugiau suvartojama palyginti nepakankamų toje šalyje išteklių. Ekonomistų požiūriu, lyginamojo pranašumo skirtumai aiškinami šalių apsirūpinimo gamybos veiksniais ir veiksniais, reikalingų vienoms ar kitoms prekėms pagaminti, santykių skirtumais (Bernatonytė, 2010).

Tačiau prekyba šakos viduje, nepasižymi lyginamuoju pranašumu ar gamybos veiksniais skirtumu tarp šalių, kadangi prekyba vyksta tos pačios pramonės šakos prekėmis. Kadangi prekybos šakos viduje nebuvo galima paaiškinti šiais modeliais, todėl turėjo būti sukurti nauji – alternatyvieji modeliai.

Balassa (1966) atrado, kad prekybos apimtys smarkiai išaugo ir kad šis padidėjimas daugiausia yra įtakotas diferencijuotų produktų mainų toje pačioje pramonės šakoje (Salvadore, 2004). Balassa pastebėjimai buvo tik konstatuojantys, tačiau nepaaiškinantys prekybos šakos viduje veikimo priežasčių. Kadangi prekybos šakos viduje reikšmingumas pasaulinėje ekonomikoje vis didėjo, formavosi vis daugiau teorinių bazių, bandančių paaiškinti, kodėl dvi identiškios šalys prekiauja panašiais produktais, tenkinančiais tuos pačius vartotojų poreikius.

Alternatyviosios teorijos, tokios kaip Branderio ir Krugmano abipusio dempingo modelis ar Lankasterio modelis (Bernatonytė, 2010), aiškina, kad monopolinė konkurencija ir gamybos masto sąlygojama ekonomija skatina prekybą šakos viduje tarp panašių šalių su vienodomis galimybėmis, vartotojų skoniais ir prioritetais, kadangi sukuria papildomus gamybos specializacijos stimulus. Gamybos masto efektas padeda paaiškinti prekybą panašiomis prekėmis, kurių lyginamoji dalis bendroje prekybos apimtyje gana didelė (Ruffinas, 1999, Bernatonytė, Normantienė, 2007). Siekiant suprasti prekybos šakos viduje proceso principus, svarbu išnagrinėti svarbiausias teorijas.

Pirmiausia, labiausiai priartėjusi prie prekybos šakos viduje aiškinančios teorijos, buvo Helpmano ir Krugmano (1985) sukurta „**Naujoji prekybos teorija**“, kuri parodė, kad masto ekonomija ir produktų diferenciacija gali būti pagrindas ir šaltinis tarptautinės prekybos nagrinėjimuose (Vogiatzoglou, 2007). Viena iš pagrindinių šios teorijos prielaidų yra ta, kad daugelį prekių gaminti pigiau taikant serijinę gamybą, kitaip tariant masto ekonomiją. Kita prielaida – vartotojai vertina įvairovę. Prekyba, nedidelio masto gamybą vietos rinkai leidžia pakeisti didelio masto gamyba pasaulinei rinkai; pastarojoje konkuruoja skirtingų rūšių prekes gaminančios bendrovės (Pinigu studijos, 2010). Krugmano modelis buvo paprastas, įtikinamas ir labai reikšmingas. Jo pradėta kurti naujoji prekybos teorija pateikė visiškai kitokią laisvosios prekybos teikiamos naudos sampratą.

Vėliau Krugmanas kartu su amerikiečiu ekonomistu Branderiu sukūrė „**Abipusio Dempingo modelį**“, kuris nagrinėja nebe tarptautinę tarpšakinę prekybą, o prekybą šakos viduje. Pasak

Bernatonytės (2010), modelis yra taikomas prekybai vienu ar keliomis prekėmis tarp šalių, kurių šių prekių vidaus rinka monopolizuota, nagrinėti. Čia yra nagrinėjama, kas įvyks, jeigu šalys pradės prekiauti tarpusavyje. Pagrindinė modelio prielaida yra ta, kad abi šalys yra tokios pačios pagal visus parametrus, t.y. jos vienodos pagal dydį, gamybos veiksnių rinkinį, vartotojų prioritetus. Nevykstat prekybai kiekvienos šalies vidaus rinkoje veikia tik vienas monopolistas, gaminantis tam tikrą homogeninę prekę.

Prekybos pramonės viduje horizontaliai diferencijuotomis prekėmis (apie jas plačiau 2.2 poskyryje) modelį pasiūlė ekonomistas K. Lankasteris. Jis pavadintas „*bazinių savybių modeliu*“. Horizontaliai diferencijuotos prekės, tai prekės turinčios tokias pačias bazines savybes, tik skirtingu santykiu (Bernatonytė, 2010). Alternatyvus požiūris į horizontaliai diferencijuotų prekių analizę buvo pristatytas 1997 m. *Dikzito ir Stiglitsio modelyje*. Remiantis šių mokslininkų hipoteze, užuot suteikę vieniems prekės variantams pirmumą nei kitiems (kaip Lankasterio modelyje), vartotojai nori vartoti daugybę skirtingų variantų, nes jiems patinka įvairovė (Bernatonytė, 2010; Krugman, Maurice, 2009). Vartotojai šioje prekyboje yra patenkinami, kadangi jie gauna daugiau vienos iš tos pačios prekės variantų, iš kurių jie gali rinktis. Daugėjant variantų, didėja ir naudingumas (sumažėja vidutinės sąnaudos ir kainos). Kaip ir Dikzitas ir Stiglitsas (1997), taip ir dar vienas ekonomistas pavarde S. Dinderis, prekybą šakos viduje susisiejo su pirkėjo interesais. Dinderio modelyje svarbiausias vaidmuo tenka ne pasiūlai, kaip kituose, bet paklausai. Čia yra svarbiau vartotojų skoniai ir prioritetai. Paklausos struktūra pirmiausia priklauso nuo šalies pajamų ir pragyvenimo lygio. Pagal šią Dinderio teoriją, prekyba šakos viduje vyksta tarp šalių turinčių panašius prioritetus.

Apibendrinant alternatyvias prekybos teorijas galima teigti, jog prekyba šakos viduje yra ypatinga tuo, jog šalys prekiauja tarpusavyje tos pačios pramonės šakos produkcija dėl masto ekonomijos, netobulos konkurencijos, prekių diferenciacijos bei prekių įvairovės poreikio. Prekių įvairovės poreikis pasireiškiantis paklausos buvimu yra vienas iš esminių prekybos šakos viduje bruožų, kuris skirtingai nuo klasikinių teorijų yra labai svarbus. Kadangi prekyba šakos viduje vyksta tos pačios pramonės šakos produkcija, tai prekių įvairovės siekimas patvirtina šios prekybos tipo būtinumą. Šalys prekiaudamos ta pačia pramonės produkcija, nekonkuruoja dėl lyginamojo pranašumo. Jų konkurencingumo lygis priklauso nuo prekių įvairumo pateikimo pirkėjui bei nuo prekių diferenciacijos bei sugebėjimo panaudoti masto ekonomija siekiant didesnio pelno.

2.2 Horizontalioji ir vertikalioji prekyba šakos viduje

Kaip teigia Rivera-Batiz ir Olivija (2003), lengviausias būdas suprasti prekybos šakos viduje veikimo principą, yra pasiremti Armingtono (1969) prielaida, kad produktai yra diferencijuojami būtent pagal gamybos lokaciją. Jo teigimu, vartotojai suvokia prekių, pagamintų skirtingose šalyse,

skirtumus, net jei jos skiriasi tik gamybos vieta. Šie vartotojų suvokimai duoda racionalų paaiškinimą, kaip veikia diferencijuotų produktų pagal gamybos vietas prekyba šakos viduje. Būtent šis Armingtono (1969) aiškinimas gali būti sklandžiai įtrauktas į diferencijuotų (horizontalių ir vertikalinių) produktų modelį.

Nors buvo kuriama keletas alternatyvių paaiškinimų kaip veikia prekyba šakos viduje, tačiau, kaip teigia Černoša (2009), vienas iš geriausių būdų tai paaiškinti yra išskirti literatūrą, aiškinančią horizontaliąją ir vertikaliosią produktų diferenciaciją. Kad vyktų pramonės šakos vidinė prekyba, abi šalys turėtų pateikti išdiferencijuotus produktus (Bernatonytė, Normantienė, 2007). Remiantis Almawali (2005) teorinėmis analizėmis, prekyba šakos viduje išsiskiria į horizontaliąją ir vertikaliosią produktų diferenciaciją. Paprastai, horizontalioji diferenciacija reiškia, kad produktai yra puikūs pakaitalai vienas kitam, jų kokybė yra panaši, o skiriasi tik savo stiliumi. O vertikalioji diferenciacija išskiria tuos produktus, kurie turi tas pačias charakteristikas ir skiriasi vieni nuo kitų tik savo kokybe. Taigi svarbiausias faktorius aiškinantis horizontalią ir vertikaliosią produktų diferenciaciją yra jų kokybė.

Nagrinėjant prekybą šakos viduje pagal du tipus: horizontaliąją ir vertikaliosią prekių diferenciaciją, labai svarbu išskirti lemiančiuosius veiksnius. Yra keletas veiksnių, kurie yra bendri tiek vertikaliosiai prekybai šakos viduje, tiek horizontaliosiai. Prekyba šakos viduje priklauso nuo šalies bendro ekonominio lygio, kurį sudaro šie elementai: vidutinės pajamos tenkančios vienam gyventojui ir bendrojo vidaus produkto (BVP). Bendras vidaus produktas yra glaudžiais susijęs kokią dalį sudarys prekyba šakos viduje didesnė šalyse. Taip pat visa tai yra susiję, su kokią dalį sudaro vertikalioji ir horizontalioji prekyba šakos viduje. Šalies ekonominės integracijos lygis, tiesioginės užsienio investicijos taip pat natūraliai įtakoja prekybą tos pačios pramonės šakos produktais. Netgi atstumas tarp šalių partnerių, kuris didina transportavimo kaštus turi neigiamos įtakos šiai prekybai (Wieslander, 2006).

Horizontalioji prekyba šakos viduje

Horizontali diferenciacija - kai prekės yra puikūs pakaitalai vienas kitam, jų kokybė yra panaši. Tokių prekių kainos labai panašios, abi šalys eksportuoja didelę dalį savo produkcijos į kitą šalį bei beveik tiek pat importuoja. Todėl, kad vartotojai mėgsta prekių įvairovę, jie išlošia dėl didesnio prekių pasirinkimo, o tarptautinė prekyba praplečia rinką, padidina prekių įvairovę ir gaunamą naudą iš masto ekonomijos (Fontagne, Freudenberg, 1997). Horizontali prekyba pramonės šakos produkcija buvo paaiškinta masto ekonomija, esant produkto diferencijavimui ir monopolistiniam lenktyniavimui. Horizontali prekyba šakos viduje padidėja, kai pagamintos prekės yra panašios kokybės ir prekyba vyksta tarp panašių šalių (Bernatonytė ir Normantienė, 2007).

Rivera-Batizas ir Olivija (2003) aiškindami horizontaliosios produktų diferenciaciją išskiria, kad produktų diferenciacija yra susijusi su vartotojų meile produktų įvairovei. Vartotojai apsisprendžia ir

perka produktus tik dėl jų įvairovės, o ne dėl kainos ar kokybės. Pasak Al-Mawali (2005), dažniausiai žmonės apskritai stengiasi išbandyti/ vartoti kuo daugiau įvairių prekių. Taip pat, produktų diferenciacija susieta su idealios įvairovės požiūriu (Rivera-Batizas ir Olivija, 2003). Skirtingi vartotojai ieško išskirtinumo, ieško tokios prekių įvairovės, iš kurios galėtų išsirinkti sau idealią prekę. Kadangi pirkėjui reikia kuo įvairesnių prekių, o šalis remdamasi masto ekonomija gamina vienos rūšies ir dažniausiai tų pačių savybių prekes, vadinasi prekyba šakos viduje suteikia pirkėjui galimybę gauti tokią prekę, kokios jis negali gauti vietinėje rinkoje. Taip yra patenkinami tiek pirkėjo norai, tiek užsienio šalies pardavėjų. Kryžminė prekyba šakos viduje sąlygota produktų diferenciacijos ir vartotojų meilės prekių įvairovei.

Pagal „Naująją prekybos teoriją“, teorija diferencijuotais produktais yra paremta didėjančia masto grąža, kuri nėra lyginamojo pranašumo ir kitų faktorių gausos pagrindas. Pasak ekonomistų Rivera-Batizo ir Olivijos (2003), gamintojai negali pasinaudoti lyginamuoju pranašumu, kadangi prekybos partneriai naudojami tokiais pat technologijomis. Veiksnių intensyvumas ir gausa nėra tokie svarbūs horizontalioje prekyboje šakos viduje, kadangi prekybininkai nuolatos keičia prekių įvairovę. Taigi horizontali prekyba yra paremta pirmiausia skonių įvairove, kuri sugeneruoja paklausą kitų šalių produktams ir taip pat paremta didėjančia masto grąža dėl fiksuotų sąnaudų.

Taigi, horizontali prekyba šakos viduje dažniausiai vyksta tarp panašių šalių savo BVP, pajamų paskirstymu ir gamybos veiksniais. Tradiciškai tarptautinės prekybos lyginamasis pranašumas ir specializacija yra nesuderinami su horizontalia prekyba šakos viduje. Ji turi būti paaiškinta moderniomis teorijomis, į kurias turi būti įtraukti tokie veiksniai: netobula konkurencija ir masto ekonomija. Čia masto ekonomija yra labai svarbi ir įdomi dėl to, kad firmos specializuojasi tokioje produktų linijoje, kurioje nėra jokios kitos firmos. Pasak Wieslander (2006), ši prekyba labiausiai vyrauja tarp didelių, turtingų, industrializuotų ir vienodai išsivysčiusių šalių, kurios taip pat yra gretimos ir geografiškai ir ekonomiškai.

Vertikaliąją prekybos šakos viduje

Vertikali prekių diferenciacija - kai vienos prekės nėra puikūs pakaitalai viena kitai, o skiriasi dažniausiai savo kokybe bei kaina (Al-Mawali, 2005). Tokia prekyba atsiranda tarp labiau skirtingų šalių, kurių gamybos veiksniai skiriasi. Šie ekonominiai skirtumai lemia specializaciją pramonės šakos viduje: viena šalis gamina prastesnės kokybės tos pačios pramonės šakos produktus, bet pigesnius, o kita šalis gamina aukštesnės kokybės ir brangesnę produkciją. Pasak Jenseno ir Luthje (2009), kadangi vertikali prekyba šakos viduje pasižymi tuo jog prekės turi tas pačias charakteristikas ir skiriasi vienos nuo kitų tik savo kokybe, todėl tiek viena, tiek kita turi skirtingos įtakos savo prekybos partneriui. Horizontali prekyba šakos viduje vyrauja tarp išsivysčiusių šalių, su aukštomis ir panašiomis

gyventojų pajamomis, kai tuo tarpu vertikali prekyba šakos viduje – atvirkščiai. Prekyba vyksta tarp šalių, kurių gyventojai gauna skirtingas pajamas.

Pasak ekonomisto Linderio (1961), individualios kokybės paklausa auga kartu su vidutinėmis gyventojų pajamomis. Lyginant dvi šalis pagal gyventojų vidutines pajamas, galima nustatyti ir jų paklausą prekių kokybei. Gyventojai su mažesnėmis pajamomis perka žemesnės kokybės prekes, o aukštas pajamas gaunantys gyventojai atvirkščiai – jaučia poreikį kuo aukštesnės kokybės prekėms. Todėl gali būti taip, kad šalys su mažomis gyventojų vidutinėmis pajamomis, jaus poreikį žemesnės kokybės prekėms, o šalys su aukštu pajamų lygiu, visai nejaus šių prekių būtinybės. Lygiai taip pat yra ir su aukštos kokybės produktais. Taigi, kokybės lygių įvairovė nėra būtina abiem šalims, o iš viso to seka, kad vertikali prekyba šakos viduje negali egzistuoti. Autoriai Flamo ir Helpmano (1987) ir Stokey (1991) teigia, kad pagrindinį vaidmenį vertikalojoje prekių diferenciacijoje vaidina pajamų paskirstymas. Be to, vidutinių gyventojų pajamų lygis yra nustatomas pagal kapitalo dydį, taigi kuo didesnis šalies kapitalas, tuo didesnės gyventojų vidutinės pajamos. Taigi, galima daryti išvadą, kad kuo geresnė šalies finansinė padėtis, tuo labiau vertikali prekyba šakos viduje vystosi.

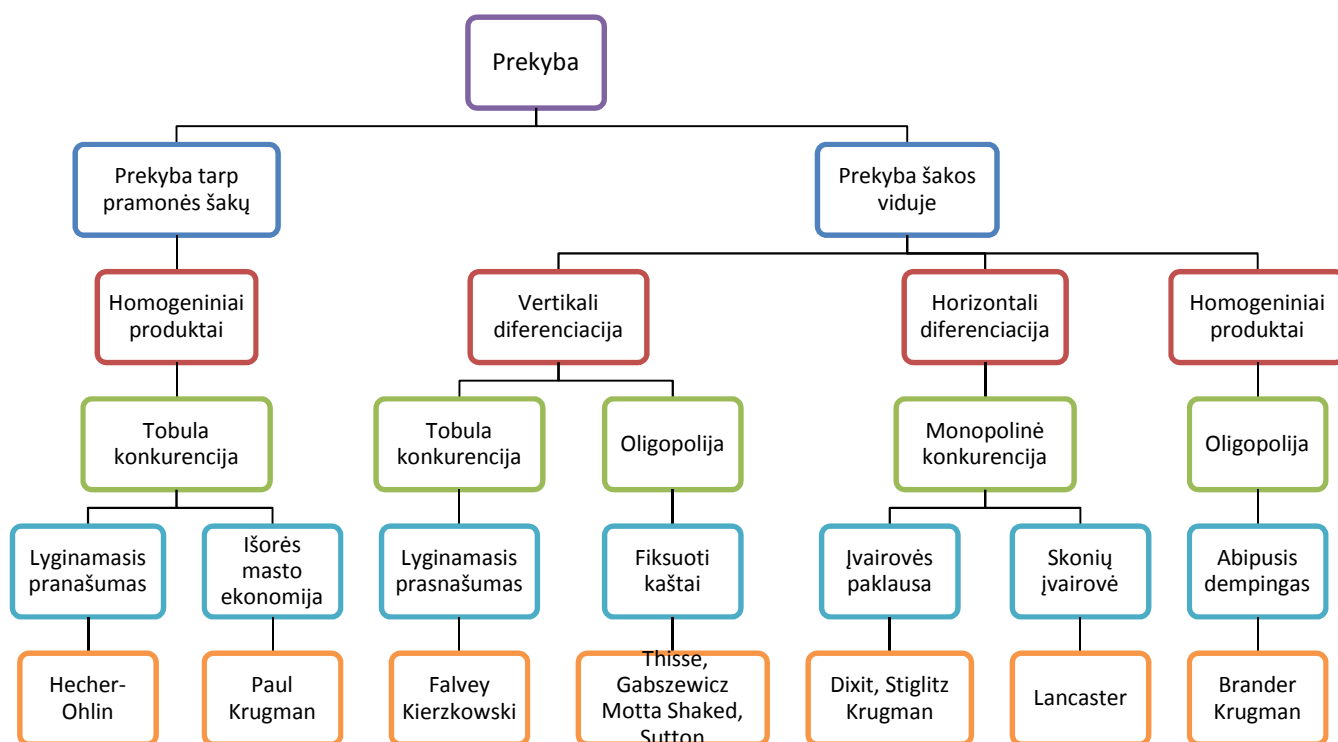
Pasak Jenseno ir Luthje (2009), vertikaliai prekybai šakos viduje svarbus šalies ekonomikos dydis. Kuo aukštesni ekonomikos rodikliai, tuo labiau vyrauja gamyba su masto ekonomija. Vertikaliai diferencijuotos prekės tada daugiau gaminamos didesnės ekonomikos šalyse. Pavyzdžiui, šalių prekybininkų su skirtingomis pramonės struktūromis bus žymiai mažesnis vertikalios prekybos šakos viduje lygis, nei kad tų šalių, kurių pramonės struktūros ir paklausos modeliai sutampa. O kuomet šalys yra dar ir geografiškai artimos, turinčios panašias pramonės struktūras, paklausos modelius, kalbinius ir kultūrinius panašumus, tuomet vertikali prekyba šakos viduje bus dominuojanti (Jensenas ir Luthje (2009)).

Vertikali produkto diferenciacija taip pat rodo, kad pramonės šakos su aukštesniu vertikalios diferenciacijos lygiu, yra linkusios užimti didesnę prekybos šakos viduje dalį (Ekanayake, 2003). O pasak Clark (2010), vertikali diferenciacija dar ir parodo ne tik aukštą prekybos šakos viduje lygį, bet ir, kad šalyje vyrauja žemas masto ekonomijos efektas. Tai reiškia, kad vertikalios diferenciacijos prekės nėra pritaikytos masinei gamybai, jos nėra puikūs pakaitalai kitoms prekėms ir skiriasi savo kaina bei kokybe. Taigi daroma išvada, kad šalys, kuriose vyrauja vertikalios diferenciacijos produktų prekyba, tai jose yra aktyvesnė prekyba šakos viduje, ir ji sudaro didesnę bendrosios prekybos dalį.

Taigi prekyba šakos viduje gali vykti dvejais būdais: prekyba horizontaliai diferencijuotais ir vertikaliai diferencijuotais produktais. Paprastai, horizontalioji diferenciacija reiškia, kad produktai yra puikūs pakaitalai vienas kitam, jų kokybė yra panaši, o skiriasi tik savo stiliumi. O vertikalioji diferenciacija išskiria tuos produktus, kurie turi tas pačias charakteristikas ir skiriasi vieni nuo kitų tik savo kokybe. Svarbiausias faktorius aiškinantis horizontalią ir vertikalios produktų diferenciaciją yra jų kokybė.

Prekyba šakos viduje vyksta tarp panašiai ekonomiškai išsivysčiusių šalių, tarp gretimų geografiniu ir socialiniu aspektu. Prekyba suintensyvėja, kaip ir bet kuri kita, kai yra sudaromos sąjungos arba kitaip tariant ekonominė integracija palengvina prekybą pramonės šakoje. Kliūtis sudaro įvairūs prekybos barjerai: tiek ekonominiai tiek kultūriniai. Šiame darbe buvo tiriama labiau iš ekonominės pusės, o ne iš socialinės. Nagrinėjami būtent ekonominiai veiksniai, turintys įtakos prekybai šakos viduje. Kadangi vartotojų noras turėti kuo įvairesnę prekę yra tik vienas iš prekybos vykdymo faktorių, didesnis dėmesys kreipiamas į apskritai prekybos šakos viduje pagrindinius požymius, tokius kaip masto ekonomija, prekių diferenciacija.

Kaip apibendrinimą prekybos šakos viduje teoriniu aspektu dalį, pateikiama Fontagne ir Freudenbergo, 1997 sukurta schema (žr. 14 pav.), kuri padeda susisteminti prekybos šakos viduje teoriją. Tai yra svarbu tolesniam šio darbo tikslui pasiekti. Visos teorijos suvokimas palengvina empirinių skaičiavimų vystymą, padeda iškelti hipotezes, patvirtinti ar paneigti jas.

Šaltinis: Fontagne ir Freudenbergo, 1997, p.17

14 pav. Prekybos teorijų apibendrinimas

Taigi, schemoje matyti, kad visa prekyba yra skirstoma į dvi dalis: prekybą tarp pramonės šakų ir prekybą šakos viduje. Pastaroji ir buvo nagrinėta šiame darbe. Pagal prekių diferenciaciją, prekyba šakos viduje skirstoma į du tipus: vertikaliąją prekybą (kai prekės nėra puikūs pakaitalai viena kitai, o skiriasi dažniausiai savo kokybe bei kaina) ir horizontaliąją prekybą šakos viduje (kai prekės yra

puikūs pakaitalai vienas kitam, jų kokybė yra panaši). Vertikalią prekybą šakos viduje dažniausiai įtakota tobulo konkurencijos ir oligopolijos sąlygų. Jai galima taikyti lyginamojo pranašumo ir fiksuotų kaštų teorijas. O horizontalioji diferenciacija yra įtakota monopolinės konkurencijos, paremta prekių įvairovės paklausa. Ekonomistų Fontagne ir Freudenberg, (1997) skirstymas šiek tiek nesutampa su kitų autorių išdėstytomis teorijomis. Pasak ekonomistų Krugman ir Ostfeld (2009); Marrewijk (2002); Markusen ir kt. (1995, prekybą šakos viduje pasireiškia prekių diferenciacija (lygiai taip pat teigia ir šis autorius), bei masto ekonomija. Šioje schemoje masto ekonomijos efektas kaip priežastis vystyti prekybai priskirtas prie prekybos tarp pramonės šakų, bet ne prie prekybos šakos viduje.

2.3 Prekybos šakos viduje analizės metodika

Prekybos šakos viduje analizė teoriniu aspektu atskleidė šio prekybos tipo reikšmingumą viso pasaulio ekonomikai. Siekiant išanalizuoti Lietuvos prekybos šakos viduje situaciją, buvo parengtas tyrimas.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti Lietuvos prekybą šakos viduje.

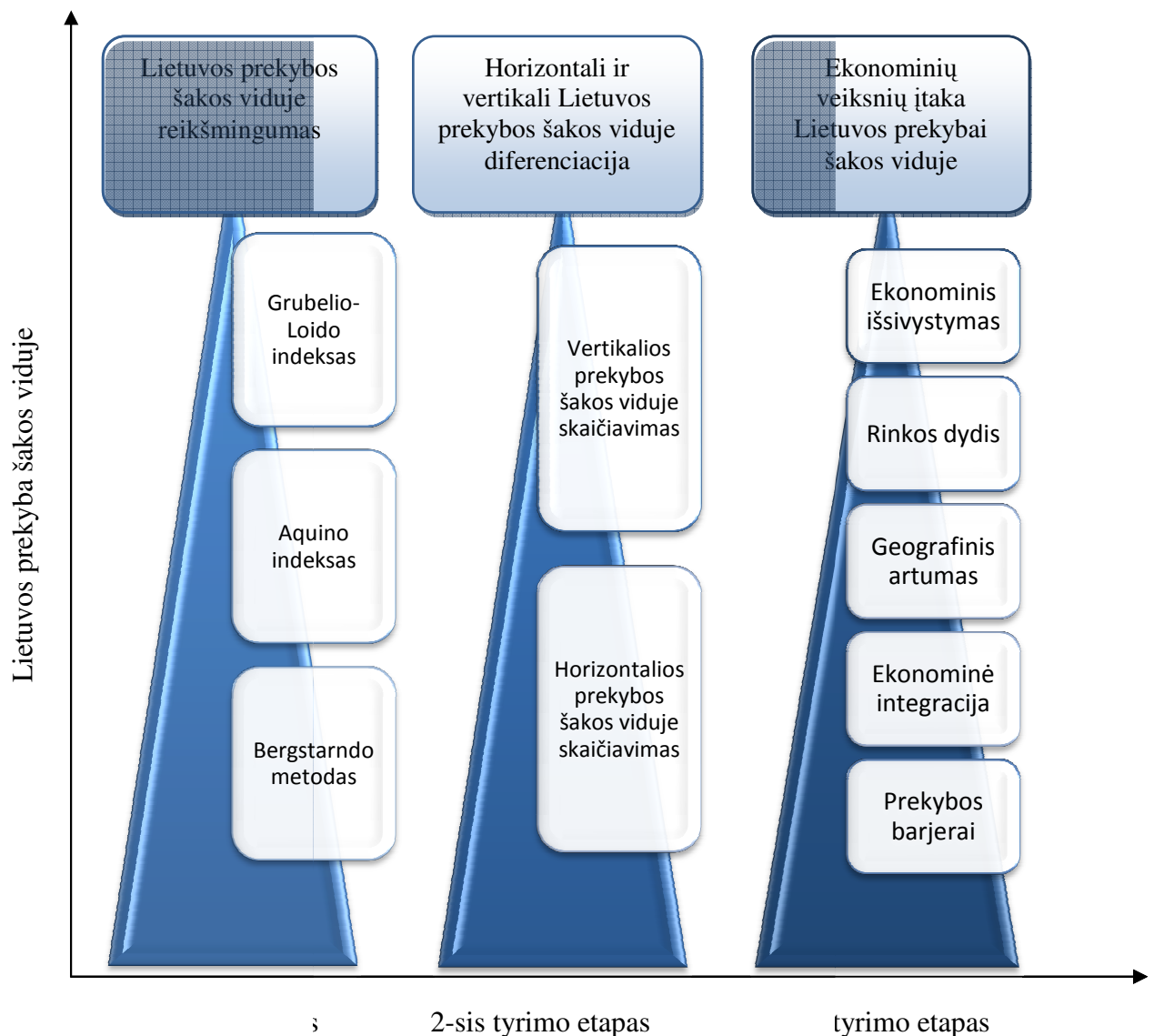
Siekiant išanalizuoti Lietuvos prekybos šakos viduje situaciją buvo išsikelti šie tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmingumą remiantis Grubelio-Loido ir Aquino indeksais bei Bergstrando metodu.
2. Išnagrinėti Lietuvos vertikalios ir horizontalios prekybos šakos viduje paplitimą.
3. Išanalizuoti ekonominių veiksnių įtaką Lietuvos prekybai šakos viduje.

Atlikus mokslinės literatūros analizę, buvo išskirti kriterijai, kuriais remiantis sudarytas tyrimo instrumentarijus (žr. 1 priedą.). Tyrimui „Lietuvos prekybos šakos viduje analizė“ atlikti naudotas kokybinis tyrimas, taikant atvejo analizę. Pasak Kardelio (2002), tai sistemingas nestruktūrizuotas atvejo ar individų grupės, situacijos ar įvykio tyrimas natūralioje aplinkoje. Kokybinio tyrimo pasirinkimą lėmė tai, jog buvo siekiama išanalizuoti Lietuvos prekybos šakos viduje situaciją, išsiaiškinti ir suprasti ekonominių veiksnių poveikį ir įtaką šios prekybos vystimuisi bei efektyviau išanalizuoti šį reiškinį, pateikti interpretacinį, holistinį jo paaiškinimą. Instrumentinė atvejo analizė, pasak Valackienės ir Mikėnės (2008), suprantama kaip vieno pasirinkto atvejo (atveju gali būti individas, vaidmuo, epizodas, maža grupė, organizacija, procesas ir pan.) detalus tyrimas, taikant visus įmanomus tyrimo būdus, siekiant įsigilinti į atitinkamą problemą, vystant bei tobulinant teoriją. Šis tyrimo metodas pasirinktas todėl, kad panaudojant įvairius duomenų šaltinius tiksliau atskleidžiamas analizuojamo atvejo turinys ir kompleksiskumas.

Kaupiant kokybiniam tyrimui reikalingus duomenis, buvo naudojamas trianguliacijos principas, kuomet informacija buvo renkama iš įvairių šaltinių, taikant skirtingus metodus (matematiniai skaičiavimai ir dokumentų analizė) (Valackienė, Mikėnė, 2008). Šių metodų pagalba buvo surinkti patikimi duomenys, atspindintys tyrimo tikslą.

Tyrimo parengiamoji metodologinė konstrukcija - sukurtas teorinis modelis (žr. 15 pav.), kuris tikrinamas visais trimis tyrimo etapais.

Šaltinis: sukurtas autorės pagal Sen ir Kocyigit, 2009; Wieslander, 2006; Andresen, 2003 teorines pozicijas 15 pav. **Integruotas prekybos šakos viduje matavimo modelis**

Analizuojamas atvejis: Lietuvos prekyba šakos viduje (2006-2010 m.). Lietuvai tapus Europos Sąjungos (ES) nare ne tik suaktyvėjo prekyba su Bendrijos šalimis, bet ir nesumažėjo prekyba su

Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (NVS) šalimis. Kadangi prekyba šakos viduje sudaro apie ketvirtadalį tarptautinės prekybos. Šiuo tyrimu siekiama išanalizuoti Lietuvos atvejį, jos prekybą šakos viduje, bei pažvelgti kiek turi įtakos šio tipo prekybai narystė Europos Sąjungoje. Šis laikotarpis Lietuvoje, nors ir trumpas, tačiau parodantis įvairius šalių paveikusius periodus. Analizei naudojami 2006 metai leidžia matyti ES pasekmes Lietuvos užsienio prekybai, 2008 – prasidėjusi pasaulinė ekonomikos krizė, o 2010 m. – ekonomikos atsigavimo laikotarpis.

Pirmasis tyrimo etapas.

Šiame tyrimo etape, remiantis ekonomistų Grubelio-Loido, Aquino ir Bergstrando išvestais indeksais, apskaičiuojamas Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmingumas. Prekybos pramonės šakos produkcija indeksas parodo tam tikros pramonės šakos prekybos, įeinančios į bendrosios prekybos apimtį, dalį (Marrewijkas, 2002). Tyrimo pirmajai daliai atlikti naudojami šie trys indeksai tam, kad būtų galima tiksliau nustatyti Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmingumą. Kadangi šie trys ekonomistai siūlo tą patį reiškinį nagrinėti trimis skirtingais būdais, todėl gautų rezultatų vienodumas, tik patvirtins Lietuvos prekybos šakos viduje lygį.

Grubelio – Loido (1975) indeksas apskaičiuojamas taip, žr. (1) formulę:

$$IIT_{i,AB} = \left[\frac{(X_i + M_i) - |X_i - M_i|}{(X_i + M_i)} \right] \cdot 100 ; \quad (1)$$

Čia: i - tam tikra nagrinėjama produktų klasė, kuria prekiaujama tarp šalių A ir B;

$PŠV_i$ - prekybos šakos viduje indeksas i šakai;

X_i - i šakos eksportas;

M_i - i šakos importas;

$X_i + M_i$ - bendra prekybos vertė;

$X_i - M_i$ - i šakos prekybos balansas.

Indekso reikšmė keičiasi nuo 0 iki 100, priklausomai kokio lygio prekyba vyksta pramonės šakoje. Kurio produkto vertė arčiau 100, tuo prekyba pramonės šakos produkcija yra svarbesnė ir atvirkščiai, kuo arčiau 0, tuo svarbesnė prekyba tarp pramonės šakų. Minimali reikšmė 0 parodo, kad prekybos šakos viduje tarp šalių A ir B nėra. Jos tada specializuojasi savo gaminamoje produkcijoje ir yra arba grynosios importuotojos arba grynosios eksportuotojos tam tikros pramonės produktų. Indekso reikšmei didėjant ir artėjant prie 100, galima teigti apie reikšmingai pastebimą prekybą šakos

viduje, nes abi šalys importuoja ir eksportuoja tuos pačius, tačiau šiek tiek išdiferencijuotus produktus. Kai PŠVi lygus 100, reiškia, kad šalis eksportuoja tiek, kiek ir importuoja (Senoglu, 2003). Pasak Bernatonytės (2007) Grubelio-Loido indekso ribotumas susijęs su tuo, kad reikšmė labai priklauso nuo to, kaip apibrėžta pramonės šaka arba prekių grupė. Kuo platesnis apibrėžimas, didesnė tikimybė, kad prekių grupių (šakų) ribose šalys prekiauja koku nors diferencijuotų prekių kiekiu, ir todėl didesnė PŠV indekso reikšmė.

Pasak Perdikio ir Kerr (1998), Grubelis ir Loidas teigia, kad bet koks prekybos šakos viduje skaičiavimas bendrajame lygmenyje vis tiek bus paveiktas didžiulio prekybos disbalanso su vienu prekybos partneriu. Kuo didesnis prekybos disbalansas yra tuo didesnė grynosios prekybos dalis ir tuo mažesnė prekybos šakos viduje dalis. Grubelis ir Loidas patvirtino, kad prekyba šakos viduje turi būti pakoreguota tokia proporcija: bendroji prekyba atimti prekybos disbalansą.

Tuo tarpu, ekonomistas Aquino teigia, kad bandant koreguoti prekybos šakos viduje indeksą bendrajame lygmenyje, yra ignoruojamas pirmiausia disbalanso poveikis atskirtų sektorių prekybos srautams. Šis ekonomistas patvirtino, kad kiekvienas atskiro sektoriaus indeksas turi būti pakoreguotas remiantis tokia prielaida, kad visi sektoriai buvo proporcingai paveikti balanso (Perdikis ir Kerras, 1998) Todėl prekybos šakos viduje indeksas, pagal Aquino turi būti skaičiuojamas taip, žr. (2 formulę):

$$AQ_{ajk} = 1 - \{ \sum_i |(X_{jki} / M_{jk}) - (M_{jki} / M_{jk})| / \sum_i [(X_{jki} / X_{jk}) + (M_{jki} / M_{jk})] \}; \quad (2)$$

Kai:

$$X_{ejki} = X_{jki} [(X_{jk} + M_{jk}) / 2X_{jk}];$$

$$M_{ejki} = M_{jki} [(X_{jk} + M_{jk}) / 2M_{jk}];$$

Čia: i - tam tikra nagrinėjama produktų klasė, kuria prekiaujama tarp šalių J ir K;

AQ_{ajk} – Aquino prekybos tarp šalių J ir K šakos viduje indeksas;

X_{jki} – šalies J, i pramonės šakos gaminių, eksportas į šalį K;

M_{jki} – šalies J, i pramonės šakos gaminių, importas iš šalies K;

X_{jk} – šalies J eksportas į šalį K;

M_{jk} – šalies J importas iš šalies K.

Kaip ir Grubelio- Loido indekso reikšmių kitimas nuo 0 iki 100, tai ir Aquino indeksas svyruoja nuo 0 iki 1. Kuo pramonės šakos indeksas arčiau vieneto, tuo didesnė prekyba šakos viduje. Jeigu indeksas lygus nuliui, vadinasi dvišalė prekyba tos pačios pramonės šakos produktais nevyksta.

Kitas tyrimo metodas (žr. (3) formulę), kuriuo remiamasi tiriamas prekybos šakos viduje reikšmingumas, yra ekonomisto Bergstrando (1983). Jis tvirtina, kad prekyba šakos viduje turi būti matuojama kaip proporcija visai šalies prekybai matuojant šį santykį su kiekviena prekybos partnere.

Bergstrando metodas:

$$BG_{jk}^{ai} = 1 - \left| \frac{(X_{jk}^i - X_{kj}^i)}{(X_{jk}^i + X_{kj}^i)} \right|; \quad (3)$$

Kai:

$$X_{jk}^i = \frac{1}{2} \left| \frac{(X_k + M_k)}{2M_k} + \frac{(X_j + M_j)}{2X_j} \right| \cdot X_{jk}^i;$$

$$X_{kj}^i = \frac{1}{2} \left| \frac{(X_k + M_k)}{2X_k} + \frac{(X_j + M_j)}{2M_j} \right| \cdot X_{kj}^i;$$

Čia: i - tam tikra nagrinėjama produktų klasė, kuria prekiaujama tarp šalių j ir k ;

BG_{jk}^{ai} - prekybos šakos viduje indeksas i šakai;

X_{jk}^i - pramonės šakos i produktų eksporto reikšmė iš šalies j į šalį k ;

X_k - šalies k eksportas į šalį j ;

M_k - šalies k importas iš šalies j ;

X_j - šalies j eksportas į šalį k ;

M_j - šalies j importas iš šalies k .

Jei šalies j prekybos balansas yra lygus $X_{kj} = X_{jk}$, tai prekyba tarp šalių j ir k bus prekyba šakos viduje, o prekybos šakos viduje indeksas BG_{ij} bus lygus vienetui. Bergstrando teigimu, prekyba šakos viduje turėtų būti matuojama tik tarp dviejų prekybos partnerių vykstant dvišaliai prekybai (Grimwade'as, 2000).

Apskaičiavus ir išanalizavus gautus Lietuvos prekybos šakos viduje indeksus, matuojama kokią reikšmę Lietuvos bendrai prekybai turi prekyba šakos viduje ir ar apskritai ji vyksta, bei koku santykiu. Remiantis ekonomisto Pugelio (2009) teigimu, norint sužinoti prekybos šakos viduje reikšmingumą šalies ekonomikai, skaičiuojama kokią dalį bendrojoje šalies prekyboje sudaro prekyba šakos viduje (žr. (4) formulę). Šis indeksas parodo kokią dalį grynosios prekybos sudaro prekyba šakos viduje.

$$IIT_{dalis} = \frac{IIT}{\text{Bendroji prekyba}} = \frac{(X_i + M_i) - (X_i - M_i)}{(X_i + M_i)} = \left[1 - \frac{\sum_i |X_i - M_i|}{\sum_i (X_i + M_i)} \right] \cdot 100\%; \quad (4)$$

Čia: i - tam tikra nagrinėjama produktų klasė, kuria prekiaujama tarp šalių A ir B;

$IT_{i, AB}$ - prekybos šakos viduje dalis visos prekybos;

$X_i + M_i$ - bendra prekybos vertė i šakoje;

$X_i - M_i$ - i šakos prekybos balansas.

Pirmajame tyrimo etape siekiama išnagrinėti Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmingumą. Tam naudojami trys skirtingi metodai (Grubelio-Loido, Aquino ir Bergstrando), kad būtų galima apskaičiuoti prekybos skirtingose pramonės šakose indeksus su skirtingomis prekybos partnerėmis. Galiausiai apskaičiuojama prekybos šakos viduje dalis bendrojoje Lietuvos prekyboje (pagal Grubelio-Loido modelį).

2 tyrimo etapas

Antrasis tyrimo etapas skirtas Lietuvos horizontalios ir vertikalios prekybos šakos viduje tyrimui. Šio tyrimo metu matuojamas skirtumas tarp horizontalios prekybos šakos viduje (HPŠV) ir vertikalios – (VPŠV). Pasak Kawecka-Wyrzykowska (2009), paprastai, prekybos srautai yra apibrėžti kaip horizontaliai diferencijuoti, kai vieneto vertės indeksas (UV) yra tarp +/- 15%. Kai santykinio vieneto vertė yra už šio intervalo ribų, produktai yra laikomi vertikaliai diferencijuotais. Kitaip tariant, horizontali prekyba šakos viduje vyksta, kai eksporto ir importo vieneto vertės intervalas 0,85 ir 1,15.

Vieneto vertės metodas paprastai yra kritikuojamas dėl dviejų priežasčių. Pirma, tai klausimas dėl rezultatų teisingumo. Kadangi produktus kartais yra sunku suklasifikuoti ir kartais gali taip būti, kad vieneto vertė tarp dviejų produktų grupių gali skirtis, jei pati produktų įvairovė skiriasi. Taigi, viena produktų grupė gali būti su didesne verte nei kitos grupės produktai. Antra, vartotojai gali pirkti brangesnį produktą dėl tokios priežasties, kaip produkto kokybė. Nepaisant tokios kritikos, vieneto vertės metodas paprastai naudojamas daugelyje literatūros.

Kitas aspektas, kad gali būti laikoma savavališkai 15% ribos santykinio vieneto vertės. Kartais, didesnė kaip 15% vieneto verčių skirtumas yra priimtinas skaičiavimams (Kawecka-Wyrzykowska, 2009).

Prekyba šakos viduje bus laikoma horizontalia prekyba šakos viduje, jei tenkinami šie kriterijai:

$$1 - \alpha \leq \frac{UV_i^x}{UV_i^m} \leq 1 + \alpha; \quad (5)$$

Čia: UV_i^x - i pramonės gaminių eksporto vertė;

UV_i^m - i pramonės gaminių importo vertė;

α - eksporto santykinio vieneto vertės nuokrypis $\left(\frac{UV_i^x}{UV_i^m}\right)$, šiuo atveju $\alpha = 15\%$.

Prekyba šakos viduje bus laikoma vertikalia prekyba šakos viduje, jei atitinka šias sąlygas (žr. (6) ir (7) formules). Jeigu prekyba šakos viduje vyksta vertikaliai diferencijuotais produktais ir atitinka 6-osios nelygybės sąlygas, tai laikoma, kad ši prekyba vyksta žemos kokybės produktais, kurie nėra puikūs pakaitalai.

$$\frac{UV_i^x}{UV_i^m} \leq 1 - \alpha; \quad \text{žemos kokybės produktai} \quad (6)$$

Čia: UV_i^x - i pramonės gaminių eksporto vertė;

UV_i^m - i pramonės gaminių importo vertė;

α - eksporto santykinio vieneto vertės nuokrypis, šiuo atveju $\alpha = 15\%$.

Jeigu pramonės i gaminių eksporto ir importo santykis tenkina antrąją sąlygą (7- osios nelygybės sąlygą), tai prekyba šakos viduje laikoma vertikaliaja, kurioje vysta mainai aukštos kokybės prekėmis, tačiau kurios nėra puikūs pakaitalai viena kitai.

$$\frac{UV_i^x}{UV_i^m} \geq 1 + \alpha \quad \text{aukštos kokybės produktai;} \quad (7)$$

Čia: UV_i^x - i pramonės gaminių eksporto vertė;

UV_i^m - i pramonės gaminių importo vertė;

α - eksporto santykinio vieneto vertės nuokrypis, šiuo atveju $\alpha = 15\%$.

Kai vieneto vertės indeksas yra žemiau 0,85 ribos, yra laikoma, kad produktai yra žemos kokybės (parduota už mažesnę nei vidutinę kainą); kai šis indeksas yra didesnis nei 1,15, jis yra traktuojamas rodiklis, parodantis aukštos kokybės produktus (parduota už aukštesnę nei vidutinę kainą). Pasak Wieslander (2006), aukštesnė α vertė logiškai asocijuojasi su kylančia horizontalia prekyba šakos viduje, ir krentančia vertikalia prekyba šakos viduje.

Antruoju tyrimo etapu išnagrinėjama kaip Lietuvos prekyba šakos viduje yra diferencijuota, ar vertikaliai ar horizontaliai ir kaip šios diferenciacijos pasiskirsto.

3 tyrimo etapas

Atlikus mokslinės literatūros analizę, buvo išskirti faktoriai, įtakoiantys prekybą šakos viduje. Remiantis būtent jais, atliekamas trečiasis tyrimo etapas. Tyrimu siekiama išsiaiškinti kokią įtaką turi

šie veiksniai Lietuvos prekybai šakos viduje. Tyrimo logiška seka yra būtina. Pirmiausia numatoma ištirti Lietuvos prekybos šakos viduje indeksą, parodantį šio reiškinio buvimą, svarbą bendram prekybos balansui ir šalies ekonomikai. Vėliau tiriama, kaip ši prekybos rūšis pasiskirsto pagal prekių diferenciaciją. Na ir galiausiai, trečiajame etape nagrinėjama kaip veikia įvairūs šalies ekonominiai veiksniai šį prekybos tipą.

Šaliai būdingi veiksniai, įtakoiantys prekybą šakos viduje:

1. Ekonominis išsivystymas
2. Rinkos dydis
3. Geografinis artumas
4. Ekonominė integracija
5. Prekybos barjerai

1. *Ekonominis išsivystymas* dažniausiai matuojamas remiantis BVP vienam gyventojui rodikliu. Remiantis Andresenu (2003), ekonomistas Balassa suformulavo santykinio nelygybės rodiklio apskaičiavimo formulę. Svarbu šį rodiklį skaičiuoti, kadangi didelis skirtumas tarp ekonomiškai neišsivysčiusių šalių daro didžiulę įtaką prekybos struktūrai. Atsižvelgiant į tai, jog Lietuva priskiriama prie vidutiniškai, o kartais ir prie vis labiau išsivysčiusių šalių, šis rodiklis pagal ekonomistą Balassa turėtų būti nelabai svarbus. Tačiau manant, kad Lietuvos išsivystymo lygis nėra griežtai apibrėžtas ir priskirimas prie labai išsivysčiusių šalių, tyrimas atliekamas kaip turintis laukiamą naudą. Pasak autoriaus, šis rodiklis neturi didelės įtakos stipriai išsivysčiusioms ekonomiškai šalims. Rodiklis skaičiuojamas remiantis Balassa sukurta formule, žr. (8) formulę:

$$\text{INEQ} = 1 + \frac{[\omega \ln \omega + (1-\omega) \ln(1-\omega)]}{\ln 2}, \quad (8)$$

$$\text{Kur } \omega = \frac{BVP_i^{vg}}{BVP_i^{vg} + BVP_j^{vg}}$$

Čia: INEQ – indeksas, parodantis šalių realyvią nelygybę;

i; j – šalys prekybininkės;

BVP^{vg} – bendras vidaus produktas vienam gyventojui.

Indeksas INEQ svyruoja nuo 0 iki 1. Indekso didėjimas ir artėjimas rodo reliatyvios nelygybės didėjimą ir didesnę ekonominio išsivystymo skirtumą tarp šalių vykdančių prekybą šakos viduje.

2. *Rinkos dydis*, šiame tyrime bus matuojamas remiantis ekonomisto Balasso (1986) adaptuotu modeliu (žr. (9) formulę). Analizuojant šalių prekybininkų rinkos dydžio situaciją pagal BVP. Skaičiuojama pagal formulę:

$$\omega = \frac{BVP_i}{BVP_i + BVP_j}; \quad (9)$$

Čia: i, j – šalys prekybininkės;

BVP – bendras vidaus produktas.

Gautas vienos šalies rodiklis vėliau lyginamas su kitos šalies. Šis rodiklis parodo, kad kuo didesnė šalies rinka tuo labiau vykdoma prekyba šakos viduje.

3. *Geografinis artumas*. Šiame tyrimo žingsnyje matuojamas Lietuvos ir jos prekybos partnerių geografinis artumas. Lyginami transportavimo kaštų skirtumai, kultūriniai ir socialiniai panašumai, išteklių panašumas. Tyrimo dalis atliekama remiantis moksline literatūra, anksčiau atliktomis analizėmis. Šios tyrimo dalies metodas – antrinė šaltinių analizė.

4. *Ekonominė integracija*. Šioje tyrimo dalyje apžvelgiama ir analizuojama ar ekonominė integracija turi įtakos Lietuvos prekybai šakos viduje. Analizuojami santykiai su prekybos partnerėmis ir ar jos priklauso tai pačiai ekonominei organizacijai.

5. *Prekybos barjerai*. Analizuojami prekybos barjerai trikdantys Lietuvos prekybą šakos viduje. Tikrinama ar jie turi didelę įtaką Lietuvos ir prekybos partnerių santykiams.

Taigi trečiuoju tyrimo etapu bus siekiama išnagrinėti Lietuvos ekonominių veiksnių įtaką prekybai šakos viduje. Pagrindinių prekybos partnerių ekonominių veiksnių palyginimas ir analizė leis geriau įvertinti Lietuvos prekybą šakos viduje. Tyrimo struktūrinė schema su tyrimo kriterijais pateikiama instrumentarijuje (žr. 1 priedą.)

Šie trys tyrimo etapai leis tinkamai išanalizuoti Lietuvos prekybą šakos viduje. Daugelis autorių teikia, kad pagrindinis prekybos šakos viduje reikšmingumo matavimo rodiklis yra Grubelio-Loido sukurtas indeksas, tačiau šiuo tyrimu siekiama giliau išnagrinėti Lietuvos atvejį todėl yra naudojama daugiau nei vien šis indeksas. Visapusiškam tyrimui atlikti labai svarbu išanalizuoti ir priežastis bei veiksniai, kurie įtakoja Lietuvos prekybą šakos viduje, todėl nepakanka vien apskaičiuoti indeksą ir pamatuoti kiek prekyba šakos viduje yra paplitusi. Integruotas prekybos šakos viduje matavimo modelis (žr. 12 pav.), sukurtas autorės, taikant Seno ir Kocyigito, 2009; Wieslander, 2006; Andreseno, 2003 teorines pozicijas, leidžia sistemiškai ir visapusiškai išanalizuoti Lietuvos prekybą šakos viduje.

3. LIETUVOS PREKYBOS ŠAKOS VIDUJE ANALIZĖ

Nuo 2004 m gegužės 1 - os dienos, Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, atsivėrė laisvos prekybos zona, plati rinka, bemitės prekybos galimybės. Tai viena iš globalizacijos pasekmių. Tarptautinė prekyba su tos pačios sąjungos narėmis palengvintomis sąlygomis gerina šalies ekonomiką. Taigi globalizacijos nauda jaučiama akivaizdžiai. Siekiant išsiaiškinti kaip šie procesai įtakoja Lietuvą, jos prekybą šakos viduje, atliekamas tyrimas.

Išanalizavus mokslinės literatūros tiesas ir matematinius matavimo modelius, remiantis sukurta Lietuvos prekybos šakos viduje skaičiavimo metodologija, galima visapusiškai išnagrinėti Lietuvos atvejį prekybos šakos viduje aspektu. Visų trijų tyrimo dalių rezultatai turėtų būti susiję ir vienas kitą paaiškinantys ir papildantys. Tokia tyrimo seka leis pirmiausia apskaičiuoti prekybos šakos viduje indeksus, tada apžvelgti kokio diferencijavimo prekės yra dominuojančios Lietuvoje, na o trečioji dalis pateiks priežastis kodėl skaičiavimų rezultatai vienokie ar kitokie ir leis lengviau interpretuoti gautus duomenis.

3.1 Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmingumo matavimas

1989 m. Jungtinių Tautų (JT) Statistikos komisija pasiūlė klasifikatorių, sudarančių integruotą sistemą veiklos rūšims, prekėms ir paslaugoms klasifikuoti, rinkinį, kuris gali būti naudojamas įvairiomis ekonominės statistikos rūšimis pasaulio lygmeniu. ISIC, SITC ir CPC klasifikatoriai yra pagrindinės, labai glaudžiai tarpusavyje susijusios šios sistemos sudedamosios dalys. ISIC aprėpia sistemos veiklos rūšių dalį, CPC yra pagrindinė prekių ir paslaugų klasifikavimo priemonė, **SITC** yra agreguotas pervežamų prekių klasifikatorius tarptautinės prekybos statistikai rinkti palyginimo tikslais (EVRK, 2008). Kadangi daugelyje mokslinės literatūros (Bernatonytė, 2007; Ito ir Okubo, 2011; Vogiatzoglou, 2007) naudojamas SITC klasifikatorius, šiame darbe jis taip pat bus naudojamas, siekiant aiškaus ir logiško palyginimo.

Pirmiausia buvo apskaičiuotas Grubelio-Loido indeksas Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmingumui nustatyti. Skaičiavimams naudoti duomenys iš Jungtinių Tautų statistikos duomenų bazės (United Nations International Merchandise Trade Statistics). Pramonės šakos klasifikuotos pagal Jungtinių Tautų prekių klasifikatorių SITC (vienaženklę klasifikaciją). *Grubelio – Loido (1975) indeksas* buvo skaičiuojamas pagal jo sukurta formulę (žr. (1) formulę).

Kadangi Lietuvos prekyba intensyviausiai vyksta su šešiomis šalimis: Rusija, Vokietija, Lenkija, Latvija, Estija ir Nyderlandais, tai skaičiuojant Lietuvos prekybos šakos viduje indeksą naudoti eksporto ir importo duomenys būtent su šiomis šalimis. Atlikus skaičiavimus pagal Grubelio- Loido formulę gauti duomenys pateikiami lentelėse su kiekviena prekybos partnere atskirai.

1 lentelė. Grubelio-Loido indeksas prekyboje su Rusija

	RUSIJA, G-L indeksas	2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	22,29	15,64	8,70	8,09	6,65
1	Tabakas ir gėrimai	15,31	9,44	10,46	13,83	12,30
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	32,74	31,43	19,67	26,93	57,09
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	10,38	1,24	0,46	0,80	0,54
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vašakai	54,67	54,18	91,25	38,20	91,43
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	89,05	99,70	72,60	91,50	97,71
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	84,27	77,91	62,22	49,10	50,83
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	21,34	23,52	17,40	17,32	11,89
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	23,70	14,63	6,85	8,13	6,25
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,00	0,76	0,51	4,53	0,00

Lietuvos prekyba šakos viduje su Rusija (žr. 1 lent.) labiausiai vyksta chemikalų ir su jais susijusių produktų pramonėje ir augalinių ir gyvulinių aliejų, riebalų ir vaškų pramonėje. Truputį silpniau, bet Grubelio-Loido indeksas virš 50 – prekyba vyksta neapdorotų medžiagų (išskyrus kūrą) pramonėje bei pagamintų prekių, klasifikuojamų pagal medžiagas pramonėje. Prekyba beveik visai nevyksta maisto ir gyvū gyvūnų pramonės šakoje, kadangi Lietuva daugiau eksportuoja į Rusiją negu importuoja iš jos. Tokia pati situacija ir tabako ir gėrimų šakoje, mašinų ir transporto įrenginių šakose. Lietuvos eksportas į Rusiją šių šakų srityje yra gan aktyvus jau penkerius metus. Mineralinio kuro, tepalų ir su jais susijusių medžiagų pramonės šakoje prekybos indeksas yra labai žemas, kadangi Lietuva visas šias medžiagas importuoja iš Rusijos ir tik labai mažą dalį eksportuoja į ją.

Analizuojant Lietuvos ir Latvijos tarpusavio prekybą, matyti, kad prekyba šakos viduje su Latvija vyksta gana intensyviai (žr. 2 lent.)

2 lentelė. Grubelio-Loido indeksas prekyboje su Latvija

	LATVIJA, G-L indeksas	2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	85,35	83,40	77,96	67,08	74,66
1	Tabakas ir gėrimai	87,22	78,42	91,46	96,11	79,53
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	66,10	58,70	64,58	78,52	67,33
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	30,49	16,01	8,01	17,38	32,67
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vašakai	41,83	68,54	61,40	68,24	75,54
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	98,06	99,91	95,09	90,31	98,34
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	94,94	92,76	88,56	98,33	88,48
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	76,02	84,61	92,76	70,27	83,93
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	67,07	73,06	78,10	87,94	92,52
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	39,73	49,74	53,00	53,19	70,82

Nėra nei vienos pramonės šakos, kurioje nevyktų abipusė prekyba. Mineralinio kuro, tepalų ir su jais susijusių medžiagų šakoje prekyba vyksta silpniausiai, todėl, kad Lietuva daugiau importuoja iš Latvijos šios pramonės šakos produkciją negu eksportuoja. Maisto ir gyvūnų prekyba nuo 2006 iki 2010 metų truputį sumažėjo, kadangi Lietuva pradėjo daugiau eksportuoti į Latviją. Tabako ir gėrimų pramonės dvipusė prekyba 2008-2009 m. buvo labai aktyvi, tik 2010 m. ji sumažėjo, nes Lietuva suaktyvino eksportą į Latviją.

3 lentelė. Grubelio-Loido indeksas prekyboje su Estija

	ESTIJA, G-L indeksas	2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	71,83	62,59	74,27	72,42	75,58
1	Tabakas ir gėrimai	86,97	45,99	53,24	93,86	78,67
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kurą	54,67	63,92	71,46	75,36	90,40
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	7,84	9,43	8,16	4,55	36,21
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vašakai	26,61	30,37	30,52	48,75	18,44
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	79,59	73,84	78,64	78,12	68,50
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	70,85	64,01	75,44	88,48	90,44
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	74,47	63,46	55,94	90,00	76,23
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	86,37	97,45	99,32	97,29	99,57
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	53,76	73,99	76,69	75,62	90,74

Iš pateiktos lentelės (žr. 3 lent.) matyti, kad Lietuvos ir Estijos prekyba šakų viduje intensyviausia įvairių pramonės dirbinių, pagamintų prekių, klasifikuojamų pagal medžiagas bei neapdorotų medžiagų pramonėse. Maisto pramonės prekyba per 2006 – 2010 m. vyko tolygiai. Mineralinio kuro, tepalų ir su jais susijusių medžiagų dvipusė prekyba nors ir nestipriai, tačiau 2010 m. metais suaktyvėjo. Tačiau vis dar šioje pramonės šakoje tarp Lietuvos ir Estijos dvipusė prekyba vyksta mažiausiai, kadangi Lietuva daugiau eksportuoja į Estiją negu importuoja iš jo.

Analizuojant Lenkijos prekybos šakos viduje indeksą pagal Grubelį – Loidą matyti (žr. 4 lent.), kad abipusė prekyba vyksta silpniau, nei pavyzdžiui su Latvija. Lenkija yra trečioje vietoje pagal Lietuvos importo partneres ir penktoje vietoje pagal eksporto partneres. Tik neapdorotų medžiagų pramonės viduje prekybos indeksas yra virš 80. Daugiau visų pramonės šakų prekybos indeksai yra žemesni. Maisto ir gyvūnų prekyboje dvipusė prekyba nėra tokia intensyvi, kaip pavyzdžiui Estijoje arba Latvijoje, kadangi Lietuva daugiau importuoja iš Lenkijos, negu eksportuoja į ją.

4 lentelė. Grubelio-Loido indeksas prekyboje su Lenkija

LENKIJA, G-L indeksas		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	35,05	47,80	43,59	49,04	68,18
1	Tabakas ir gėrimai	19,60	41,18	89,29	46,51	36,68
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	79,56	88,08	97,37	92,73	84,58
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	9,64	47,41	29,59	26,89	22,90
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vašakai	83,00	53,81	89,31	58,61	26,40
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	70,77	82,18	88,93	79,79	73,69
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	34,87	41,38	50,71	44,77	52,64
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	48,22	38,48	29,45	69,13	54,79
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	44,02	49,47	51,75	70,26	66,98
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	34,75	28,77	36,08	46,48	40,64

Lyginant Lietuvos ir Lenkijos dvipusę prekybą tos pačios pramonės produktais pagal metus, tolygaus tendencingumo nėra nei vienoje pramonės šakoje: kartais dvipusė prekyba vyksta intensyviau, kartais silpniau. Čia nematyti ir pasaulinės ekonomikos nuosmukio padarinių. Tačiau gali būti ir taip, kad padariniai Lietuvai ir Lenkijai jautėsi, tiesiog jei abi šalys prekiavo žymiai mažiau viena su kita, tačiau tokiomis pat apimtimis, tai ir indeksas išlieka stabilus.

5 lentelė. Grubelio-Loido indeksas prekyboje su Vokietija

VOKIETIJA, G-L indeksas		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	81,18	73,16	96,07	93,95	84,45
1	Tabakas ir gėrimai	53,92	36,28	70,69	85,90	91,53
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	67,44	58,51	65,77	70,86	51,34
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	28,80	32,05	94,39	17,62	11,58
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vašakai	32,02	89,61	24,70	82,05	51,99
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	44,73	69,71	81,43	93,06	99,20
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	56,51	54,25	54,83	71,05	71,69
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	23,43	22,01	23,87	50,95	45,55
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	86,03	86,36	95,07	79,75	75,91
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	52,43	41,40	36,92	56,41	53,55

Atlikus skaičiavimus matyti, kad Lietuvos prekybos šakos viduje indeksai su Vokietija yra pakankamai aukšti. Kadangi Vokietija yra antroje vietoje pagal Lietuvos importo svarbiausias partneres ir trečioje pagal eksportą, vadinasi abipusė prekyba vyksta intensyviai. Maisto ir gyvūnų pramonės, Tabako ir gėrimų, chemikalų ir su jais susijusių produktų pramonės dvipusė

prekyba vyksta labiausiai. Mineralinio kuro, tepalais ir su jais susijusiomis medžiagomis 2008 m. Lietuva ir Vokietija prekiavo labai tolygiai, indeksas siekia 94. Tačiau 2009-2010 metais indeksas vėl sumažėjo (iki 12). Iš eksporto ir importo duomenų matyti, kad 2008 metais apskritai tiek Lietuva, tiek Vokietija mažai ir labai panašiai pardavinėjo šios pramonės šakos produkciją, todėl ir indeksas toks aukštas.

Galiausiai apskaičiavus Lietuvos ir Nyderlandų dvipusės prekybos indeksą ir palyginus su prieš tai nagrinėtų šalių indeksais, matyti, kad Grubelio-Loido indeksai (2006- 2010 metais) yra ganėtinai žemi (žr. 6 lent.):

6 lentelė. Grubelio-Loido indeksas prekyboje su Nyderlandais

Nyderlandai, G-L indeksas		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	79,42	77,04	42,99	54,81	30,14
1	Tabakas ir gėrimai	13,20	25,10	25,09	5,86	8,70
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	72,25	83,63	50,67	92,42	70,49
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	1,06	14,46	2,73	1,05	0,79
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vašakai	0,00	0,01	3,47	5,59	7,94
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	44,64	57,27	44,98	46,69	41,55
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	75,13	78,00	72,97	85,87	99,94
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	7,58	8,24	19,40	57,58	68,06
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	78,39	94,16	93,22	70,13	33,35
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	79,22	62,42	43,49	62,36	0,00

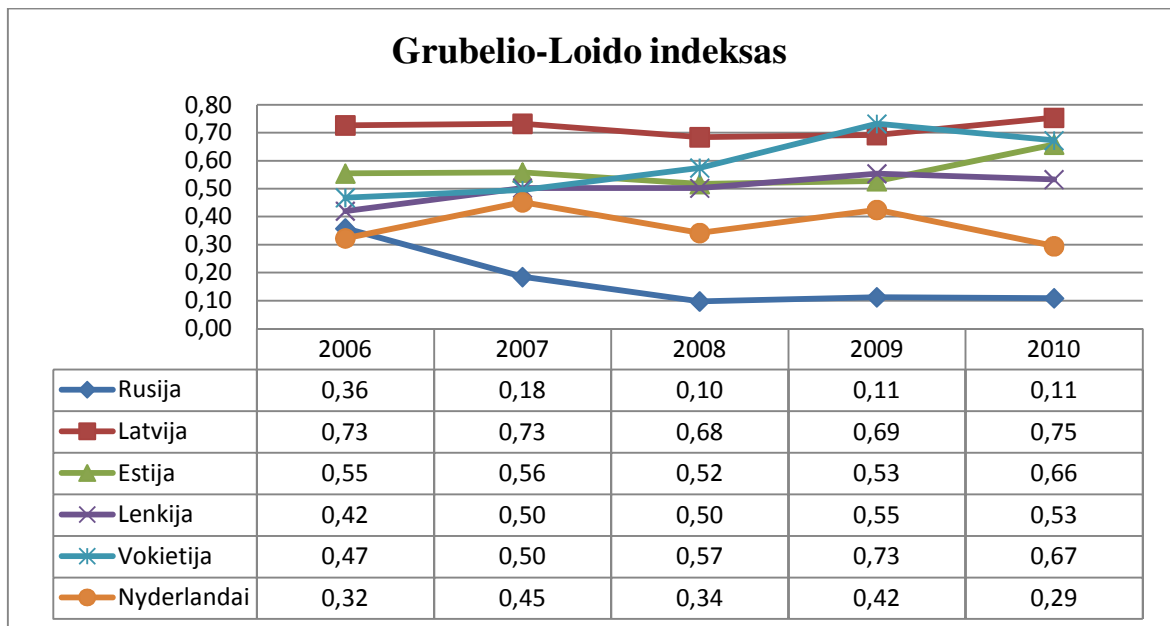
Iš pateiktos lentelės akivaizdu, jog tik pagamintų prekių, klasifikuojamų pagal medžiagas ir neapdorotų medžiagų prekyba vyksta abipusiai. Visose kitose pramonės šakose nėra taip aktyviai prekiaujama. Pavyzdžiui, mineralinio kuro, tepalų ir su jais susijusių medžiagų Grubelio-Loido indeksas yra žemas, kadangi Lietuva žymiai daugiau eksportuoja į Nyderlandus nei eksportuoja iš jų. O maisto ir gyvūnų bei tabako bei alkoholio Lietuva eksportuoja mažiau nei importuoja.

Atlikus Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmingumo skaičiavimus ir analizę pagal Grubelio-Loido metodą, matyti, kad prekyba pramonės šakoje vyksta pakankamai intensyviai. Lyginant prekybą šakų viduje pagal valstybes matyti, su kuria valstybe Lietuvą sieja dvipusė prekyba o su kuria grynasis eksportas ar grynasis importas. Tačiau labai sunku apibrėžti pramonės šakas kuriose būtent dvipusė prekyba intensyviausia, kadangi tai labai priklauso nuo kitos šalies. Pavyzdžiui Lietuvos ir Rusijos prekyba: vienoje pramonės šakose dvipusė prekyba vyksta intensyviai, o kitose, kaip pavyzdžiui maisto pramonė – labai silpnai. Taip yra todėl, kad Lietuva daugiau eksportuoja maisto produktų nei

importuoja jų iš Rusijos. Tai gali įtakoti daugelis faktorių. Jie bus analizuojami trečiojoje tyrimo dalyje. Taigi pagal Grubelio-Loido indeksą prekyba šakos viduje Lietuvos ekonomikai yra reikšminga, kadangi daugelyje pramonės šakų vyksta dvipusė prekyba.

Grubelio-Loido indeksas yra pritaikomas apskaičiuoti ir bendram prekybos šakos viduje koeficientui (pagal (4) formulę). Visų pramonės šakų balansų suma dalijama iš visų pramonės šakų bendrosios prekybos sumos. Šis dėmuo atimamas iš vieneto ir padauginama iš 100 procentų. Šis rezultatas parodo, kaip aktyviai vyksta prekyba šakos viduje.

Lietuvos prekyba šakos viduje labiausiai vyksta su Latvija (žr. 13 pav.). Grubelio-Loido indeksas su šia kaimyne šalimi nuo 2006 m. iki 2010 m. vyravo nuo 0,68 iki 0,75. Šis indeksas parodo aktyvią prekybą tų pačių pramonės šakų produktais. Prekyba šakos viduje su Estija, Lenkija ir Vokietija vyksta labai panašiai. Grubelio-Loido indekso vidurkis šiose šalyse 0,55. Kai tuo tarpu prekyba su Rusija šakos viduje vyksta labai silpnai. Nors ir chemikalų ir su jais susijusių produktų pramonės šakoje prekyba vyksta gana intensyviai - 2010 m. siekė net 98 proc. (žr. 6 lent.), tačiau visose kitose pramonės šakose prekyba vyksta silpnai. Todėl ir Grubelio-Loido bendrasis koeficientas yra toks žemas (per 5 metus apie 0,17).

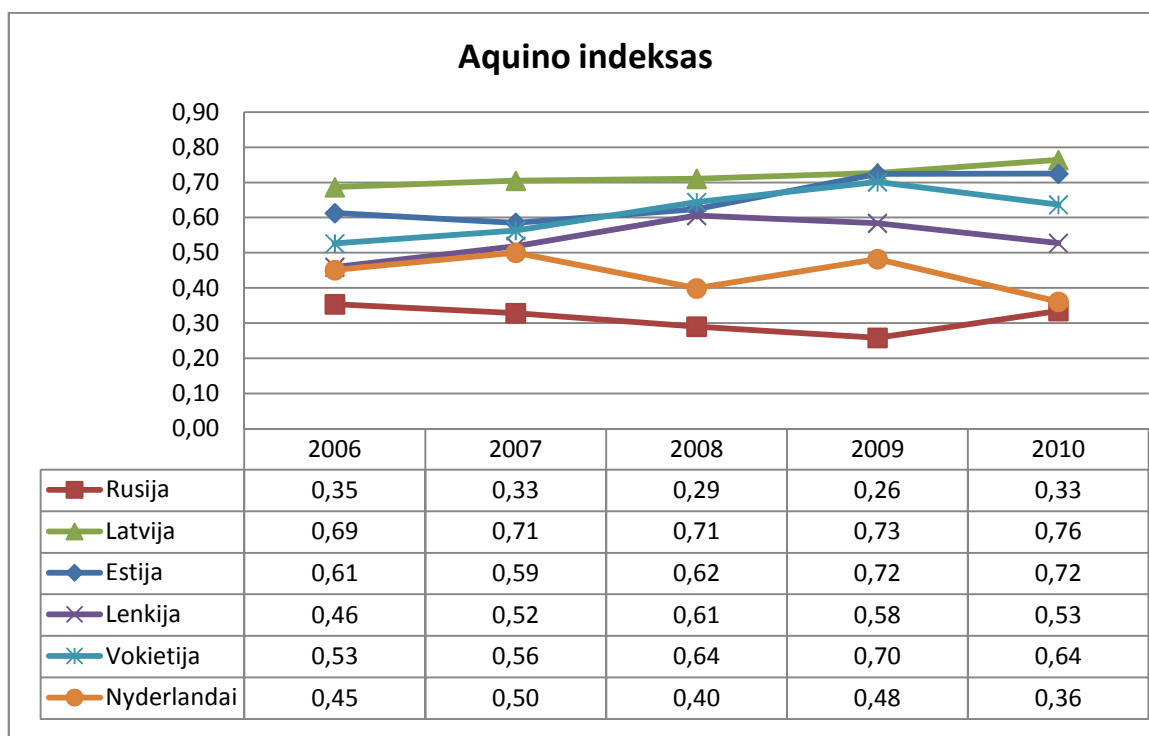
16 pav. Grubelio-Loido indeksas pagal šalis ir metus

Analizuojant Grubelio-Loido indeksą pagal metus matyti, kad nėra aiškių pokyčių prekyboje šakos viduje tarp Lietuvos ir šių šešių šalių. Kadangi Grubelio-Loido indeksas nepriklauso nuo eksporto ar importo sumos didumo, o tik nuo šių sumų santykio, tai ir aiškus kilimas ar kritimas neįjaučiamas. Jei 2008 metais prasidėjusi ekonominė recesija sumažino šalių importą, o tuo pačiu

sumažino ir eksportą, tai santykis tarp jų nepasikeitė. Norint išmatuoti kiekvienų metų prekybos šakos viduje indekso kitimą, reikėtų analizuoti kiekvienos šalies ekonominę situaciją tais metais ir lyginti bei vertinti kas ir kaip paveikė didesnę tos šalies eksportą į Lietuvą. Arba kodėl Lietuva tais metais būtų importavo iš tos, o ne iš kitos šalies. Bet čia jau kita nagrinėjama tema. Šiame darbe siekiama išnagrinėti kiek stipriai ir koku reikšmingumu Lietuvos prekyba šakos viduje veikia šalies ekonomiką.

Siekiant išnagrinėti Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmingumą, atliekami tolesni skaičiavimai, kuriais siekiama išsiaiškinti prekybos šakos viduje intensyvumą su svarbiausiomis Lietuvos prekybos partnerėmis: Rusija, Vokietija, Lenkija, Latvija, Estija ir Nyderlandais. Skaičiavimams naudojama SITC produktų klasifikacija. Dar vieno indekso skaičiavimas leis patvirtinti Grubelio-Loido indekso stiprumą.

Tam, kad būtų galima išnagrinėti Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmingumą naudojamas dar vienas metodas – ekonomisto Aquino sukurtas indeksas (žr. (2) formulę). Pasak, Algieri (2007), Aquino indeksas – tai klasikinis lyginamojo pranašumo indeksas, tarp Balaso indekso, kuris matuoja eksportą ir importą. Šis indeksas leidžia nustatyti kaip vyksta prekyba tarp pramonės šakų ir kaip šakos viduje. Visos reikšmės žemiau 0,5 parodo prekybos tarp pramonės šakų specializaciją (despecializaciją). Virš 0,5 iki 1 artėjimą prie prekybos šakos viduje. Duomenys pateikiami linijine diagrama (žr. 17 pav.)

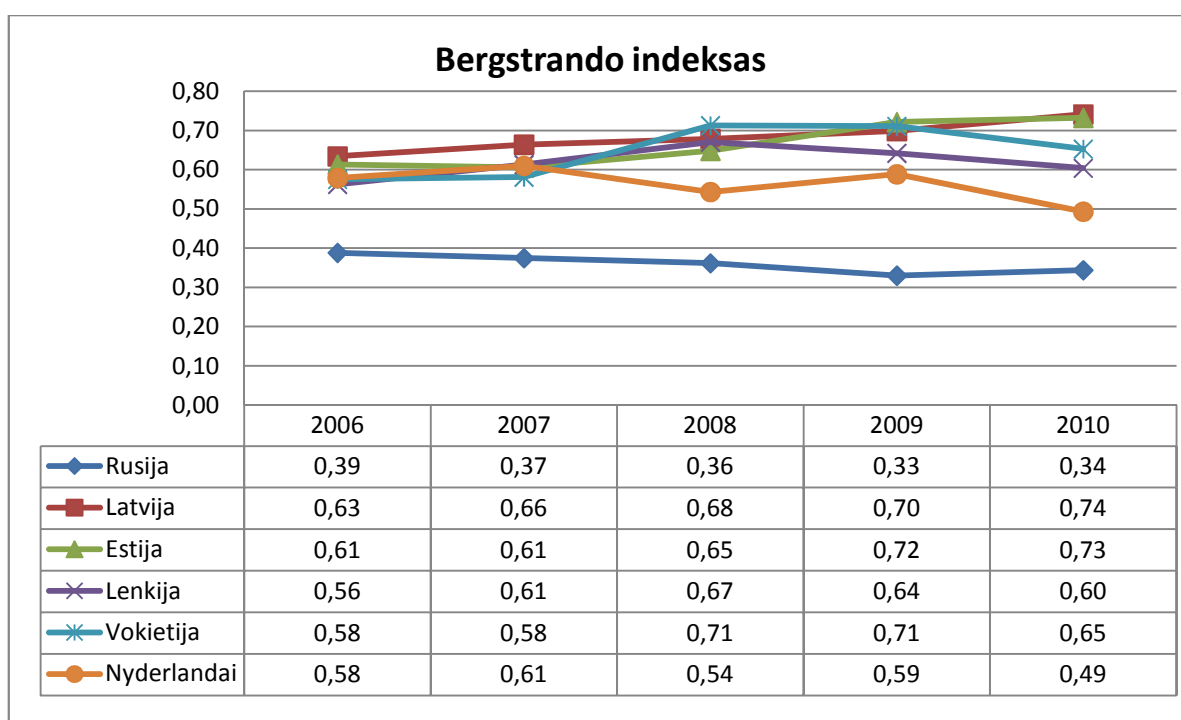
17 pav. Aquino indeksas pagal šalis ir metus

Iš gautų rezultatų matyti, kad Lietuvos ir Latvijos prekyba šakos viduje vyksta labiausiai, kadangi Aquino indeksas svyruoja nuo 0,69 iki 0,73. Estija, Lenkija ir Vokietija pagal šį skaičiavimo metodą peržengia 0,5 indekso ribą. Tik Nyderlandai ir Rusija yra žemiau šios ribos.

Lyginant šalis ir jų indeksus pagal metus matyti, kad prekyba šakos viduje per penkerius metus vyko tolygiai. Matyti, kad Vokietijos ir Lietuvos tarpusavio prekyba šakos viduje išaugo 2009 metais.

Aquino indeksą lyginant su Grubelio-Loido indeksu matyti, kad rezultatai yra labai panašūs. Tik Rusijos indeksas pagal Grubelio-Loido skaičiavimo metodą yra mažesnis visais metais, nei skaičiuojant šiuo metodu.

Skaičiuojant Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmingumo indeksą *Bergstrando metodu*, naudojama (žr. (3) formulę), šio ekonomisto sukurta formulė. Ši formulė skiriasi nuo visų kitų tuo, jog skaičiavimams naudoti šešių pagrindinių Lietuvos prekybos partnerių eksporto ir importo duomenys. Nors iš kito pusės nėra aišku, kodėl atskirai naudojami kitos šalies eksporto duomenys į Lietuvą, jeigu tai tas pats Lietuvos importo iš tos šalies skaičius. Tačiau Bergstrandas savo formulėje išskiria kiekvienos šalies importą ir eksportą, o tai formulėje puikiai atsispindi. Iš formulės atrodo, kad norint nustatyti prekybos šakos viduje indeksą, yra naudojamas vien šalių eksporto duomenys, tačiau iš kitos pusės, tai taip pat kaip ir Grubelio-Loido ar Balassa indekse, naudojamas vienos šalies į kitą šalį prekybos balanso santykis su bendrąja prekyba kažkurios pramonės šakoje. Bet, nors ir formulė itin panaši į Grubelio-Loido, čia indeksai gaunami skirtingi (žr. 18 pav):

18 pav. Bergstrando indeksas pagal šalis ir metus

Pagal Bergstrando metodą apskaičiuotas Lietuvos prekybos šakos viduje indeksas rodo, kad Lietuvai šis prekybos tipas yra pakankamai svarbus, kadangi net su penkiomis valstybėmis (išskyrus Rusiją), šis indeksas yra apie 0,5. Tai parodo, kad mainai tos pačios pramonės šakos produkcija tarp 5 Europos Sąjungos šalių vyksta gana intensyviai. Tik prekyba su Rusija šakos viduje vyksta silpnai. Pagal Bergstrando indeksą galima apskaičiuoti ne tik bendrą indeksą, bet ir kiekvienos pramonės šakos atskirai. Pagal skaičiavimus matyti (žr. 7 lent.), kad pramonės šakose, tokiose kaip: maisto ir gyvūnų, tabako ir gėrimų, mašinų ir transporto įrenginių, įvairių pramonės dirbinių, prekyba beveik nevyksta. Taip yra todėl, kad Lietuva šių pramonės šakų produktus žymiai daugiau eksportuoja nei importuoja.

7 lentelė. Bergstrando indeksas prekyboje su Rusija

Bergstrando indeksas, RUSIJA	2006	2007	2008	2009	2010
0 Maistas ir gyvi gyvūnai	0,09	0,05	0,02	0,01	0,01
1 Tabakas ir gėrimai	0,05	0,02	0,02	0,04	0,03
2 Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	0,53	0,52	0,47	0,50	0,66
3 Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,44	0,40	0,40	0,40	0,40
4 Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vašakai	0,46	0,45	0,92	0,55	0,92
5 Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,90	0,99	0,76	0,92	0,98
6 Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,83	0,76	0,56	0,39	0,41
7 Mašinos ir transporto įrenginiai	0,09	0,10	0,06	0,06	0,03
8 Įvairūs pramonės dirbiniai	0,11	0,04	0,01	0,01	0,01
9 Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,40	0,40	0,40	0,41	0,00

Grubelio-Loido indeksas rodo, kad Lietuva su Rusija daugiausiai prekiauja tarpusavyje chemikalų ir su jais susijusių produktų šakoje. Bergstrando indeksas visa tai patvirtina.

Iš Bergstrando indeksų lentelės matyti (žr. 15 pav.), kad keturios pagrindinės Lietuvos prekybos partnerės (Latvija, Vokietija, Estija ir Lenkija) labai tolygiai pasiskirsčiusios ties 0,6 – 0,7 indekso ribomis. Tai rodo, kad Lietuvos ir šių šalių prekyba šakos viduje veikia pakankamai aktyviai. Galima daryti prielaidą, kad tam įtakos turi Europos Sąjungos laisvos prekybos zona. Skirtingai nei su Rusija. Plačiau priežastys nagrinėjamos trečiojo tyrimo etapo metu.

Apskaičiavus Lietuvos prekybos šakos viduje indeksus matyti, kad šio tipo prekyba vyksta vidutiniškai. Prekyba su kaimynėmis šalimis vyksta intensyviau, nei su Rusija, Vokietija ar

Nyderlandais. Lyginant pagal pramonės šakas – prekyba vyksta labai įvairiai, su vienomis šalimis prekiaujama labiau vienoje pramonės šakoje, su kitomis – kitoje.

Siekiant išsiaiškinti Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmę visai šalies ekonomikai, buvo apskaičiuotas dar vienas indeksas, kuris išreiškiamas procentais (kokią grynosios prekybos dalį sudaro prekyba šakos viduje). Ši formulė (žr. (4) formulę) sukurta ekonomisto Grubelio-Loido. Šis matavimo metodas padeda nustatyti, kokią dalį prekyba šakos viduje sudaro bendrojoje prekyboje. Pirmiausia buvo apskaičiuota, kokią dalį prekyba vienos ar kitos pramonės šakos viduje sudaro bendros tos šakos prekybos. Skaičiavimams naudota vienaženklė SITC produktų klasifikacija. Skaičiavimai pateikiami 8 lentelėje:

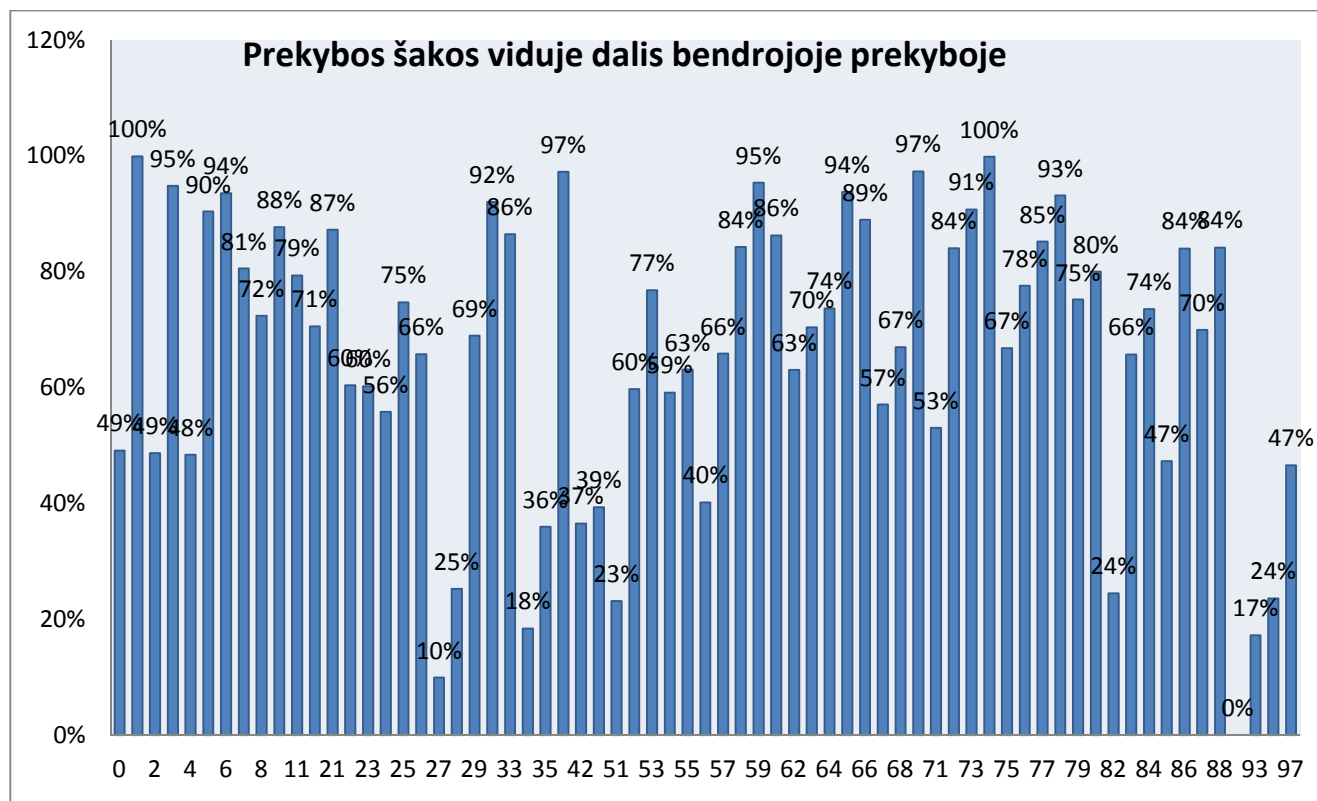
8 lentelė. Prekybos šakos viduje dalis bendrojoje prekyboje, pagal SITC vienaženklę klasifikaciją

Prekybos šakos viduje dalis bendrojoje prekyboje, SITC produktų klasifikacija		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	90%	87%	91%	87%	87%
1	Tabakas ir gėrimai	98%	100%	88%	91%	99%
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	98%	90%	90%	100%	90%
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	87%	73%	81%	82%	79%
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vašakai	53%	60%	64%	61%	46%
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	73%	86%	96%	90%	92%
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	71%	70%	76%	88%	90%
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	69%	65%	71%	89%	90%
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	82%	85%	84%	75%	70%
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	84%	72%	69%	85%	76%

Iš lentelės matyti, kad Lietuvos prekyba šakos viduje yra labai stipri. Beveik visų pramonės šakų prekyba vyksta viduje, t.y. kiek yra importuojama, tiek ir eksportuojama. Vadinasi Lietuva nėra nei grynoji eksportuotoja, nei importuotoja. Lietuvoje vyrauja prekybos šakos viduje tipas, o ne prekybos tarp pramonės šakų. Prekybos šakos viduje dalis vyrauja apie 80%. Tokie aukšti rezultatai gali būti dėl to, kad SITC klasifikavimo sistema apima labai plačias pramonės šakas. O pavyzdžiui, jeigu Lietuva eksportuoja daržoves, bet jų neimportuoja ir importuoja žuvies produktus ir jų neeksportuoja, vis tiek prekybos šakos viduje indeksas bus aukštas, kadangi šios minėtos prekės priklauso vienai pramonės produktų šakai.

Vadinasi, norint tiksliai ištirti Lietuvos prekybos šakos viduje prekybos dalį bendrai prekybai, yra būtina naudoti siauresnę produktų klasifikaciją. Šiam tikslui, buvo naudota SITC dviženklė produktų klasifikacija (žr. 2 priedą). Analizei pasirinkti 2010 metai (žr. 19 pav.). Procentai parodo,

kokią dalį bendrosios prekybos sudaro prekyba vienos ar kitos pramonės šakos viduje. Pramonės šakų produkcija sužymėta dviženkliai skaičiais (nuo 0 iki 99).

19 pav. Prekybos šakos viduje dalis bendrojoje prekyboje, pagal SITC dviženklę klasifikaciją

Taigi, iš diagramos matyti, kad 2010 m. prekyba vien tik šakos viduje - 100% vyko 2-oje (mėsos ir jos produktų) ir 74-oje (bendrosios pramonės mašinų ir įrangos bei jų dalių) pramonės šakose. Truputi silpniau, tačiau daugiau nei 90% visos bendros prekybos, prekyba šakos viduje vyko šiose pramonės šakose:

1. 41 - Gyvūniniai riebalai ir aliejus – 97%
2. 69 - Metalo gaminiai, nenurodyti kitose pozicijose- 97%
3. 03 - Žuvis (išskyrus jūrų žinduolius), vėžiagyviai, moliuskai bei gaminiai iš jų -95%
4. 06 - Cukrus, cukraus gaminiai ir medus – 94%

Prekyba tarp pramonės šakų labiausiai vyksta šiose šakose:

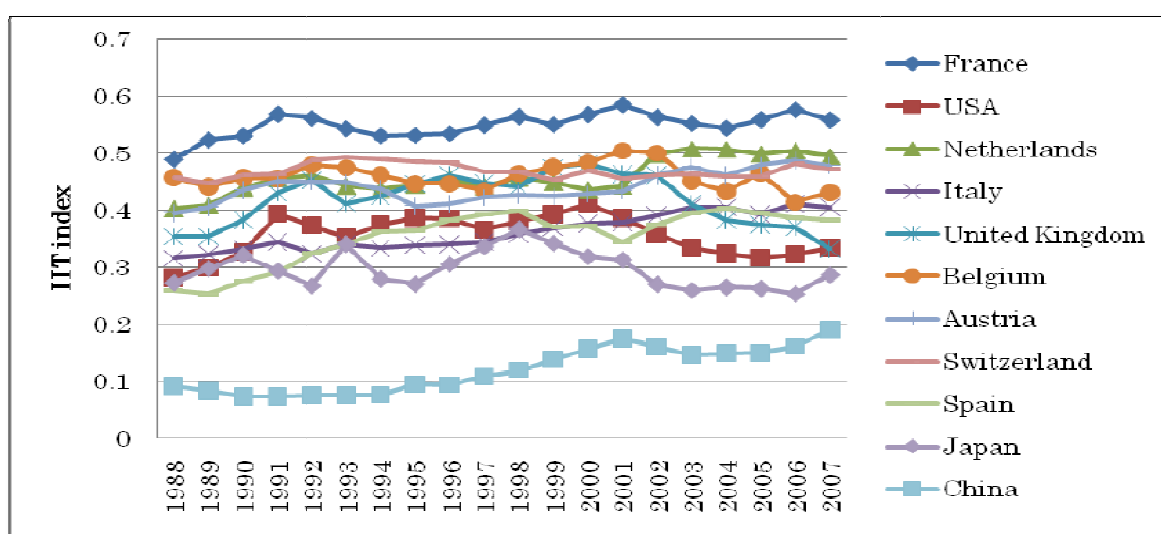
1. 27 - Trašų žaliava, išskyrus SITC 56, ir mineralinės žaliavos (išskyrus anglį, naftą ir brangiuosius akmenis) -10%
2. 34 - Gamtinės ir dirbtinės dujos – 18%
3. 82 - Baldai ir jų dalys; patalynės reikmenys, čiužiniai, čiužinių karkasai, pagalvės – 24%

Šiose pramonės šakose prekyba vyksta labiau tarp pramonės šakų, nei pramonės šakoje, kadangi Lietuva trąšų žaliavą bei gamtines ir dirbtines dujas importuoja žymiai labiau nei eksportuoja. O baldus ir jų dalis eksportuoja labiau, nei importuoja. Šis netolygus eksporto ir importo pasiskirstymas lemia silpną prekybą šakos viduje.

Taigi, iš šių abiejų tyrimų matyti, kad prekyba šakos viduje vienos pramonės šakose vyksta stipriau, kitose-silpniau. Be to, skirtumas tarp indeksų irgi yra aiškus. Ekonomisto Brulharto (2009) atliktas tyrimas taip pat patvirtino, kad skirtingų lygių pramonės šakų klasifikacijos, lemia skirtingus rezultatus. Tačiau skirtumas tarp gaunamų prekybos šakos viduje indeksų nėra didelis. Deja, sunku pasakyti, kuri klasifikacija labiau atspindi prekybos šakos viduje lygį šalies užsienio prekyboje. Renkantis vieną iš dviejų vienaženklę arba dviženklę produktų klasifikaciją, svarbu atkreipti dėmesį į tyrimo tikslus. Kadangi šiuo tyrimu siekiama išanalizuoti apskritai Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmę šalies ekonomikai, vadinasi nėra itin svarbu nagrinėti labai siaurų prekių grupių. Pakanka vienaženklės prekių klasifikacijos, kad ji tinkamai atspindėtų pramonės šakų dvipusę prekybą.

Vis dėl to, tiek vieno, tiek kito lygio SITC klasifikacijos dėka apskaičiuoti indeksai rodo, kad Lietuvoje prekyba šakos viduje vyksta, ir gana intensyviai, kai kuriose pramonės šakose, užsienio prekyba vysta vien dvipusiu keliu. Tai lemia daugelis faktorių, kurie bus nagrinėjami toliau tyrime. Tačiau kaip ir buvo nagrinėta prekyba šakos viduje teoriniu aspektu, yra aišku, kad šis prekybos tipas vyksta tarp panašių ekonominiu, socialiniu ir kultūriniu aspektu šalių. Kadangi Lietuvos pagrindinės prekybos partnerės yra labiau panašios, nei kitos pasaulio šalys, tai ir prekyba šakos viduje vyksta intensyviai.

Situacija Vokietijoje yra truputį kitokia (žr. 20 pav.).

Šaltinis: Ito ir Okubo (2011, 6 p.)

20 pav. Vokietijos PŠV indeksas su pagrindinėmis prekybos partnerėmis

Čia, pagal Ito ir Okubo (2011) atliktą Vokietijos prekybos šakos viduje analizę (tyrimui naudota SITC vienaženklė klasifikacija), matyti, kad Vokietijos pagrindinės dvišalės prekybos partnerės yra Prancūzija, Nyderlandai, Belgija, Italija, Anglija. Visos šios šalys priklauso Europos Sąjungai, jos yra panašios rinkos dydžiais, ekonominiais išsivystymo lygiais. Vokietija prekiauja silpniau pramonės šakos viduje su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, Japonija ir Kinija.

Lyginant Lietuvos ir Vokietijos prekybos šakos viduje reikšmę ekonomikoms matyti, kad Lietuvoje šis prekybos tipas apima beveik visą užsienio prekybos dalį. O Vokietijoje indeksas rodo, kad prekyba vyksta, tačiau nelabai intensyviai ir vaidina ne tokį svarbų vaidmenį kaip Lietuvai. Tai yra todėl, kad Vokietijos prekybos partnerės nėra tik Europos Sąjungos narės. Vokietija intensyviai prekiauja ir su Azijos šalimis bei JAV, o šios šalys yra labais skirtingos. Lietuvos prekybos partnerės yra ES narės, išskyrus Rusiją, tačiau prekyba su šia šalimi visada vyko intensyviausiai.

Atlikus pirmąją tyrimo dalį, apibendrinant galima teigti, kad:

1. Apie 75 proc. pramonės šakų yra, kai bendrąją prekybos dalį sudaro daugiau nei pusė prekybos šakos viduje. (2010 metų rezultatai, pagal SITC dviženklę produktų klasifikaciją)

2. 2010 m. prekyba vien tik šakos viduje - 100% vyko 2-oje (mėsos ir jos produktų) ir 74-oje (bendrosios pramonės mašinų ir įrangos bei jų dalių) pramonės šakose.

3. Pagal Grubelio-Loido indeksą lyginant šalis, prekyba šakos viduje labiausiai vyksta su Latvija ir Vokietija. Pagal Aquino indeksą, labiausiai Lietuva prekiauja tos pačios pramonės šakos produktais su Latvija ir Estija (kai kuriais metais ir Vokietija). O pagal Bergstrando metodą apskaičiavus IITI matyti, kad Lietuvos prekybos šakos viduje pagrindinės partnerės yra Latvija ir Vokietija (kai kuriais metais ir Estija). Taigi labiausiai Lietuva prekiauja su Latvija, Estija ir Vokietija.

4. Nagrinėjant prekybą šakos viduje pagal pramonės šakas ir šalis matyti, kad pagal Grubelio-Loido metodą Lietuvos prekyba šakos viduje su Rusija labiausiai vyksta chemikalų ir su jais susijusių produktų pramonėje (Bergstrando metodo rezultatai tokie patys), su Latvija Lietuva labiausiai prekiauja chemikalų ir su jais susijusių produktų pramonėje bei pramonės gaminių šakoje. Prekyba su Estija intensyviausia įvairių pramonės dirbinių, pagamintų prekių, klasifikuojamų pagal medžiagas bei neapdorotų medžiagų pramonėse (2010 m. beveik siekė 100 % prekybą šakos viduje); prekyba su Lenkija - neapdorotų medžiagų pramonės produkcija, Vokietija - chemikalų ir su jais susijusių produktų pramonėje bei 2010 m. pakilęs tabako ir gėrimų indeksas, o prekyba su Nyderlandais pasižymi pagamintos prekių, klasifikuojamų pagal medžiagas pramonės šakoje. Vadinasi, Lietuva daugiausiai prekiauja chemikalų ir su jais susijusių produktų pramonės šakoje.

5. Analizuojant pagal metus, sunku įvertinti prekybos šakos efektyvumą, kadangi tolygaus tendencingumo nėra nei vienoje pramonės šakoje nei su viena šalimi: kartais dvišalė prekyba vyksta intensyviau, kartais silpniau. Čia nematyti jokių ekonominių pasekmių ar pasaulinės ekonomikos

nuosmukio padarinių. Taip yra todėl, kad jei abi šalys pajautė išorinius veiksnius, įtakančius prekybą ir prekiavo žymiai mažiau viena su kita ar žymiai intensyviau, tačiau abi šalys tokiomis pat apimtimis, tai ir indeksas išlieka stabilus.

3.2 Lietuvos horizontalios ir vertikalios prekybos šakos viduje analizė

Antrajame tyrimo etape buvo tirta horizontalioji ir vertikalioji produktų diferenciacija ir kaip jos pasiskirsto Lietuvoje. Tyrimui naudotos formulės leido nustatyti kurios pramonės šakos Lietuvoje yra linkusios į horizontalią diferenciaciją (kai produktai yra puikūs pakaitalai vieni kitiems, o kokybė yra panaši), o kurios į vertikalią (kai produktai nėra geri pakaitalai vieni kitiems, skiriasi jų kaina ir kokybė). Skaičiavimams naudota SITC vienaženklė klasifikavimo sistema.

Jeigu pagal horizontalios prekybos šakos viduje nustatymo formulę gautas dėmuo yra tarp 0,85 ir 1,15, tai prekyba šakos viduje laikoma horizontalia, žr. (5) formulę.

Pagal šią formulę atlikti skaičiavimai pateikiami 9 lentelėje (žr. 9 lent.). Skaičiavimams naudota SITC vienaženklė pramonės šakų klasifikacija. Spalvos atitinka reikšmes sekančiais:

- Žalia – prekyba šakos viduje horizontaliai diferencijuotais produktais;
- Mėlyna - prekyba šakos viduje vertikalčiai diferencijuotais, aukštos kokybės produktais;
- Rožinė - prekyba šakos viduje vertikalčiai diferencijuotais, žemos kokybės produktais;

9 lentelė. Lietuvos horizontali ir vertikali prekyba šakos viduje

Horizontali/ vertikalė prekyba pramonės šakos viduje	2006	2007	2008	2009	2010
0 Maistas ir gyvi gyvūnai	1,22	1,31	1,19	1,31	1,29
1 Tabakas ir gėrimai	0,96	1,00	0,79	0,84	1,02
2 Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kurą	1,05	1,22	0,82	1,00	1,21
3 Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,77	0,58	0,68	0,69	0,65
4 Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vašakai	0,36	0,43	0,47	0,44	0,30
5 Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,58	0,75	0,92	0,82	0,85
6 Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,55	0,54	0,61	0,78	0,82
7 Mašinos ir transporto įrenginiai	0,53	0,48	0,55	0,80	0,82
8 Įvairūs pramonės dirbiniai	1,44	1,35	1,38	1,68	1,85
9 Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,73	0,56	0,52	0,74	0,62

Iš lentelės matyti (pažymėta žalia spalva), kad Lietuvos prekyba horizontalios diferenciacijos prekėmis vyksta tik trijose pramonės srityse: tabako ir gėrimų, neapdorotų medžiagų (nevalgomų ir išskyrus kurą) bei chemikalų ir su jais susijusių produktų šakose. Vadinasi Lietuva importuoja ir

eksportuoja panašius gėrimus ir tabako gaminius į kitas ir iš kitų šalių, kurie yra puikūs pakaitalai bei jų kokybė yra labai panaši.

Prekyba neapdorotomis medžiagomis, nevalgomomis ir išskyrus kurą vyko 2006, 2008 ir 2009 metais. 2010 metais indeksas buvo pakilęs, vadinasi Lietuva prekiaavo ne tokios pačios kokybės neapdorotomis medžiagomis.

Prekyba šakos viduje bus laikoma vertikalia prekyba šakos viduje, jei prekybos indeksas yra mažesnis už 0,85 arba didesnis už 1,15 (žr. (6) formulę). Vertikalią prekių diferenciaciją dar galima išskirstyti pagal produktų kokybę: jei eksporto ir importo santykis mažesnis už 0,85 – tai prekyba vyksta vertikaliai diferencijuotais, žemos kokybės produktais, o jeigu tas pats santykis yra aukštesnis už 1,15, tai reiškia, kad vyrauja vertikalios diferenciacijos prekyba aukštos kokybės produktais.

Iš 10 lentelės matyti (pažymėti rožine spalva), kad žemos kokybės produktai vertikaliai diferencijuoti yra šie:

- Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos,
- Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai,
- Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas,
- Mašinos ir transporto įrenginiai

Šios produktų šakos sudaro didžiausią dalį Lietuvos prekybos šakos viduje pagal diferencijuotus produktus. Lietuva daugiausiai prekiauja tos pačios pramonės šakos, bet skirtingos kokybės produktais. Pavyzdžiui Lietuva importuodama lengvuosius automobilius, tačiau eksportuodama žemės ūkio techniką sudaro prekybą šakos viduje, tačiau Lietuva prekiauja tokiais produktais, kurie nėra geri pakaitalai vieni kitiems, o jų kokybę vertinti apskritai būtų gana sudėtinga. Taigi, pagal šį produktų diferencijavimą matyti, kad Lietuvoje tai vyraujantis tipas. Lietuva gamina ir eksportuoja bei importuoja tos pačios pramonės šakos, tačiau skirtingus produktus, savo savybėmis ir kokybe.

Lietuva taip pat prekiauja ir aukštos kokybės produktais pramonės šakos viduje. Tačiau šių pramonės sričių nėra daug (žr. 10 lentelę, vertikalios diferenciacijos ir aukštos kokybės produkcija, kuria prekiaujama šakos viduje pažymėta mėlyna spalva): tai maisto ir gyvų gyvūnų bei įvairių pramonės dirbinių šakos. Kadangi Lietuva gamina ir eksportuoja tik aukštos kokybės maisto ir pramonės dirbinių produkciją, tai ji ir importuoja tik geros kokybės, truputį kitokių savybių ar prekinių ženklų tų pačių pramonės šakų produkciją.

Analizuojant vertikalią ir horizontalią Lietuvos prekybą šakos viduje paaiškėjo, kad:

1. Lietuvos prekyba horizontalios diferenciacijos prekėmis vyksta trijose pramonės srityse: tabako ir gėrimų, neapdorotų medžiagų (nevalgomų ir išskyrus kurą) bei chemikalų ir su jais susijusių

produktų šakose. Vadinasi Lietuva importuoja ir eksportuoja panašius gėrimus ir tabako gaminius į kitas ir iš kitų šalių, kurie yra puikūs pakaitalai bei jų kokybė yra labai panaši.

2. Prekyba vertikalios diferenciacijos produkcija yra dominuojanti Lietuvos prekyboje šakos viduje. Žemos kokybės produktai vertikaliai diferencijuoti yra šie: mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos, augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vašakai, pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas, mašinos ir transporto įrenginiai. Aukštos kokybės: maisto ir gyvų gyvūnų bei įvairių pramonės dirbinių šakos.

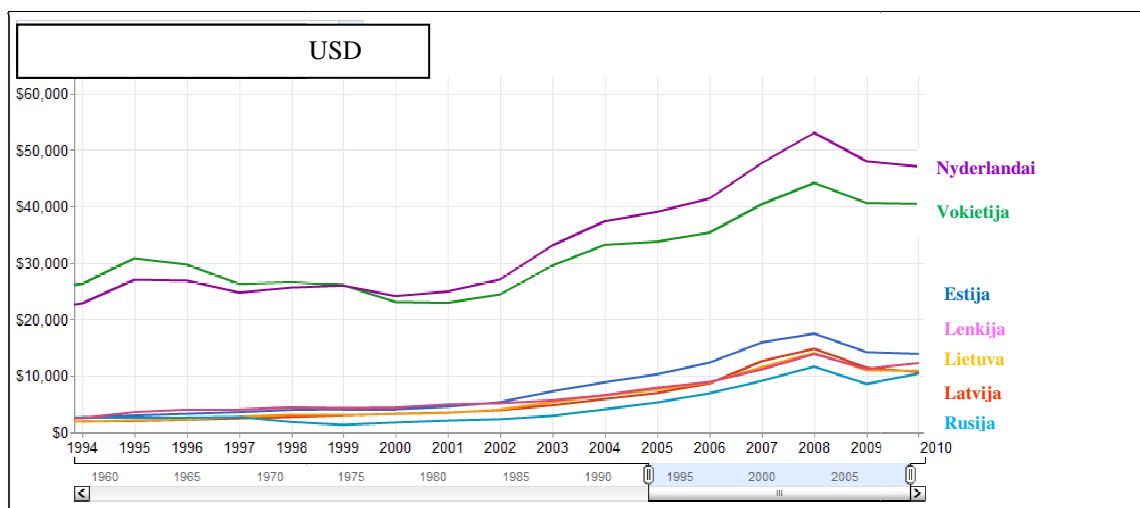
3.3 Ekonominių veiksnių įtaka Lietuvos prekybai šakos viduje

Šiame tyrimo etape analizuojami įvairūs ekonominiai veiksniai, kurie įtakoja Lietuvos prekybą šakos viduje. Apskaičiavus prekybos šakos viduje indeksus pagal Grubelio-Loido formulę, Aquino ir Bergstrando, matyti kad Lietuvoje prekyba šakos viduje vyksta, vienos pramonės šakose labiau, kitose silpniau. Taip pat paaiškėjo, kad Lietuvos prekyboje šakos viduje dominuoja vertikalios diferenciacijos produktai.

Tam, kad būtų galima interpretuoti šiuos duomenis, bei susieti ekonominių veiksnių įtaką Lietuvos prekybai šakos viduje, buvo atliktas trečiasis tyrimo etapas. Čia remiantis įvairiomis formulėmis bei dokumentų analize atliekamas penkių ekonominių veiksnių tyrimas.

1. Ekonominis išsivystymas. Pasak Nilssono (1999), „kuo didesnis ekonomikų dydžių skirtumas, tuo silpnesnė prekyba šakos viduje“ (115 p.). Siekiant paneigti arba patvirtinti šią ekonomisto Nilssono hipotezę, dažniausiai matuojamas remiantis BVP vienam gyventojui rodikliu. Siekiant nustatyti ekonominio išsivystymo įtaką prekybai šakos viduje, pirmiausia apskaičiuojamas ekonomisto Balassa santykinio nelygybės rodiklio apskaičiavimo metodas (žr. (8) formulę).

21 paveiksle pateikta BVP vienam gyventojui kitimo tendencijos. Visų šalių BVP/ 1 gyv. yra panašus, išskyrus Vokietiją ir Nyderlandus. Šių šalių BVP/ 1 gyv. yra žymiai didesnis. Taigi pagal šį paveikslą matyti, kad akivaizdūs Lietuvos BVP/ 1 gyv. skirtumai yra su Vokietija ir Nyderlandais (žr. 21 pav).

Šaltinis: Google Public Data Explorer, 2011

21 pav. Svarbiausių Lietuvos partnerių pasiskirstymas pagal BVP vienam gyventojui

Tikslesni duomenys pateikiami lentelėje (žr. 11 lent.). Pagal kuriuos galima matyti, kad Lietuvos BVP vienam gyventojui (2006 – 2010 m. periodui) buvo labai panašus kartu su Latvija ir Lenkija. Labiausiai skiriasi su Vokietija ir Nyderlandais.

10 lentelė. BVP vienam gyventojui pagal šalis

BVP vienam gyventojui, USD	2006	2007	2008	2009	2010
Lietuva	8865	11584	14071	11034	10933
Latvija	8713	12638	14858	11476	10705
Estija	12359	15938	17541	14239	13939
Lenkija	8958	11157	13886	11288	12271
Vokietija	35429	49468	44264	40659	40509
Nyderlandai	41459	47771	53106	48068	47159
Rusija	6947	9146	11700	8615	10440

Pagal šią lentelę (žr. 10 lent.), 2010 metais Lietuvos BVP vienam gyventojui buvo 4 kartus mažesnis už Vokietijos ir beveik 5 kartus už Nyderlandus.

Kaip teigia Nilssonas (1999), kuo didesnis skirtumas tarp šalių prekybininkų vidutinių gyventojų pajamų, tuo silpnesnė prekyba šakos viduje. Tam, kad būtų galima vertinti ekonomikos išsivystymo lygio panašumo būtinybę geresnei prekyba šakos viduje, naudojama Balasso formulė, pagal kurią gauti rezultatai pateikiami 11 lentelėje (žr. 11 lent.)

11 lentelė. Ekonominio išsivystymo nelygybės tarp šalių indeksas

INEQ	2006	2007	2008	2009	2010
Latvija - Lietuva	0,14	0,20	0,18	0,17	0,14
Estija- Lietuva	0,31	0,30	0,26	0,28	0,27
Lenkija- Lietuva	0,16	0,13	0,15	0,17	0,21
Vokietija- Lietuva	0,55	0,57	0,46	0,52	0,52
Nyderlandai- Lietuva	0,64	0,62	0,60	0,63	0,63
Rusija- Lietuva	0,01	0,02	0,05	0,01	0,13

Indeksas INEQ svyruoja nuo 0 iki 1. Indekso didėjimas ir artėjimas rodo reliatyvios nelygybės didėjimą ir didesnę ekonominio išsivystymo skirtumą tarp šalių vykdančių prekybą šakos viduje.

Iš pateiktos lentelės matyti, kad didžiausias INEQ indeksas yra su Nyderlandais ir Vokietija, kadangi BVP vienam gyventojui skirtumas tarp Lietuvos ir šių šalių jų yra labai didelis.

Vadinasi, atlikus pirmąją dalį buvo nustatyta, kad Lietuvos pagrindinės prekybos šakos viduje partnerės yra Latvija, Estija ir Vokietija, gali būti patvirtinta ekonominio išsivystymo panašumu tarp šalių. Lietuvos ir Latvijos BVP vienam gyventojui labai panašus, o ekonominio išsivystymo nelygybės indeksas tarp šalių žemas. Vadinasi Lietuvos ir Latvijos prekyba šakos viduje turi vykti labai aktyviai, o taip ir yra pagal visus tris PŠV reikšmingumo matavimo metodus. Estija taip pat atitinka šiuos reikalavimus. Tačiau Vokietija skirtingai nei Latvija ir Estija turi beveik keturis kartus didesnę BVP vienam gyventojui. Tai yra didelis skirtumas tarp šalių ekonominių išsivystymo lygių, tačiau prekyba vyksta gana intensyviai. Vadinasi, vien prekių ekonominio išsivystymo lygio panašumo nepakanka aktyviai prekybai šakos viduje. Čia veikia ir daugiau ekonominių veiksnių.

2. Rinkos dydis. Šiame tyrime buvo matuojamas remiantis ekonomisto Balasso (1986) adaptuotu modeliu (žr. (9) formulę), analizuojant šalių prekybininkų rinkos dydžio situaciją pagal BVP. Gautas vienos šalies rodiklis vėliau lyginamas su kitos šalies. Šis rodiklis parodo, kad kuo didesnė šalies rinka tuo labiau vykdoma prekyba šakos viduje.

Tam, kad būtų galima išnagrinėti rinkų dydžius, buvo apskaičiuota pirmiausia, kokią bendros (Lietuvos ir vienos iš šalių) rinkos dalį sudaro vien tik Lietuvos bendras vidaus produktas. Duomenys pateikiami lentelėje (žr. 12 lent.)

12 lentelė. Lietuvos BVP dalis bendrojoje Lietuvos prekybos partnerių rinkoje

Lietuva - I, kita šalis - j	2006	2007	2008	2009	2010
Lietuva - Latvija	0,61	0,58	0,58	0,59	0,60
Lietuva - Estija	0,65	0,65	0,67	0,66	0,66
Lietuva - Lenkija	0,08	0,08	0,08	0,08	0,07
Lietuva - Vokietija	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Lietuva - Nyderlandai	0,04	0,05	0,05	0,04	0,04
Lietuva - Rusija	0,03	0,03	0,03	0,03	0,02

Tada vėliau apskaičiuojamas, kokią dalį kitos šalies BVP sudaro bendrojoje dviejų šalių (tos tiriamos šalies ir Lietuvos) rinkoje. Bendrojoje sumoje abiejų lentelių duomenys yra lygūs 1.

Gauti duomenys lyginami ir tie, kurie arčiausiai vidurkio (0,5), tų rinkos yra panašiausios. Taigi pagal pateiktas lenteles (žr. 12 ir 13 lent.) matyti, kad arčiausiai vidurio yra Lietuvos ir Latvijos BVP rodikliai, bei Lietuvos ir Estijos. Rinkos dydžiai panašiausi tarp Lietuvos ir Latvijos bei Lietuvos ir Estijos. Lyginant rinkos dydžius su Rusija, Vokietija, Nyderlandais ir Lenkija, matyti, kad rinkų dydžiai labai skiriasi. O Lietuva šiose rinkose nesudaro nei 10% bendros rinkos apimties.

13 lentelė. Lietuvos prekybos partnerių BVP dalis bendrojoje Lietuvos rinkoje

Lietuva - j, kita šalis - i	2006	2007	2008	2009	2010
Latvija - Lietuva	0,39	0,42	0,42	0,41	0,40
Estija- Lietuva	0,35	0,35	0,33	0,34	0,34
Lenkija- Lietuva	0,92	0,92	0,92	0,92	0,93
Vokietija- Lietuva	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99
Nyderlandai- Lietuva	0,96	0,95	0,95	0,96	0,96
Rusija- Lietuva	0,97	0,97	0,97	0,97	0,98

Tačiau ekonomistų Bela Balasso (1961), Nilssono (1999) teiginiai, kad kuo didesnė šalies rinka, tuo labiau vykdoma prekyba šakos viduje, neatitinka praktinių rezultatų. Kadangi jei viena šalis turi didelę rinką, o jos partnerė mažą, tai tarp jų prekyba šakos viduje vyks ne taip sklandžiai, kai tarp abiejų šių šalių rinkos bus panašios. Šiuo atveju nebesvarbu ar rinkų dydžiai panašūs tuo, kad yra maži ar dideli, vis tiek prekyba šakos viduje jose vyksta labiausiai. Taigi, pagal gautus skaičiavimus matyti, kad Lietuvos ir Latvijos bei Lietuvos ir Estijos prekyba šakos viduje vyksta intensyviai dar ir dėl to, kad jų rinkų dydžiai yra panašūs.

3. Geografinis artumas. Šiame tyrimo žingsnyje buvo matuojamas Lietuvos ir jos prekybos partnerių geografinis artumas. Lyginami transportavimo kaštų skirtumai, kultūriniai ir socialiniai panašumai, išteklių panašumas.

Lyginant tris Baltijos šalis Lietuvą, Latviją ir Estiją akivaizdu, kad jos yra panašiausios savo kultūrinio ir socialinio gyvenimo. Tik Estiją jau 1994 metais užsienio spauda išskirdavo kaip Baltijos šalių pirmūnę. Ši šalis buvo pirmoji pakviesta derėtis dėl narystės ES. Ji pirmoji įsivedė eurą, lengviau išgyveno krizę: patyrė mažesnę nuosmukį ir spartesnę ūkio atsigavimą. Tarpukario Latvija buvo stipriausia iš minėto trejeto kultūrine, socialine ir ekonomine prasme, Estija buvo antroji, Lietuva tuo metu neabejotinai buvo paskutinė sąrašė. Prieš pirmąjį pasaulinį karą Rygoje dirbo daug lietuvių emigrantų, kurie turėjo bežemių, sunkiai besiveršiančių varguolių įvaizdį. Per kiek mažiau nei šimtą metų lyderio poziciją Latvija atidavė Estijai, į antrą vietą pasistūmėjo Lietuva (Lietuvos mokslininkų sąjunga, 2011). Lyginant šias šalis pagal geografinį atstumą dėl transportavimo galimybių. Čia Latvija yra arčiau už Estiją, tačiau Via Baltica magistralė bei geležinkeliai padeda greičiau ir pigiau prekiauti šakos viduje. Nors ir vyrauja kalbiniai skirtumai, tačiau Lietuva ir Latvija verslo srityje daugiausia bendrauja rusų kalba, o su Estija - anglų ir rusų kalbomis. Taigi čia kalbinio skirtumo nėra didelio.

Lyginant Lietuvos ir Lenkijos geografinį artumą, matyti, kad rinka ne tik prieinama Lietuvos verslininkams, bet ir gana palanki, tiek dėl savo geografinio artumo, tiek dėl Lietuvos bei Lenkijos pirkėjų ganėtinai panašų vartojimo įpročių bei kitų aspektų. Nors verslo organizavimo praktikoje tarp dviejų šalių egzistuoja tam tikri skirtumai, patirties Lietuvoje prekyba kaimyninėje rinkoje gali tapti reikšmingu pranašumu ir padėti greičiau įtvirtinti Lenkijos rinkoje. Transportavimo kaštai nėra dideli, šalis jungia Via Baltica automagistralė.

Lietuva ir Vokietija pagal ekonominį išsivystymo lygį priklauso skirtingiems lygiams, tačiau abi šalys yra politiškai stabilios, abi yra Europos Sąjungos narės. Lietuva ir Vokietija yra artimos prekybos partnerės, daug dėmesio skiria ekonomikos, saugumo bei kultūros sričių bendradarbiavime. Per pastaruosius dvidešimt metų Lietuvos ir Vokietijos santykiai nuolat stiprėjo ir intensyvėjo. Tą geriausiai iliustruoja aktyvus politinis dialogas, didėjančios prekybos apimtys ir glaudūs abiejų šalių visuomenių ryšiai. Nors ir didesni kalbiniai skirtumai bei geografiniai atstumai tarp Lietuvos ir Vokietijos nei tarp Lietuvos ir Latvijos, tačiau ekonominiu požiūriu šios šalys bendradarbiauja labai intensyviai. Vokietija yra antroji Lietuvos prekybos partnerė.

Santykiai su Rusija Lietuvai yra itin svarbūs, kadangi Rusija po SSRS žlugimo tapo SSRS teisių ir pareigų perėmėja. Lietuvos ir Rusijos bendradarbiavimas užsimezgė dar prieš Lietuvai paskelbiant nepriklausomybę, 1990 m. pradžioje. Tais pačiais metais susitikus visų Baltijos šalių atstovams, buvo pradėtos rengti dvišalės sutartys. Nutarta Baltijos valstybių ir Rusijos santykius sureguliuoti derybų keliu. Po 20 metų akivaizdu, kad šis būdas padėjo šalims ekonominiame bendradarbiavime. O Rusija yra viena iš didžiausių Lietuvos prekybos partnerių. Analizuojant Lietuvos ir Rusijos geografinį

artumą, nors ir akivaizdu, kad transportavimo prasme skirtumas yra didžiulis, tačiau puiki geležinkelio sistema leidžia lengviau vystyti prekybą tarp šių šalių. Kultūriniai skirtumai yra nedideli, kadangi Lietuva priklausė Sovietų Sąjungai, tai ir perėmė dalį Rusijos kultūros elementų. Kalbinių barjerų čia taip pat nėra, kadangi lietuviai puikiai kalba rusų kalba.

Kita Lietuvos prekybos partnerė patenkanti į šešetuką svarbiausių partnerių – Nyderlandai. Aktyviai prekybai su Nyderlandais turi įtakos Klaipėdos valstybinis jūrų uostas, tai pagrindinis transportavimo kanalas. Prekyboje su Nyderlandais daug įtakos turi geografinė padėtis, tai kad jas jungia Baltijos jūra bei įtakos turi ekonominis bendradarbiavimas Europos Sąjungoje.

Taigi šios išnagrinėtos šalys daugiausiai prekiauja su Lietuva dėl geografinio atstumo – visos yra Europos valstybės, tik Rusija nutolusi nuo Lietuvos labiau nei kitos šalys. Kultūrinių skirtumų aiškių nėra, o kalbiniai skirtumai nesudaro didelių kliūčių, kadangi visose šalyse kalbama arba rusiškai arba angliškai, o tai yra populiariausios verslo užsienio kalbos Lietuvoje. Transportavimo prasme pigiau yra transportuoti geležinkeliais bei jūrų vandenimis (tai galioja Vokietijai ir Nyderlandams), tačiau lėčiau. Puikiai išvystytas geležinkelių tinklas skatina Lietuvos užsienio prekybą. Via Baltica magistralė suteikia didesnes galimybes Lietuvai prekiauti su Latvija, Estija ir Lenkija.

Vienas iš geografinio artumo aspektų yra panašių išteklių turėjimas. Prekyba šakos viduje vyksta tarp tų šalių intensyviausiai, kurios yra panašios savo ištekliais. Šiuo atveju Lietuvos, Latvijos, Nyderlandų ir Estijos ištekliai nelabai skiriasi. Vokietijos ir Lietuvos labai skiriasi gamtinių dujų ištekliais, o Rusijos ir Lietuvos – naftos ir dujų gamtiniais ištekliais. Analizuojant Lietuvos prekybą šakos viduje su šiomis prekybos partnerėmis matyti, kad vėlgi Lietuvos ir Latvijos bei Estijos prekyba turėtų būti intensyviausia, kadangi čia mažiausia kultūrinių skirtumų, gamtinių išteklių bei geografinių atstumų. Pagal anksčiau apskaičiuotus indeksus, visa tai pasitvirtina.

4. Ekonominė integracija ir prekybos barjerai. Šioje tyrimo dalyje apžvelgiama ir analizuojama ar ekonominė integracija turi įtakos Lietuvos prekybai šakos viduje bei kokie prekybos barjerai trukdo vystyti prekybą šakos viduje. Analizuojami santykiai su prekybos partnerėmis ir ar jos priklauso tai pačiai ekonominei organizacijai.

Atgavus nepriklausomybę, Lietuvos užsienio politikos prioritetais buvo išskirti geri santykiai su kaimynais ir integracija į Europos Sąjungą (ES) bei NATO. Euroatlantinės integracijos siekius buvo bandoma įgyvendinti dviem kryptimis – šiaurine, t.y. per bendradarbiavimą su Šiaurės šalimis, ir pietine, t.y. per glaudžių ryšių plėtojimą su Lenkija. Pirmaisiais nepriklausomybės metais Lietuva kartu su Latvija ir Estija pasirinko šiaurinę kryptį tik dėl pačių Šiaurės šalių susidomėjimo Baltijos valstybėmis. Nuo 1996 m., pagerėjus santykiams tarp Lietuvos ir Lenkijos, atsirado naujas Lietuvos užsienio politikos vektorius į Lenkiją. Išvada – 1997 m. Lietuvos-Lenkijos santykiai įgavo kokybiškai naują formatą, t.y. šalys pasuko strateginės partnerystės link. Strateginės partnerystės atsiradimo viena

iš prielaidų buvo valstybių nacionalinių tikslų bei interesų sutapimas, t.y. bendras siekis integruotis į NATO ir ES. Lenkijai, tapus NATO nare, Lietuvoje buvo suvokta, kad partnerystės su pietine kaimyne gali pagreitinti integracinius procesus (Puleikytė, 2006).

Lietuvos ir Rusijos bendradarbiavimas pasižymi sutartimi tarp Lietuvos Respublikos ir Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos „Dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų“, kuri buvo pasirašyta 1991 m. liepos 29 d. Tai buvo išskirtinės svarbos dokumentas, padėjęs pamatus Lietuvos ir Rusijos santykių normalizavimuisi bei tolimesniam atkurtos Lietuvos Nepriklausomybės pripažinimui. Šiuo metu ES ir Rusijos santykių ir bendradarbiavimo teisinis pagrindas yra 1994 m. pasirašytas ir 1997 m. įsigaliojęs Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimas. Atsižvelgiant į tai, jog per dešimtmetį ES ir Rusijos santykiai evoliucionavo (padaugėjo bendradarbiavimo sričių, įvyko ES plėtra, sukurtas bendradarbiavimas keturiose bendrose ES – Rusijos erdvėse ir kt.), ES ir Rusija sutarė rengti naują, teisiškai saistantį, ilgalaikį, visapusi susitarimą, užtikrinantį tolesnę ES – Rusijos santykių plėtrą. Lietuvos narystė Europos Sąjungoje atvėrė kelius ir į Rusijos rinkas, bei atvirkščiai (LR Užsienio reikalų ministerija, 2011). Be to ES tikisi, kad 2012 metais Rusijai pavyks įstoti į Pasaulinę prekybos organizaciją. Taip būtų dar labiau pagerintos prekybos liberalizavimo Europoje sąlygos.

Aktyvus dalyvavimas dvišaliuose ir regioniniuose prekybos susitarimuose tapo pagrindine Lietuvos užsienio prekybos politikos režimo tendencija, kuri galiausiai buvo įtvirtinta įstojus į didžiausią pasaulyje regioninį darinį – Europos Sąjungą. Šiuo metu Lietuva yra pasirašiusi laisvosios prekybos sutartis su 27 šalimis. Pirmosios laisvosios prekybos sutartys pasirašytos 1992–1993 m. su kai kuriomis ELPA šalimis.

Lietuvos įstojimas į ES pakeitė dvišalės prekybos su Rusija sąlygas, bet kartu ir suaktyvino prekybą su šia šalimi. Pastebimai didėja maisto prekių dalis eksporte į Rusiją, iš dalies - eksporto subsidijavimo dėka. Nuo 2004 m. jų dalis išaugo nuo 15,7 proc. iki 25,7 proc. Maisto prekių eksporto augimas ir absoliučia išraiška buvo didesnis nei ne maisto prekių 2006 m. I pusmetyje (82,7 mln. EUR ir 76,7 mln. EUR). Tarp penkių didžiausių eksporto augimą pasiekusių prekių grupių 2006-ųjų pirmame pusmetyje buvo trys maisto prekių grupės (vaisiai, daržovės ir sūriai). Importo iš Rusijos augimą užtikrino naftos ir gamtinių dujų pirkimo apimčių didėjimas. Kainų dujoms kilimas iššaukė ir importo apimties tokį pastebimai didelį padidėjimą (Aušra, 2007).

Prekybos laisvumas su Latvija, Estija, Vokietija, Nyderlandais bei Lenkija priklauso nuo visų šių narystės Europos Sąjungoje. Laisvas prekių ir paslaugų bei kapitalo judėjimas bemuitėje zonoje praplečia prekybos ribas bei suteikia galimybę Lietuvai lengviau prekiauti tarptautiniu mastu. Ši tyrimo dalis parodė, kad visos pagrindinės Lietuvos prekybos partnerės priklauso Europos Sąjungai, išskyrus Rusiją. Tačiau ES puikiai bendradarbiauja su Rusija, todėl tai neužkerta kelių Lietuvai. Analizuojant prekybą šakos viduje, kaip ir prekybą tarp pramonės šakų, matyti, kad ekonominė integracija yra itin svarbi aktyviai prekybai. Šis etapas neparodė ypatingų rezultatų, kadangi penkios

šalys iš šešių priklauso Europos Sąjungai. Nors iš kitos pusės, gal todėl, kad Rusija jai nepriklauso, tai prekyba pramonės šakos viduje vyksta silpniau, nei su kitomis anksčiau nagrinėtomis šalimis.

Trečiasis tyrimo etapas parodė, kad Lietuvos prekybą šakos viduje vienaip ar kitaip veikia visi šie nagrinėti ekonominiai veiksniai. Pagal ekonomikos išsivystymo panašumą, rinkos dydžius bei geografinį artumą Lietuva labiausiai panaši su Latvija ir Estija. Pagal ekonominę integraciją, visos šalys yra panašios, kadangi priklauso ES. Tik Rusija nepriklausanti šiai ekonominei integracijai, prekiauja mažiau šakos viduje su Lietuva.

IŠVADOS

1. Lietuvos prekybos šakos viduje analizė parodė, kad Lietuvoje šis prekybos tipas apima daugiau nei pusę šalies užsienio prekybos. 2010 m. prekyba vien tik šakos viduje - 100% vyko 2-oje (mėsos ir jos produktų) ir 74-oje (bendrosios pramonės mašinų ir įrangos bei jų dalių) pramonės šakose. Pagal Grubelio-Loido indeksą lyginant šalis, prekyba šakos viduje labiausiai vyksta su Latvija ir Vokietija. Pagal Aquino indeksą, labiausiai Lietuva prekiauja tos pačios pramonės šakos produktais su Latvija ir Estija (kai kuriais metais ir Vokietija). O pagal Bergstrando metodą apskaičiavus IITI matyti, kad Lietuvos prekybos šakos viduje pagrindinės partnerės yra Latvija ir Vokietija (kai kuriais metais ir Estija). Taigi labiausiai Lietuva prekiauja su *Latvija, Estija ir Vokietija*.

2. Nagrinėjant prekybą šakos viduje pagal pramonės šakas ir šalis buvo nustatyta, kad pagal Grubelio-Loido metodą Lietuvos prekyba šakos viduje su Rusija labiausiai vyksta chemikalų ir su jais susijusių produktų pramonėje (Bergstrando metodo rezultatai tokie patys), su Latvija Lietuva labiausiai prekiauja chemikalų ir su jais susijusių produktų pramonėje bei pramonės gaminių šakoje. Prekyba su Estija intensyviausia įvairių pramonės dirbinių, pagamintų prekių, klasifikuojamų pagal medžiagas bei neapdorotų medžiagų pramonėse (2010 m. beveik siekė 100 % prekybą šakos viduje); prekyba su Lenkija - neapdorotų medžiagų pramonės produkcija, su Vokietija - chemikalų ir su jais susijusių produktų pramonėje bei 2010 m. pakilęs tabako ir gėrimų indeksas, o prekyba su Nyderlandais pasižymi pagamintos prekių, klasifikuojamų pagal medžiagas pramonės šakoje. Vadinas, Lietuva daugiausiai prekiauja *chemikalų ir su jais susijusių produktų pramonės šakoje*.

3. Analizuojant pagal metus, sunku įvertinti prekybos šakos efektyvumą, kadangi tolygaus tendencingumo nėra nei vienoje pramonės šakoje nei su viena šalimi: kartais dvipusė prekyba vyksta intensyviau, kartais silpniau. Čia nematyti jokių ekonominių pasekmių ar pasaulinės ekonomikos nuosmukio padarinių. Taip yra todėl, kad jei abi šalys pajautė išorinius veiksnius, įtakojančius užsienio prekybą ir prekiaavo žymiai mažiau viena su kita ar žymiai intensyviau, tačiau abi šalys tokiomis pat apimtimis, tai ir indeksas išlieka stabilus.

4. Lietuvos prekyba horizontalios diferenciacijos prekėmis vyksta trijose pramonės srityse: tabako ir gėrimų, neapdorotų medžiagų (nevalgomų ir išskyrus kūrą) bei chemikalų ir su jais susijusių produktų šakose. Vadinas Lietuva importuoja ir eksportuoja panašius gėrimus ir tabako gaminius į kitas ir iš kitų šalių, kurie yra puikūs pakaitalai bei jų kokybė yra labai panaši. Prekyba vertikalios diferenciacijos produkcija yra dominuojanti Lietuvos prekyboje šakos viduje. Žemos kokybės produktai vertikalčiai diferencijuoti yra šie: mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos, augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vašakai, pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas, mašinos ir transporto įrenginiai. Aukštos kokybės: maisto ir gyvų gyvūnų bei įvairių pramonės dirbinių šakos.

5. Trečiasis tyrimo etapas parodė, kad Lietuvos prekybą šakos viduje vienaip ar kitaip veikia visi nagrinėti ekonominiai veiksniai (ekonominis išsivystymas, rinkos dydis, geografinis artumas, ekonominė integracija ir prekybos barjerai). Pagal ekonomikos išsivystymo panašumą, rinkos dydžius bei geografinį artumą Lietuva labiausiai panaši su Latvija ir Estija. Pagal ekonominę integraciją, visos šalys yra panašios, kadangi priklauso ES. Tik Rusija nepriklausanti šiai ekonominei integracijai, prekiauja mažiau šakos viduje su Lietuva. Vadinasi, kuo mažesnis gyventojų pajamų skirtumas tarp šalių, tuo geresnė prekyba šakos viduje. Šalys, kurių gyventojų pajamos yra panašios, jos turi ir panašias paklausos struktūras, todėl ir yra importuojamos ir eksportuojamos panašios prekės. Visa tai ir įtakoja aukštesnius prekybos šakos viduje indeksus. Kuo didesnis dvišalės prekybos intensyvumas, tuo geresnė prekyba šakos viduje. Nors padidėję dvišalės prekybos srautai neturi būti susiję su padidėjusiais vidaus pramonės prekybos srautais, šalys su aukštu prekybos šakos viduje lygiu, padidins prekybos šakos viduje dalį bendrosiose prekybos apimtyse. Kuo didesni transportavimo kaštai, tuo prastesnė prekyba šakos viduje. Remiantis anksčiau šiame darbe nagrinėtomis teorijomis, transportavimo kaštai turi neigiamos įtakos prekybai šakos viduje.

6. Tyrimo pradžioje buvo iškelta hipotezė, kad globalizacijos procese gilėja gamybos specializacija ir kooperacija, o viso to pasėkoje plečiasi prekyba šakos viduje. Šią tyrimo hipotezę galima patvirtinti kaip teisingą, kadangi laikant Europos Sąjungą, Pasaulio prekybos organizaciją bei įvairius tarptautinius susitarimus ir integraciją, globalizacijos išraiškomis, matyti kad tarptautinė prekyba plečiasi, yra vykdoma produktų specializacija ir diferenciacija, šalys kooperuojasi ir bendradarbiauja siekdamos vieningų tikslų - kelti šalies ekonomiką. Globalizacija, prekių diferenciacija, masto ekonomija bei kooperacija - visa tai didina ir prekybos šakos viduje apimtis.

LITERATŪRA

1. **Al-Mawali N.** Country-specific determinants of vertical and horizontal intra-industry trade of South Africa: an empirical investigation//South African Journal of Economics.- 2005, Nr. 73 (3), p. 406-425.
2. **Andresen, M. A.** Empirical Intra-Industry Trade: What we know and what we need to know University of British Columbia, Canada. 2003, 60 p. URL: http://www.sfu.ca/~andresen/papers/Empirical_IIT_Lit_Review.pdf
3. **Aušra A.** Lietuvos ekonominio bendradarbiavimo su Rusija plėtra ir galimybės. – 2007, 8 p. http://www.mediabv.lt/resursai/pasisakymai/BVVA_koncepcija_Rusija_2007-01.pdf
4. **Batiz R.L.A., Olivia M.A.** International Trade: Theory, Strategies and evidence. New York: Oxford University Press, 2003. – 712 p. - ISBN-13: 978-0198297116
5. **Bernatonytė D.** Intra-industry trade and export specialization: Lithuanian case// economics & management. – 2009, Nr. 14, p. 668-675. – ISSN 1822-6515.
6. **Bernatonytė D.** Tarptautinė prekyba. – Kaunas: Technologija, 2007. – 455 p. – ISBN 9955-25-175-1
7. **Bernatonytė D., Normantienė A.** Estimation of Trade Specialization: the Case of the Baltic States // Economics of engineering decisions. – 2009, Nr. 2, p. 7-17. – ISSN 1392-2785.
8. **Bernatonytė D., Normantienė A.** Estimation of Importance of Intra-industry Trade// Engineering economics. – 2007, Nr. 3 (53), p. 25-34. – ISSN 1392-2785.
9. **Brülhart, M.** An Account of Global Intra-industry Trade, 1962–2006// The World Economy. – Šveicarija: University of Lausanne, 2009, p. 401-457. ISSN 1467-9701
10. **Brülhart, M.** Marginal intra-industry trade: towards a measure of non-disruptive trade expansion, 1962–2006// The World Economy. – Šveicarija: University of Lausanne, 2002, 26 p. URL: <http://www.hec.unil.ch/mbrulhar/papers/gll27.pdf>
11. **Carbaugh R.J.** International Economics. - Cincinnati: South-Western College Publishing, 2008. – 553 p. – ISBN-13:9780324363425
12. **Clark P. D.** Scale economies and intra-industry trade// Economics Letters. – Knoxville: University of Tennessee, 2010, Nr. 108, p. 190–192 URL: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165176510001655>
13. **Černoša S.** Intra – Industry Trade and industry – specific determinants in Slovenia: Manual labo ras comparative advantage// Easter European economics, 2009, Nr. 3(47), p. 84-99. – ISSN 0012-8775

14. **Ekanayake E.M. et al.** Vertical and horizontal intra-industry trade between the U.S. and NAFTA partners// Revista de Analisis Economico. – 2003, Nr. 24(1) p. 21-42. URL: <http://www.scielo.cl/pdf/rae/v24n1/art02.pdf>
15. **Europos Sąjungos portalas**// Politikos sritys. http://europa.eu/pol/comm/index_lt.htm [žiūrėta 2011 04 04]
16. **Flam H., Helpman, E.** Vertical product differentiation and North-South trade// American Economic Review. 1987, Nr. 77(5), p. 810–822. URL: <http://www.jstor.org/pss/1810210>
17. **Fontagne L., Freudenberg M.** Intra-Industry Trade: Methodological Issues Reconsidered// CEPII, document de travail. – 1997, Paris: Centre D’Etudes Prospectives et d’Informations Internationales, Nr. 01. 52 p. URL: <http://www.economieinternationale.fr/anglaisgraph/workpap/pdf/1997/wp97-01.pdf>
18. **Ginevičius R. ir kt.** Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje: kolektyvinė monografija. – Vilnius: Technika, 2005. – 364 p. – ISBN 9986-05-937-2
19. **Grigaitytė G.** Kuo Lietuvos narystė PPO naudinga šalies verslui. <http://www.verslobanga.lt/lt/leidinys.full/3e8025e37c848> [žiūrėta 2011 04 04]
20. **Grimwade N.** International trade – new patterns of trade, production & investment/ 2nd ed. – London, 2000. 421 p. – ISBN: 0-203-40166-2
21. **Internetinė svetainė euro.lt**// Lietuva Europos Sąjungoje. <http://www.euro.lt/lt/naujienos/apie-lietuvos-naryste-europos-sajungoje/naujienos/5570/> [žiūrėta 2011 10 18]
22. **Ito T, Okubo T.** New Aspects of Intra –Industry trade: evidence from EU-15 countries// Japan, Kobe University, 2011, 33 p. URL: <http://www.rieb.kobe-u.ac.jp/academic/ra/dp/English/DP2011-02.pdf>
23. **Jatuliavičienė ir kt.** Lietuvos užsienio prekybos pokyčiai integruotoje Europos Sąjungos rinkoje//Ekonomika.- Vilnius, 2007, Nr. 79, p. 77-93. - ISSN 1392–1258. – URL: <http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Ekonomika/79/77-93.pdf>
24. **Jensen L., Luthje T.** Driving forces of vertical intra-industry trade in Europe 1996–2005// Rev World Econ. Kiel Institute, 2009, Nr. 145(3) p. 469-488. URL: http://peer.ccsd.cnrs.fr/docs/00/53/52/22/PDF/PEER_stage2_10.1007%252Fs10290-009-0022-5.pdf
25. **Kardelis K.** Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai/ 2-asis patais. ir papild. leid. Kaunas : Judex, 2002. 400 p. ISBN 9986-948-65-7
26. **Kawecka-Wyrzykowska E.** Evolving pattern of intra-industry trade specialization of the new Member States (NMS) of the EU: the case of automotive industry. – Brussels, 2009. -37 p. -ISSN 1725-3187. – URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication14289_en.pdf

27. **Kikuchi T. et al.** On the Emergence of Intra-industry Trade// Journal of Economics. – Austrija, 2005, Nr. 87(1), p. 15-28. ISSN 00712-005-0168-0. - URL: <http://www.econ.kobeu.ac.jp/doc/seminar/DP/files/0510.pdf>
28. **Kocyigit A., Sen A.** The Extent of Intra-Industry Trade between Turkey and the European Union: The Impact of Customs Union// Journal of economic and social research. - 2009, Nr. 9 (2), p. 61-84. URL: <http://www.fatih.edu.tr/~jesr/jesr.%20kocyigit.sen.pdf>
29. **Krugman P.R., Obstfeld M.** International Economics theory and policy. - New Jersey: Prentice Hall, 2009. – 705 p. - ISBN-13: 978-0321493040
30. **Lapėnienė V.** 2009 m. Lietuvoje: 15 proc. mažesnis BVP, viena iš didžiausių infliacijų ES ir 226 tūkst. Bedarbių. <http://www.15min.lt/naujiena/pinigai/lietuvos-naujienos/2009-m-lietuvoje-15-proc-mazesnis-bvp-viena-is-didziausiu-infliaciju-es-ir-226-tukst-bedarbiu-194-81880> [žiūrėta 2011 11 14]
31. **Lietuvos mokslininkų sąjunga.** Mokslininkai: radikalios reformos leido Estijai tapti Baltijos šalių pirmūne. <http://lms.lt/?q=en/comment/reply/2916> [žiūrėta 2011 11 14]
32. **Lietuvos muitinė** // Netarifinis užsienio prekybos reguliavimas <http://old.cust.lt/lt/rubric?rubricID=521> [žiūrėta 2011 10 18]
33. **Linder S. B.** An essay on trade and transformation/ First ed. Uppsala: Kornel university. 1961, 167 p. ISBN 0824-05-369-9
34. **LR Užsienio reikalų ministerija.** Lietuvos Respublikos ryšiai su Rusijos Federacija. <http://www.urm.lt/index.php?1201833357> [žiūrėta 2011 11 14]
35. **Markusen R.J et al.** International Trade Theory and Evidence. Irwin: McGraw-Hill, 1995. – 471 p. - ISBN-13: 978-0070404472
36. **Marrewijk C.** International Trade and the World Economy. – New York: Oxford University Press, 2002. – 386 p. – ISBN-13: 9780199250042
37. **Navickas V.** Europos Sąjungos rinkų ypatumai : mokomoji knyga. Kaunas : Technologija, 2008. 185 p. ISBN 9789955255505
38. **Nilsson L.** Two-Way Trade between Unequal Partners: The EU and the Developing Countries// Weltwirtschaftliches Archiv, 1999, Nr. 135(1), p. 102-127. – URL: <http://www.springerlink.com/content/g8601243x7742334/>
39. **Pagrindinė informacija apie Europos Sąjungą.** http://europa.eu/about-eu/basic-information/index_lt.htm [žiūrėta 2011 04 04]
40. **Perdikis N., Kerr W.A.** Trade theories and empirical evidence. Manchester: Manchester university press, 1998. – 247 p. – ISBN 0-7190-5409-5
41. **Pinigų studijos.** 2010, Nr. (1) http://www.lb.lt/nobelio_laureatai_8 [žiūrėta 2011 10 18]

42. **Pugel T.A.** International Economics. – Irwin: McGraw-Hill, 2009. – 757 p. – ISBN 978-0-07-128079-2
43. **Puleikytė K.** Lietuvos-Lenkijos strateginė partnerystė: tikrovė ar iliuzija? <http://www.geopolitika.lt/?artc=443> [žiūrėta 2011 11 14]
44. **Radžiukynas J. et al.** Europos Sąjungos bendroji prekybos politika. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba. 2011, 470 psl. ISBN 978-9955-19-310-4
- Ruffin R.J.** The nature and significance of intra-industry trade// Economic and Financial Policy Review.- [Federal Reserve Bank of Dallas](http://www.frb.org), 1999, p. 2-9.
45. **Salvatore D.** International Economics. – San Francisco: Wiley, 2004. – 826 p. - ISBN-13: 9780471230700
46. **Senoglu D.** Measuring vertical and horizontal intra-industry trade for Turkish manufacturing industry over time: a thesis submitted to the graduate School of social sciences of middle east technical university, 2003. – 70 p. – URL: <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/1219088/index.pdf>
47. **Sherlock J., Reuvid J.** The rationale for foreign trade and its organization//The handbook of International trade: A guide to the principles and practice of export. – Philadelphia: 2008, p. 13-17. – ISBN 978-1-84673-034-4
48. **Stokey N. L.** The volume and composition of trade between rich and poor countries// Review of Economic Studies. 1991, Nr. 58(1), p. 63–80. URL: <http://www.jstor.org/pss/2298045>
49. **Stone J., Lee H.H.** Determinants of Intra-Industry Trade: A Longitudinal, Cross-Country Analysis// Weltwirtschaftliches Archiv. 1995, Nr. 131(1), p. 67-85 URL: <http://www.springerlink.com/content/c457154260835725/>
50. **United Nations International Merchandise Trade Statistics.** <http://comtrade.un.org/pb/> [žiūrėta 2011 11 13]
51. **Valackienė A., Mikėnė S.** Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika : vadovėlis. Kaunas : Technologija, 2008. 202 p. ISBN 9789955254706
52. **Vengrauskas V., Perminienė N.** Tarptautinis verslas. - Kaunas, 2002. – 185 p. - ISBN 9955-09-288-2
53. **Vilpišauskas R.** Globalizacija - griauianti jėga ar naujos galimybės?// Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2000, balandžio 13 d. http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/globalizacija_griauianti_jega_ar_naujos_galimybes/1740;from_topic_id;61 [žiūrėta 2011 09 05]
54. **Vogiatzoglou K.** Intra and extra – EU intra –industry trade in Greece: trends, determinants, and structural adjustment//Journal of economic and social research. - 2007, Nr. 9 (1), p. 19-54. URL: <http://www.fatih.edu.tr/~jesr/jesr.Vogiatzoglou.pdf>

55. **Wieslander A.** Intra-Industry Trade between Eastern and Western Europe - The Case of the Motor Car Industry: Masters Thesis: University of Lund, 2006. - 45 p. – URL: <http://biblioteket.eh1.lu.se/olle/papers/0002169.pdf>
56. **Žukauskas V.** Lietuvos ekonomikos tyrimas 2010-2011 m./Lietuvos rinkos institutas/ Užsakovas AB „Ūkio bankas“. http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5858 [žiūrėta 2010 10 15]
57. **27-asis Lietuvos ekonomikos tyrimas.** 2011-02-24. http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5980 [žiūrėta 2011 10 18]

Merfelytė E. Lietuvos prekybos šakos viduje analizė / Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. V. Rimkus. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2011. – 77 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota Lietuvos prekyba šakos viduje bei įvairių ekonominių veiksnių įtaka jos plėtrai. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu tiriama globalizacijos įtaka tarptautinei prekybai, pateikiama prekybos šakos viduje samprata bei nagrinėjamos Lietuvos tarptautinės prekybos tendencijos. Antroje dalyje nagrinėjami prekybos šakos viduje modeliai, išskiriant reikšmingiausius šio tipo prekybai nagrinėti. Taip pat analizuojama horizontalios ir vertikalios diferenciacijos prekyba šakos viduje. Čia nagrinėjami svarbiausi aspektai ir skirtumai tarp šių dviejų prekybos tipų. Galiausiai antroje dalyje parengiamas prekybos šakos viduje matavimo modelis, kuriuo remiantis toliau vykdomas tyrimas. Trečiojoje darbo dalyje analizuojama Lietuvos prekyba šakos viduje trimis aspektais: pirmiausia nustatomas prekybos šakos viduje reikšmingumas Lietuvos ekonomikai remiantis trimis skirtingais indeksais (Grubelio-Loido, Aquino ir Bergstrando indeksais), tada išmatuojama kaip Lietuvoje pasiskirsčiusi vertikalioji ir horizontalioji prekyba šakos viduje, o galiausiai nagrinėjami įvairūs ekonominiai veiksniai, įtakojantys Lietuvos prekybą šakos viduje.

Pagrindiniai žodžiai: prekyba šakos viduje, masto ekonomijos efektas, prekybos specializacija, horizontali ir vertikali prekių diferenciacija, tarptautinė prekyba.

Merfelytė E. Analysis of Lithuanian's intra-industry trade / Master's final thesis in International Trade. Supervisor assoc. prof. dr. V. Rimkus. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2011. – 77 p.

ANNOTATION

The analysis of Lithuanian's intra-industry trade and the influence of several economics determinants for this trade is provided in this master's final thesis. In order to find out the influence of globalization for international trade was the first part of this work done. The analysis of scientific literature defined the concept of intra-industry trade. Further was the analysis of several different models of intra-industry trade presented and horizontal and vertical product differentiation explained. In order to analyse Lithuanian's intra-industry trade the model of metodoligal aspects developed. This model includes three parts: in the first part the significance of intra-industry trade for Lithuanian's economy is established (the analysis includes three different types of intra-industry trade index: Grubel-Loid, Aquino and Bergstrand). Further vertical och horizontal intra-industry trade is measured and finally all the results of Lithuanian's intra industry trade are verified with five economic determinants.

Key Words: intra-industry trade, economies of scales, trades specialization, horizontal and vertical product differentiation, and international trade.

SANTRAUKA

Merfelytė E. Lietuvos prekybos šakos viduje analizė / Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. V. Rimkus. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2011. – 77 p.

Globalizacija ir ekonominė integracija – tai procesai atveriantys vis didesnes galimybes vystyti tarptautinei prekybai, o tuo pačiu ir prekybai šakos viduje. Auganti prekybos šakos viduje ekspansija pasaulinėje prekyboje turi svarbią reikšmę atskirų šalių ekonomikos, eksporto ir importo struktūros pokyčiams. Prekyba šakos viduje sudaro apie ketvirtadalį tarptautinės prekybos. Šie dvipusiai prekių mainai labiausiai pasireiškia tarp panašiai išsivysčiusių tiek technologiniu, tiek kapitalo ir darbo aspektu, pramoninių šalių, kurios būtent ir sudaro didžiąją dalį pasaulio prekyboje. Tarptautinę prekybą aiškinusios tradicinės teorijos nuo šiol nebegali paaiškinti prekybos šakos viduje fenomeno, kadangi šis prekybos tipas pasireiškia masto ekonomijos efektu, prekių diferenciacija bei prekybos specializacija. Juk nėra aišku, kodėl šalys turėdamos pakankamai išteklių ir galimybių parduoda bei perka tos pačios pramonės šakos produkciją. Būtent šis fenomenas ir aiškinamas šiame darbe. Čia siekiama išnagrinėti Lietuvos prekybos šakos viduje situaciją bei kaip šis prekybos tipas įtakoja Lietuvos ekonomiką ir tarptautinės prekybos struktūrą.

Pagrindinė darbo problema susijusi Lietuvos atvejo prekybos šakos viduje analizės trūkumu. O kadangi prekyba šakos viduje sudaro vis didesnę tarptautinės prekybos dalį, svarbu išnagrinėti kaip kinta ir Lietuvos prekybos šakos viduje apimtys, bei kokią reikšmę šis prekybos tipas sudaro būtent Lietuvos ekonomikai. Darbo uždaviniais užsibrėžta išanalizuoti prekybos šakos viduje koncepciją išryškinant jos svarbą tarptautinei prekybai, išanalizuoti veiksnius, įtakančius prekybą šakos viduje, parengti prekybos šakos viduje reikšmingumo matavimo modelį ir galiausiai atlikti Lietuvos prekybos šakos viduje analizę remiantis anksčiau darbe sukurtu prekybos šakos viduje matavimo modeliu.

Darbe iškelta hipotezė, teigianti, jog globalizacijos procese gilėja gamybos specializacija ir kooperacija, o viso to pasėkoje plečiasi prekyba šakos viduje. Darbe atlikta sisteminė statistinių duomenų analizė bei prekybos šakos viduje reikšmingumo indekso skaičiavimai ir analizavimas bei kiti ekonominiai skaičiavimai padedantys įvertinti prekybos šakos viduje svarbą Lietuvos ekonomikai.

Pagal parengtą prekybos šakos viduje tyrimo modelį atliktas empirinis tyrimas, kurio rezultatai parodė, jog Lietuvos prekyba šakos viduje sudaro apie pusę (SITC dviženklė klasifikacija), bei apie 80 proc (SITC vienaženklė klasifikacija) Lietuvos tarptautinės prekybos. Taip yra todėl, kad Lietuvos pagrindinės prekybos partnerės yra panašios ekonomine situacija, rinkos dydžiu, geografiniu atstumu ir ekonomine integracija su Lietuva.

Darbą sudaro įvadas, trys darbo dalys, išvados ir literatūros sąrašas.

SUMMARY

Merfelytė E. Analysis of Lithuanian's intra-industry trade / Master's final thesis in International Trade. Supervisor assoc. prof. dr. V. Rimkus. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2011. – 77 p.

Globalisation and the economic integration - the processes offering even greater opportunities for international trades and intra – industry trades providing. The growing expansion of intra-industry trade in the worlds trade is important for the individual countries economies and for the export and import structure. Intra-industry trade accounts for about one quarter of international trade. These double-sided trade exchanges occur between the most similar counties in technologically, economics and markets structure. This kind of trade concludes the largets part of world trade share. This phenomenon of intra-industry can not be explained with traditional international trade theories (comparative advantages theory) because of different trade's determinants, like economies of scales, product diferentiation and sales specialisation. After all, it is not clear why countries with adequate resources and opportunities trade in the same industry. That is why this phenomenon of intra-industry is explained in this master's final thesis. The aim in this thesis is to examine the Lithuanian's intra-industry trade within the situation and how this type of trade affects the economy and the international trade structure of Lithuania.

The main work's problem is related to the lack of Lithuanian's intra- industry trade analysis. And because of intra-industry trade plays the significant role in the international trade, it is important to examine the evolution of Lithuania's trade and industry within the scope and the significance of this type of trade. With the thesis tasks it is aimed to analyze the theoretical aspects of intra-industry trade concept highlighting its importance for the international trade and analyze the factors that affect intra – industry trade and create the intra- industry's measurement model, and finally analyse Lithuanian's intra-industry trade.

The hypothesis of the thesis claims that the process of globalization is deepening production specialization and cooperation, and all the consequent increased intra - industry trade. Work carried out a systematic statistical analysis and the intra – industry index calculations and other economic calculations in order to help assess the importance of intra-industry trade for the Lithuanian economy.

According to the developed intra-industry trade measuring model there was made an empirical research of Lithuanian's intra-industry trade, which showed that the Lithuanian's intra-industry trade accounts for about half (two digit SITC classification), and about 80 percent (one digit SITC classification) Lithuanian's international trade. The work consists of an introduction, three parts of the work, conclusions and references.

PRIEDAI

Tyrimo instrumentarijus

<i>Tyrimo etapas</i>	<i>Tyrimo kriterijai</i>	<i>Tyrimo metodas</i>
<p>1-as tyrimo etapas</p> <p>❖ Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmingumas.</p> <p>Apskaičiuojamas Lietuvos prekybos šakos reikšmingumas</p>	1. Lietuvos prekybos šakos viduje reikšmingumas	Instrumentinė atvejo analizė taikant Grubelio-Loido metodą, Aquino ir Bergstramo metodus
<p>2-as tyrimo etapas</p> <p>❖ Lietuvos horizontalios ir vertikalios prekybos šakos viduje pasiskirstymas.</p> <p>Tiriama kokia prekybos šakos viduje rūšis dominuojanti.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Horizontali prekyba šakos viduje 2. Vertikali prekyba šakos viduje 	Instrumentinė atvejo analizė taikant Greenway ir kt. metodą
<p>3-ias tyrimo etapas</p> <p>❖ Ekonominių veiksnių įtaka Lietuvos prekybai šakos viduje.</p> <p>Analizuojama ekonominių veiksnių įtaka Lietuvos prekybai šakos viduje su pagrindinėmis prekybos partnerėmis</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ekonominis išsivystymas (BVP, vidutinės gyventojų pajamos) 2. Rinkos dydis 3. Geografinis artumas (transportavimo kaštai, kultūriniai skirtumai) 4. Ekonominė integracija (ES, Muitų sąjungos) 5. Prekybos barjerai (kiekybiniai, kokybiniai apribojimai, tarifiniai ir netarifiniai apribojimai) 	Instrumentinė atvejo analizė taikant priežastinį-lyginamąjį metodą

Lietuvos eksportas pagal prekių grupes (SITC dviženklė klasifikacija)

Eksportas . Požymiai: Standartinė tarptautinė prekybos klasifikacija (SITC) ir metai	2006	2007	2008	2009	2010
00 Gyvi gyvūnai, išskyrus gyvūnus, nurodytus 03 skyriuje	146097,6	206851,2	293974	320975,1	274500,8
01 Mėsa ir mėsos produktai	352739,8	476846,2	513105,3	492239,9	584808,1
02 Pieno produktai ir paukščių kiaušiniai	1054235,9	1418358,5	1371705,4	1188984,6	1482659,2
03 Žuvis (išskyrus jūrų žinduolius), vėžiagyviai, moliuskai ir kiti vandens bestubiai	568195	633651	674503,1	808966,7	990035,7
04 Grūdai ir grūdų produktai	476972,9	742261,9	1368378,4	1087604	1068520,3
05 Vaisiai ir daržovės	880123	1323830,1	1771904,3	1243840	1808704,4
06 Cukrus, cukraus gaminiai ir medus	162401,5	183412,4	185516,1	161281,2	217183,3
07 Kava, arbata, kakava, prieskoniai ir jų produktai	282267,1	285977	406249,9	390749,6	415486,6
08 Gyvulių pašarai (išskyrus nemaltus grūdus)	481067,5	578074,7	638922,5	638123,2	710275,6
09 Įvairūs maisto produktai ir mišiniai	151630,9	217075,9	239843	218915,3	321034,8
11 Gėrimai	159837,7	284002,5	388055,3	311329,3	487367,5
12 Tabakas ir tabako gaminiai	470712,7	528636,6	378803,2	466651,3	615834,9
21 Žaliavinės odos ir kailiai	52691,8	48568,5	52241,9	53727	71604,3
22 Aliejinių augalų sėklos ir vaisiai	66802,2	224375,7	250205,3	302954,1	334450
23 Natūralusis kaučiukas (įskaitant sintetinį ir regeneruotąjį)	2667,3	3331,1	4114,3	4731,8	3797,5
24 Kamštiena ir mediena	874712,7	1066133,6	778856,8	593969,8	909955,8
25 Popieriaus masė ir popieriaus atliekos	29076,8	41523,2	54151,9	37489,9	55457,5
26 Tekstilės pluoštai (išskyrus sukarštą ir šukuotą vilną) ir jo atliekos (išskyrus siūlus)	98218,2	105369,9	105671,5	103916,7	182984,9
27 Trašų žaliava, išskyrus SITC 56, ir mineralinės žaliavos (išskyrus anglį, naftą ir koksą)	60654,4	74094,2	82442,9	30166,5	36298
28 Metalų rūdos ir metalo laužas	543658,1	743040,8	780531,9	358437	652345,3
29 Gyvūninės ir augalinės kilmės medžiagos, nenurodytos kitose pozicijose	60006	69316,1	107430	80654,2	111916,4
32 Anglys, koksas ir briketai	91299,5	102001,8	109988,7	119497,5	138023
33 Nafta, naftos produktai ir panašios medžiagos	8674740,3	5294761,8	12887143,2	8112878,7	12019830,4
34 Gamtinės ir dirbtinės dujos	306858,5	214673,1	408331,5	152721,4	273530,4
35 Elektros energija	119714,4	179282,7	272490,2	293086,9	202221,3
41 Gyvūniniai riebalai ir aliejus	4046,2	9217,3	16721,7	14218,8	17064
42 Neapdoroti augaliniai riebalai ir aliejus, rafinuoti arba frakcionuoti	76822,9	99677,7	176481,7	114500,4	58245,4
43 Gyvūniniai ir augaliniai riebalai ir aliejus, apdoroti; vaškas; nemaistiniai mišiniai	4483,5	3026,1	3185,3	4462,3	6769,9
51 Organiniai chemikalai	90839,4	88603,7	142020,6	118152	264234,5
52 Neorganiniai chemikalai	132548,1	203756,1	316956,1	108069,5	167106,5
53 Dažymo ir rauginimo medžiagos bei dažai	200707,8	241854,3	225670,3	206767,8	295524,1
54 Medicinos ir farmacijos produktai	264237,7	367341	488610,6	663511,1	795117,6
55 Eteriniai aliejai ir rezinoidai bei parfumerinės medžiagos; tualetų, blizginimo ir kitos priemonės	150878,6	167858	174649,9	226693,9	278950,9
56 Trašos (išskyrus SITC 272)	1432064,6	2128467,9	3515360,7	1813826,4	2081965,4
57 Pirminių formų plastikai	648638,7	1801471,5	1615429,3	1376549,4	1932756,4
58 Nepirminių formų plastikai	410667,8	494681,3	541160,1	408464,9	557040,6
59 Cheminės medžiagos ir produktai, nenurodyti kitose pozicijose	216865,7	309957	557876,8	658971,8	686282,5
61 Oda, odos gaminiai, nenurodyti kitose pozicijose, ir išdirbti kailiai	80799,4	99532,6	95490,4	75123,3	119316,2
62 Gumos dirbiniai, nenurodyti kitose pozicijose	149219,8	200387,3	188742,1	132093,8	205342,8
63 Kamštienos ir medienos dirbiniai (išskyrus baldus)	698457,8	910029,7	953994,9	735132,3	956599,1
64 Popierius, kartonas ir dirbiniai iš popieriaus masės, popieriaus ar kartono	360378,9	439420,1	455080,5	437758,5	691957,7
65 Tekstilės verpalai, audiniai, gatavi gaminiai, nenurodyti kitose pozicijose, ir pavėsinės	1208432,1	1315331,6	1167279,7	930232	1199996,3
66 Gaminiai iš nerūdinių metalų (iškasenų), nenurodyti kitose pozicijose	440354,1	512875,7	569690,5	388129,2	543262,6
67 Geležis ir plienas	405281,8	583294,9	760774,8	509852,8	5601177,7
68 Spalvotieji metalai	61736,5	72708,2	89271	55188,8	116137,2
69 Metalų gaminiai, nenurodyti kitose pozicijose	848765,7	1028877,4	1174250,6	942376	1206596,6
71 Energijos generavimo mašinos ir įrenginiai	98534,3	187898,6	259026,6	181974,2	242829,3
72 Konkreti pramonės šakai skirtos mašinos	473983,8	681439,9	783806,9	633988,5	985008,9
73 Metalų apdirbimo mašinos	74452,1	116055,3	134764,2	90087,5	106884
74 Bendrosios pramonės mašinos ir įranga bei jų dalys, nenurodyti kitose pozicijose	959936,6	1205169,6	1445279,3	1103512,8	1507278,3
75 Įstaigų mašinos ir automatinio duomenų apdorojimo mašinos	603705,8	572435,8	524934,1	260383,1	391665,5
76 Nuotolinių ryšių (telekomunikacijų) ir garso įrašymo bei atkūrimo aparatai ir įrenginiai	917834	1025433,6	1145649,6	742735,5	1066495,7
77 Elektros mašinos, aparatai ir prietaisai, nenurodyti kitose pozicijose, ir jų elektros dalys	1734245,1	1774259,4	1601463	1040760	1320973,2
78 Kelių transporto priemonės (įskaitant transporto priemones su oro pagalvėmis)	3032096,2	3738282,6	3806090,1	2331698,2	3380219,2
79 Kitos transporto priemonės	841784,1	720535,8	851382,7	569091,3	697063,4
81 Surenkamieji statiniai; santechnikos, vandentiekio, šildymo ir apšvietimo įrenginiai	380915	504578,1	458265,6	338981,5	436459,4
82 Baldai ir jų dalys; patalynės reikmenys, čiužiniai, čiužinių karkasai, pagalvės...	1869719,2	2244020	2268365	2121266,5	2523258,6
83 Kelionės reikmenys, rankinės ir panašūs daiktai	19935	25193,7	33541,5	24188,9	33621,4
84 Drabužiai ir drabužių priedai	1955576,6	1893238,5	1865194	1650711,6	1912261,1
85 Avalynė	63186,6	74105,6	86962,8	77465,5	79388,4
87 Profesinės, mokslinės ir kontrolinės paskirties instrumentai ir prietaisai, nenurodyti kitose pozicijose	397430,7	656319,5	1200354,1	617675,5	773147,7
88 Fotografijos prietaisai, aparatai ir reikmenys bei optikos prietaisai, nenurodyti kitose pozicijose	64449,4	58337,9	62436,9	64255,6	84007,5
89 Įvairūs gaminiai, nenurodyti kitose pozicijose	1317380,7	1568415,6	1595720,3	1353867,4	1721083,5
93 Specialieji prekybiniai sandėriai ir prekės, nesurūšiuotos pagal požymius	28171,1	20266,7	33990,3	32230,3	62068
96 Monetos (išskyrus auksines monetas), kurios nėra mokėjimo priemonė	0	1259,1	991,5	2415,8	1151,8
97 Nemonetinis auksas (išskyrus auksą rūdas ir koncentratą)	44,5	1314	214,2	746,3	4713,9

Lietuvos importas pagal prekių grupes (SITC dviženklė klasifikacija)

Importas. Požymiai: Standartinė tarptautinė prekybos klasifikacija (SITC) ir metai	2006	2007	2008	2009	2010
00 Gyvi gyvūnai, išskyrus gyvūnus, nurodytus 03 skyriuje	59184,3	68901,5	89736,7	62943,7	89340,1
01 Mėsa ir mėsos produktai	387732,5	575833,6	810324,8	689561,3	586175,8
02 Pieno produktai ir paukščių kiaušiniai	237218,6	314158,3	420928,1	290143,9	476406
03 Žuvis (išskyrus jūrų žinduolius), vėžiagyviai, moliuskai ir kiti vandens bestubiai	477015,9	566366	657789,1	704222,2	891786
04 Grūdai ir grūdų produktai	254813,5	344366,8	497386,2	266752,6	340817,8
05 Vaisiai ir daržovės	1129201,9	1438491,5	2170859,3	1584989,3	2195445,6
06 Cukrus, cukraus gaminiai ir medus	228877	190653,1	225944,2	193590,8	190701,3
07 Kava, arbata, kakava, prieskoniai ir jų produktai	376636,2	459160,6	566865,5	530340,4	616593,1
08 Gyvulių pašarai (išskyrus nemaltus grūdus)	245254,3	288470,2	376085,3	348889,7	402394,4
09 Įvairūs maisto produktai ir mišiniai	334376,7	409097,2	436349,8	360940	411468,9
11 Gėrimai	394993,8	526284,3	710969,2	573304,7	741511,2
12 Tabakas ir tabako gaminiai	261218,9	282025,9	259216,9	346905,7	335459,2
21 Žaliavinės odos ir kailiai	26553,3	35345	26253,5	16135,2	55360,7
22 Aliejinių augalų sėklos ir vaisiai	70041,3	68497,7	146893,7	132356,3	144512,4
23 Natūralūs kaučiukas (įskaitant sintetinį ir regenerotąjį)	14008,2	18506,6	21977,9	6430,1	8814,4
24 Kamštiena ir mediena	434703,4	561918,7	423674,8	246881,9	352069,1
25 Popieriaus masė ir popieriaus atliekos	19957,9	32382,4	61708,8	42148,4	93031,8
26 Tekstilės pluoštai (išskyrus sukarštą ir šukuotą vilną) ir jo atliekos (išskyrus siūlus)	354215,9	363260,3	330053,7	264977,9	373601,6
27 Trašų žaliava, išskyrus SITC 56, ir mineralinės žaliavos (išskyrus anglį, naftą ir koksą)	479818,5	505245	1349075	590909,8	695909,8
28 Metalų rūdos ir metalo laužas	85830,9	129442,7	100216,2	44042,2	94182,1
29 Gyvūninės ir augalinės kilmės medžiagos, nenurodytos kitose pozicijose	203735,3	242388	254207,1	217589,5	212905,8
32 Anglys, koksas ir briketai	88110,7	84322,9	129883,7	63535	117631
33 Nafta, naftos produktai ir panašios medžiagos	10581434,2	7898608,3	16657342,8	10319610,1	15783808,3
34 Gamtinės ir dirbtinės dujos	1199182,1	1898118,4	3172751	2066930,6	2699619,2
35 Elektros energija	101445,5	103216	194445,6	77683,7	923152,2
41 Gyvūniniai riebalai ir aliejus	10237,4	11916,4	22647,9	17671,9	16135,3
42 Neapdoroti augaliniai riebalai ir aliejus, rafinuoti arba frakcionuoti	207241,5	227110,4	400873,2	276557,7	260806,2
43 Gyvūniniai ir augaliniai riebalai ir aliejus, apdoroti; vaškas; nemaistiniai mišiniai	24252,5	25085,2	25515,2	20838,3	27644,8
51 Organiniai chemikalai	956617,3	1969378,1	1746296,4	1445878,4	2019566,3
52 Neorganiniai chemikalai	318721,6	170940,3	337881,2	281679,8	392741,7
53 Dažymo ir rauginimo medžiagos bei dažai	515803,2	570285,4	513293,7	377156,4	474320,7
54 Medicinos ir farmacijos produktai	1284123,7	1561577,5	1775009,2	1849160,3	1894810,3
55 Eteriniai aliejai ir rezinoidai bei parfumerinės medžiagos; tualetų, blizginimo ir kitos medžiagos	521000,8	606068,2	651007,2	568826,6	605945,6
56 Trašos (išskyrus SITC 272)	260423,5	325504,1	598401,4	358928,3	523073,4
57 Pirminių formų plastikai	889454,9	952078,6	951407,1	654682,5	947875,6
58 Nepirminių formų plastikai	862428,8	976160,5	924699,6	618325,8	765976,3
59 Cheminės medžiagos ir produktai, nenurodyti kitose pozicijose	542090,5	699864,7	857974,6	629247,2	753832,5
61 Oda, odos gaminiai, nenurodyti kitose pozicijose, ir išdirbti kailiai	110126,9	154862,9	101724,1	63521,2	90417,1
62 Gumos dirbiniai, nenurodyti kitose pozicijose	459635,9	542709,6	500845,4	297200,1	446588,8
63 Kamštienos ir medienos dirbiniai (išskyrus baldus)	550156,9	769919	733154,7	427057,5	518958
64 Popierius, kartonas ir dirbiniai iš popieriaus masės, popieriaus ar kartono	862587,2	1049176,4	1090723,6	932181,4	1187240,5
65 Tekstilės verpalai, audiniai, gatavi gaminiai, nenurodyti kitose pozicijose, ir patalynės reikmenys	1637818,1	1660432	1391591,7	1064654,1	1359979
66 Gaminiai iš nerūdinių mineralų (iškasenų), nenurodyti kitose pozicijose	939478,8	1205101	1042630,9	573636,7	678196,7
67 Geležis ir plienas	1798043,1	2391611	2219997	1022587,6	1404190,9
68 Spalvotieji metalai	335571,4	380376,7	340445,5	163890,7	230825,2
69 Metalų gaminiai, nenurodyti kitose pozicijose	1478499,2	1865998,8	1791348	1024438,3	1273733,3
71 Energijos generavimo mašinos ir įrenginiai	318000,1	337549,2	337546,6	365897,2	673112,1
72 Konkreti pramonės šakai skirtos mašinos	1981778,9	2222105,5	2371230,8	1204333,6	1359247,4
73 Metalų apdirbimo mašinos	192492,9	229084	188824,6	88446	88686,1
74 Bendrosios pramonės mašinos ir įranga bei jų dalys, nenurodyti kitose pozicijose	1857448,1	2277160,5	2121044,1	1451963,4	1512540,1
75 Įstaigų mašinos ir automatinio duomenų apdorojimo mašinos	1284807,9	1200978,4	1056808,3	527724,4	781522,3
76 Nuotolinių ryšių (telekomunikacijų) ir garso įrašymo bei atkūrimo aparatai ir įrenginiai	1619404,6	2257211,6	2394222,6	1166932,4	1683625
77 Elektros mašinos, aparatai ir prietaisai, nenurodyti kitose pozicijose, ir jų elektros mašinos	2340552,1	2683788,1	2371417,1	1349397,9	1781871,4
78 Kelių transporto priemonės (įskaitant transporto priemones su oro pagalvėmis)	6281272,9	8991662,8	7306878	2365123,5	3880531
79 Kitos transporto priemonės	790947	716088,8	1219702,6	349231,1	419523,6
81 Surenkamieji statiniai; santechnikos, vandentiekio, šildymo ir apšvietimo įrenginiai	354852,3	483227,1	457276,3	234163	290686,6
82 Baldai ir jų dalys; patalynės reikmenys, čiužiniai, čiužinių karkasai, pagalvės...	425466	594258,2	601436,1	357935,9	351993,3
83 Kelionės reikmenys, rankinės ir panašūs daiktai	59857,5	88709,1	96017,1	56128,2	68733,8
84 Drabužiai ir drabužių priedai	773594,6	1054341,7	1324183	1032110,8	1111490,3
85 Avalynė	289192,3	346307,7	406168,8	284475	256357,5
87 Profesinės, mokslinės ir kontrolinės paskirties instrumentai ir prietaisai, nenurodyti kitose pozicijose	514978,4	605416,3	709077,2	497102,9	559313,6
88 Fotografijos prietaisai, aparatai ir reikmenys bei optikos prietaisai, nenurodyti kitose pozicijose	176211,6	188753,4	185341,3	134686	156350,2
89 Įvairūs gaminiai, nenurodyti kitose pozicijose	1315377,9	1566474,6	1537580,2	1072378,6	1250086,2
93 Specialieji prekybiniai sandėriai ir prekės, nesurūšiuotos pagal požymius	86217	131018,1	204579,2	55437	5840,6
96 Monetos (išskyrus auksines monetas), kurios nėra mokėjimo priemonė	0	4595,8	6430	111,6	153,9
97 Nemonetinis auksas (išskyrus aukso rūdas ir koncentratas)	1368,8	3569	1907,3	7512	15541

Lietuvos prekyba su Rusija, USD

Importas		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	51535531	53520491	44412904	28665993	30275367
1	Tabakas ir gėrimai	2389688	2928941	5295100	5292310	7097734
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	145272822	196951608	427890230	192546923	134405944
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	403515919	3576661087	8185700920	4847306715	6968693947
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	811220	2190981	18889681	31766603	11802396
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	176548203	177658143	306798023	212259642	272755019
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	149559397	187231691	177484069	94227575	131182977
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	96178415	139711237	136429493	53422537	64140361
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	21834562	24156131	22888469	14765636	16376253
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	18902309	40416991	80656861	2092813	
		1066550072	4401427301	9406445750	5482346747	7636732008
Eksportas		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	410919748	630887192	976946878	680096789	880794948
1	Tabakas ir gėrimai	28823519	59129402	95930518	71256178	108327811
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	28441182	36722961	46681782	29964565	53687606
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	22096790	22260857	19003320	19584079	18831372
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	2156688	5896523	15851143	7499424	9939477
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	141702800	176579836	174848423	178994951	260549507
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	205400157	293409972	393029178	289578601	384934988
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	805297556	1048161904	1431851901	563311272	1014572160
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	162447552	306138152	645322902	348587593	507713679
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	43	153962	204220	48553	216805
		1807286035	2579340761	3799670265	2188922005	3239568353

Lietuvos prekyba su Latvija, USD

Latvija						
Importas		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	158016450	206728979	262644061	196696057	245988330
1	Tabakas ir gėrimai	36434749	60588464	72363684	53394806	40939266
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kurą	26072783	42715581	53176565	33367168	53065139
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	71915756	45839558	37525057	38063010	90698452
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	3245745	7748066	8101276	6181425	15404115
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	141138413	226445614	265167875	220582426	223682173
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	211684875	298721507	337128014	148474574	213275798
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	190222550	317575623	428289573	340518025	402170463
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	77834131	108772445	121119352	104540769	118240500
9	Produktai, nepriskirti nei vienai SITC grupei	10585248	25079234	37935704	34440428	57939189
Eksportas		927150700	1340215071	1623451161	1176258688	1461403425
(SITC) ir metai		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	212252442	289040780	411138519	389726782	412953476
1	Tabakas ir gėrimai	47108758	93929879	85873870	57719975	62015995
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kurą	52812626	102815696	111501916	51625777	104573350
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	399824326	526787465	898895523	399896743	464520568
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	12272304	14862313	18288527	11935738	9348517
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	146734249	226863862	292531757	181603489	231211047
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	191288228	258378411	267934771	153509055	169204141
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	310201117	433143832	370433778	184439466	290802144
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	154247239	188977849	189063542	133208645	137363199
9	Produktai, nepriskirti nei vienai SITC grupei	42701386	75768894	105208756	95071240	105685233
		1569442675	2210568981	2750870959	1658736910	1987677670

Lietuvos prekyba su Estija, USD

Importas. Požymiai: Standartinė tarptautinė prekybos klasifikacija						
(SITC) ir metai		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	49627538	65957342	103505051	84118007	87959314
1	Tabakas ir gėrimai	27756117	32233031	35263202	19526983	15820578
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	8291262	12720286	15664321	8935517	16074042
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	16819321	17156589	27896941	14240384	98108351
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	13376256	18030083	25503442	18502075	21714993
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	44911869	55790359	91286210	76887978	70615488
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	121155409	179677852	149347853	73588391	88182879
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	261590132	410024677	358723068	113656490	174743284
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	50098309	72115577	82750687	54190408	65547103
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	4374751	11713364	18131208	17112580	28727193
Ekspertas Požymiai: Standartinė tarptautinė prekybos klasifikacija		598000964	875419160	908071983	480758813	667493225
(SITC) ir metai		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	88554734	144817923	175203289	148180374	144810978
1	Tabakas ir gėrimai	21355966	9625962	12791556	22083850	24396982
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	22040821	27080872	28177301	14779159	19488069
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	412121356	346660846	655845782	611825159	443757871
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	2052800	3228622	4592880	5962980	2205363
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	67951677	95325851	140888739	119959662	135575480
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	66460132	84568073	90459791	58379786	72792515
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	155193536	190550400	139308734	92985017	107614965
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	65909802	75888979	83881427	57213082	66109944
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	11901269	19946984	29151739	28143952	34590612
		913542093	997694512	1360301238	1159513021	1051342779

Lietuvos prekyba su Lenkija, USD

Importas. Požymiai: Standartinė tarptautinė prekybos klasifikacija						
(SITC) ir metai		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	314644061	463457594	654263551	410283969	370439855
1	Tabakas ir gėrimai	27454193	39644463	40196703	37607188	37917891
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kurą	17578452	39243132	29692069	19642410	29188143
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	14963444	63431819	51640659	65487098	91643699
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vašakai	5128862	10845065	11877484	13917060	10050680
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	267069511	323654552	374829956	313272678	369039823
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	515681415	697888010	673888824	405419733	449190896
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	418260661	565289434	792460302	242262663	356793993
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	238714952	325070605	381232496	226776528	226432736
9	Produktai, nepriskirti nei vienai SITC grupei	27116631	69586450	111622248	93235661	123938328
Eksportas Požymiai: Standartinė tarptautinė prekybos klasifikacija		1846612182	2598111124	3121704292	1827904988	2064636044
(SITC) ir metai		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	66866896	145554036	182320724	133289862	191580293
1	Tabakas ir gėrimai	2983299	10279150	32416633	11394911	8516377
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kurą	26609357	49869343	31297410	16981662	39834724
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	295332283	204158739	297363270	421657874	708718485
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vašakai	7229240	3992222	9584081	5769344	1528572
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	146243541	225736189	300090556	207951175	215307689
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	108891470	182036623	228887279	116943233	160469551
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	132883040	134684871	136851758	127972740	134635705
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	67377087	106819957	133064277	122820265	114010195
9	Produktai, nepriskirti nei vienai SITC grupei	5701963	11692784	24571804	28225965	31609792
		860118176	1074823914	1376447792	1193007031	1606211383

Lietuvos prekyba su Vokietija, USD

Importas. Požymiai: Standartinė tarptautinė prekybos klasifikacija						
(SITC) ir metai		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	127450363	181896495	249439388	234421644	225885377
1	Tabakas ir gėrimai	22233276	24994970	32352901	41063934	35976134
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išs	49169959	64522706	61985250	47498922	48052204
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusi	7134437	7983029	10538402	6873648	10964229
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir va	13847689	13934721	42234028	8645932	8673313
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	419268681	527591328	531196556	376287004	418639550
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal	449146857	584919163	546811519	317654917	379907811
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	1529908092	1886378612	1767337726	722720102	1077572995
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	242215638	313465111	359073328	235560199	239339674
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	24480833	55941692	101451013	85551676	107611641
Eksportas Požymiai: Standartinė tarptautinė prekybo		2884855825	3661627827	3702420111	2076277978	2552622928
(SITC) ir metai		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	186541792	315393472	269827593	264603498	309091531
1	Tabakas ir gėrimai	60229519	112801598	59184433	30912897	30355229
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išs	96646299	156038101	126493469	86566052	139150993
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusi	42409073	41827749	9418678	71152841	178459832
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir va	2639863	11310895	5949911	6014437	3046831
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	120783660	282273458	364830189	327431979	425398933
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal	176868306	217705742	206514700	175029041	212264253
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	202967136	233221518	239511066	247057139	317772014
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	320907990	412472177	396339760	355150832	391281512
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	8697058	14600793	22966190	33610109	39345792

1218690696 1797645503 1701035989 1597528825 2046166920

Lietuvos prekyba su Nyderlandai, USD

Importas. Požymiai: Standartinė tarptautinė prekybos klasifikacija						
(SITC) ir metai		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	113111998	163608912	321468843	275324848	510878736
1	Tabakas ir gėrimai	2607753	2649915	3636126	3840948	4232353
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kurą	30672490	41285165	49935044	41835068	41634108
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	2280340	12806000	6602023	2478492	3088913
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	10131382	5575025	12479277	2685377	2474076
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	103657181	155055042	187276791	175730924	157772744
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	59618591	79757823	83740646	45782022	59819683
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	347915194	506941530	345171203	132150004	177745804
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	51151839	66225285	68629098	44289457	46934917
9	Produktai, nepriskirti nei vienai SITC grupei	3984907	10985104	18935046	15676169	23793176
Ekspertas Požymiai: Standartinė tarptautinė prekybos klasifikacija		725131675	1044889801	1097874097	739793309	1028374510
(SITC) ir metai		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	74508034	102518095	88017745	103934546	90645752
1	Tabakas ir gėrimai	184279	380276	521686	115964	192505
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kurą	17348590	29668830	16943170	35938421	22661820
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	429766007	164347160	477684710	469563473	775392091
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	62	365	220493	77272	59876884
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	29785556	62219535	54341370	53524428	41378054
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	35868768	50990105	48102974	34446772	59751857
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	13697958	21788948	37071910	53428066	91686821
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	79347315	74433215	78617249	82025303	9392872
9	Produktai, nepriskirti nei vienai SITC grupei	2613564	4983640	5261816	7102819	
		683120133	511330169	806783123	840157064	1150978656

10 PRIEDAS

Bergstrando indeksas pagal šalis ir prekių grupes, SITC dviženklė klasifikacija

Bergstando indeksas, prekyba su Rusija		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	0,09	0,05	0,02	0,01	0,01
1	Tabakas ir gėrimai	0,05	0,02	0,02	0,04	0,03
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kurą	0,53	0,52	0,47	0,50	0,66
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,44	0,40	0,40	0,40	0,40
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	0,46	0,45	0,92	0,55	0,92
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,90	1,00	0,76	0,92	0,98
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,83	0,76	0,56	0,39	0,41
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	0,09	0,10	0,06	0,06	0,03
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	0,11	0,04	0,01	0,01	0,01
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,40	0,40	0,40	0,41	0,00

Bergstando indeksas, prekyba su Latvija		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	0,84	0,82	0,76	0,62	0,72
1	Tabakas ir gėrimai	0,86	0,76	0,91	0,96	0,77
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kurą	0,61	0,51	0,59	0,76	0,62
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,17	0,05	0,01	0,06	0,19
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	0,30	0,64	0,55	0,64	0,78
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,98	1,00	0,95	0,91	0,98
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,95	0,93	0,89	0,98	0,89
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	0,73	0,83	0,93	0,75	0,85
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	0,62	0,70	0,76	0,87	0,92
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,27	0,40	0,44	0,44	0,67
		0,63	0,66	0,68	0,70	0,74

Bergstando indeksas, prekyba su Estija		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	0,68	0,56	0,71	0,69	0,73
1	Tabakas ir gėrimai	0,88	0,59	0,63	0,94	0,76
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kurą	0,46	0,58	0,68	0,72	0,90
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,01	0,02	0,01	0,00	0,23
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	0,50	0,52	0,52	0,61	0,47
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,78	0,71	0,76	0,76	0,64
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,75	0,70	0,78	0,89	0,91
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	0,78	0,70	0,65	0,90	0,79
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	0,85	0,97	0,99	0,97	1,00
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,45	0,71	0,74	0,73	0,90
		0,61	0,61	0,65	0,72	0,73

10 PRIEDO TĘSINYS

Bergstando indeksas, prekyba su Lenkija		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	0,54	0,60	0,58	0,61	0,73
1	Tabakas ir gėrimai	0,47	0,57	0,90	0,60	0,55
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	0,78	0,87	0,97	0,93	0,83
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,02	0,37	0,16	0,13	0,10
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	0,82	0,64	0,90	0,67	0,50
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,75	0,84	0,90	0,82	0,77
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,54	0,57	0,62	0,59	0,63
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	0,61	0,55	0,51	0,74	0,64
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	0,58	0,61	0,63	0,75	0,72
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,54	0,51	0,54	0,60	0,57
		0,56	0,61	0,67	0,64	0,60

Bergstando indeksas, prekyba su Vokietija		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	0,79	0,70	0,96	0,94	0,83
1	Tabakas ir gėrimai	0,45	0,23	0,67	0,87	0,92
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	0,63	0,51	0,60	0,67	0,42
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,15	0,19	0,95	0,06	0,03
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	0,52	0,90	0,49	0,84	0,63
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,59	0,74	0,83	0,93	0,99
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,65	0,64	0,64	0,75	0,76
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	0,49	0,48	0,49	0,62	0,59
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	0,85	0,85	0,95	0,78	0,73
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,63	0,57	0,55	0,65	0,64
		0,58	0,58	0,71	0,71	0,65

Bergstando indeksas, prekyba su Nyderlandais		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	0,82	0,80	0,58	0,64	0,51
1	Tabakas ir gėrimai	0,45	0,49	0,49	0,42	0,43
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	0,76	0,85	0,62	0,93	0,75
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,00	0,04	0,00	0,00	0,00
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	0,40	0,40	0,41	0,42	0,01
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,59	0,66	0,59	0,60	0,57
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,78	0,80	0,77	0,87	1,00
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	0,43	0,43	0,47	0,66	0,73
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	0,76	0,94	0,93	0,66	0,53
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,81	0,69	0,58	0,69	0,40
		0,58	0,61	0,54	0,59	0,49

11 PRIEDAS

Aquino indeksas pagal šalis ir prekių grupes, SITC dviženklė klasifikacija

Aquino indeksas, prekyba su Rusija		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	0,22	0,16	0,09	0,08	0,07
1	Tabakas ir gėrimai	0,15	0,09	0,10	0,14	0,12
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	0,33	0,31	0,20	0,27	0,57
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,10	0,01	0,00	0,01	0,01
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	0,55	0,54	0,91	0,38	0,91
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,89	1,00	0,73	0,91	0,98
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,84	0,78	0,62	0,49	0,51
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	0,21	0,24	0,17	0,17	0,12
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	0,24	0,15	0,07	0,08	0,06
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,00	0,01	0,01	0,05	0,00

Aquino indeksas, prekyba su Latvija		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	0,85	0,83	0,78	0,67	0,75
1	Tabakas ir gėrimai	0,87	0,78	0,91	0,96	0,80
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	0,66	0,59	0,65	0,79	0,67
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,30	0,16	0,08	0,17	0,33
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	0,42	0,69	0,61	0,68	0,76
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,98	1,00	0,95	0,90	0,98
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,95	0,93	0,89	0,98	0,88
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	0,76	0,85	0,93	0,70	0,84
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	0,67	0,73	0,78	0,88	0,93
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,40	0,50	0,53	0,53	0,71
		0,69	0,71	0,71	0,73	0,76

Aquino indeksas, prekyba su Estija		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	0,72	0,63	0,74	0,72	0,76
1	Tabakas ir gėrimai	0,87	0,46	0,53	0,94	0,79
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	0,55	0,64	0,71	0,75	0,90
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,08	0,09	0,08	0,05	0,36
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	0,27	0,30	0,31	0,49	0,18
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,80	0,74	0,79	0,78	0,68
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,71	0,64	0,75	0,88	0,90
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	0,74	0,63	0,56	0,90	0,76
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	0,86	0,97	0,99	0,97	1,00
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,54	0,74	0,77	0,76	0,91
		0,61	0,59	0,62	0,72	0,72

11 PRIEDO TĘSINYS

Aquino indeksas, prekyba su Lenkija		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	0,35	0,48	0,44	0,49	0,68
1	Tabakas ir gėrimai	0,20	0,41	0,89	0,47	0,37
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	0,80	0,88	0,97	0,93	0,85
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,10	0,47	0,30	0,27	0,23
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	0,83	0,54	0,89	0,59	0,26
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,71	0,82	0,89	0,80	0,74
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,35	0,41	0,51	0,45	0,53
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	0,48	0,38	0,29	0,69	0,55
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	0,44	0,49	0,52	0,70	0,67
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,35	0,29	0,36	0,46	0,41
		0,46	0,52	0,61	0,58	0,53

Aquino indeksas, prekyba su Vokietija		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	0,81	0,73	0,96	0,94	0,84
1	Tabakas ir gėrimai	0,54	0,36	0,71	0,86	0,92
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	0,67	0,59	0,66	0,71	0,51
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,29	0,32	0,94	0,18	0,12
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	0,32	0,90	0,25	0,82	0,52
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,45	0,70	0,81	0,93	0,99
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,57	0,54	0,55	0,71	0,72
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	0,23	0,22	0,24	0,51	0,46
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	0,86	0,86	0,95	0,80	0,76
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,52	0,41	0,37	0,56	0,54
		0,53	0,56	0,64	0,70	0,64

Aquino indeksas, prekyba su Nyderlandais		2006	2007	2008	2009	2010
0	Maistas ir gyvi gyvūnai	0,79	0,77	0,43	0,55	0,30
1	Tabakas ir gėrimai	0,13	0,25	0,25	0,06	0,09
2	Neapdorotos medžiagos, nevalgomos; išskyrus kūrą	0,72	0,84	0,51	0,92	0,70
3	Mineralinis kuras, tepalai ir su jais susijusios medžiagos	0,01	0,14	0,03	0,01	0,01
4	Augaliniai ir gyvuliniai aliejai, riebalai ir vaškai	0,00	0,00	0,03	0,06	0,08
5	Chemikalai ir su jais susiję produktai	0,45	0,57	0,45	0,47	0,42
6	Pagamintos prekės, klasifikuojamos pagal medžiagas	0,75	0,78	0,73	0,86	1,00
7	Mašinos ir transporto įrenginiai	0,08	0,08	0,19	0,58	0,68
8	Įvairūs pramonės dirbiniai	0,78	0,94	0,93	0,70	0,33
9	Produktai, nepriskirti ne vienai SITC grupei	0,79	0,62	0,43	0,62	0,00
		0,45	0,50	0,40	0,48	0,36